

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AKTÜEL- VİRTÜEL KAVRAMLARI ÜZERİNE BİR OKUMA
DENEMESİ: KENTSEL MEKANDA OLUŞ

SENA ÇATIR
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

GEBZE
2023

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AKTÜEL-VİRTÜEL KAVRAMLARI
ÜZERİNE BİR OKUMA DENEMESİ:
KENTSEL MEKANDA OLUŞ

SENA ÇATIR
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMANI
DR.ÖĞR.ÜYESİ CAN BOYACIOĞLU

GEBZE
2023

T.R.
GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

**A READING ESSAY ON ACTUAL-VIRTUEL CONCEPTS:
BECOMING IN URBAN SPACE**

SENA CATIR
**A THESIS SUBMITTED FOR THE DEGREE OF
MASTER OF SCIENCE
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE**

THESIS SUPERVISOR
ASST. PROF. DR. CAN BOYACIOGLU

GEBZE
2023

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

GTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 02/02/2023 tarih ve 2023/09 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 20/02/2023 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Sena ÇATIR'ın tez çalışması Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

[TEZ DANIŞMANI] : Dr. Öğr. Üyesi Can BOYACIOĞLU

ÜYE

: Dr. Öğr. Üyesi Cemile Sanem ERSİNE MASATLIOĞLU

ÜYE

: Dr. Öğr. Üyesi Önder ÇELİK

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun

...../...../.....tarih ve/..... sayılı kararı.

ÖZET

Toplumsal hayatın sürdürüldüğü ve her gün yeniden üretildiği kentsel mekan, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik nedenlerle sürekli dönüşüm geçirmektedir. Değişen koşullara uyum sağlamak için dönüşen kentsel mekan, çok yönlü ve hareketli dinamik bir sürecin ürünü olarak, bitimsiz bir oluş içinde devinmektedir. Bu duruma bağlı olarak mimarlık ve kentsel tasarım disiplinlerinde tasarlanan mekan ve kent temsilleri, aktüel olarak deneyimlenen hali ile bire bir örtüşmemektedir. Bu noktada oluş olgusunu sorunsallaştıran araştırma, kentsel mekanın nasıl bir oluş içinde olduğunu ve değişen koşullarla beraber kendini nasıl gerçekleştirdiğini sorgularken kentsel mekanda oluş potansiyeli yaratan durumları tartışma konusu edinir. Kentsel mekanın oluş halini gündelik yaratıcılığın odağında okumayı amaçlayan araştırma, Gilles Deleuze'ün aktüel ve virtüel kavramlarının yarattığı ufuktan beslenir.

Kentte gerçekleşen her türlü tekil karşılaşma ve deneyim, araştırmada geliştirilen yaklaşıma göre, kentsel mekanın ve kentin oluş halini sürdürebilecek potansiyeller taşımaktadır. Bu bakış açısı, kentte gözlemlenen deneyimleri ve çeşitli karşılaşmaları mimari bağlamda tartışmaya değer bulmaktadır. Geliştirilen tartışma modeli için, kentin oluş halini gözlemlemek ve anlamak ana prensiptir ve bu süreçte sabit bir pozisyonda konum alınmaz; tam tersi kent onu dolaşan bir özne tarafından gözlemlenir. Özne değişen zaman ve mekan dolaylarında kenti deneyimler, gözler ve oluşu duyumsar.

Kentsel mekanın oluş halini okumaya yönelik gerçekleştirilen bu araştırmada örneklem olarak Kadıköy Caferağa, Rıhtım ve Moda bölgelerinde rotalar oluşturulur ve rotalar üzerinde fragmanlar belirlenir. Kentsel mekanda oluş biçimlerini belirlemek üzere fragmanların analizi yapılır ve bu analizler sonucunda oluş biçimleri oluşturulur. Oluşun bilgisi, deneyim ile edinilirken, bilgi araştırma kapsamında kullanabilmek ve paylaşabilmek için eskiz, dil ve harita aracılığıyla süreç sonunda bir mimarlık üretimine dönüştürülür.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Mekan, Oluş, Aktüel, Virtüel, Kadıköy.

SUMMARY

Where social life is maintained and produced everyday, urban space is constantly undergoing transformation due to socio-cultural and socio-economic reasons. It changes and transforms to adapt to changing conditions; exists in an endless formation as the product of a versatile and dynamic processes. Depending on this situation, the space and city representations designed in the disciplines of architecture and urban planning cannot be compatible with the actual experience. This research, which problematizes the phenomenon of becoming, questions how the urban space is emerges and how it realizes itself with changing conditions while discussing the situations that create the potential for occurrence in urban space. This research, which aims to approach the state of being in the urban area with a focus on daily creativity, is mused by the horizon created by Deleuze's actual and virtual concepts.

According to the approach developed in the research, all kinds of individual encounters and experiences in the city have the potential to sustain the formation of the urban space and the becoming of the city. This perspective finds the experiences and various encounters in the city worth observing. Moreover, for the developed discussion model, observing and understanding the state of being of the city is the main principle and in this process, it is a fixed position; on the contrary it is observed by wandering the city. The subject experiences the city around the changing time and space, eyes and senses the becoming.

In this research, which is carried out to read the state of being of the urban space, routes are created in Kadıköy Caferağa, Rıhtım and Moda regions as a case and fragments are determined on the routes. In order to determine the forms of formation in the urban space, the fragments are analyzed and the formation parameters are created as a result of these analyzes. While the knowledge of becoming is acquired through experience, the knowledge is transformed into an architectural production at the end of the process through sketches, language and maps in order to be able to use and share it within the scope of research.

Keywords: Urban Space, Becoming, Actual, Virtual, Kadıköy.

TEŞEKKÜR

Mimarlığa dair birtakım sorgulamaların içinde bulunduğum dönemde başladığım yüksek lisans eğitimimde sorularımı büyük bir sabırla dinleyen, yanıtlayan ve açtığı ufuklarla düşünce dünyamı geliştirerek benim bu çalışmayı gerçekleştirmemde desteği ve emeği olan sevgili danışmanım, Dr. Öğr. Üyesi Can Boyacıoğlu'na teşekkür ederim. Akademik yazma becerisi kazanmam için beni her seferinde cesaretlendiren danışmanıma, yazamadığım ve kendisini kızdırdığım zamanlarda bana karşı gösterdiği sabır ve toleransın yanında akademiye karşı her zaman beni umutlandığı için müteşekkirim.

Yüksek Lisans eğitimimde büyük bir keyifle derslerine katıldığım sevgili Doç. Dr. Fitnat Cimşit Koş'a, kıymetli katkılarından ve sevecenliğinden ötürü minnettarım.

Tezimin gelişmesine değerli yorumları ve yapıcı eleştirileri ile katkıda bulunan sevgili Jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi Cemile Sanem Ersine Masatlıoğlu'na ve Dr. Öğr. Üyesi Önder Çelik'e teşekkür ederim.

Yolculuğum boyunca heyecanımı paylaşan, yorulduğumda yeniden başlamanı ve kaybolduğumda yolumu bulmam için beni motive eden ve desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma,

Her türlü maddi ve manevi desteği sağlayarak güçlü bir birey olmam için elinden gelen her şeyi yapan ve her zaman arkamda olduğunu bildiğim canım babam Gürsel Çatır'a,

Umudumu ve neşemi kaybettiğim her zaman ışığı ile bana enerji veren küçük kız kardeşim İrem Ellialtı'ya, teşekkürlerimi sunarım.

Varlığı bu hayattaki en güçlü dayanağım ve şansım olan canım annem Ayşe Çatır'a, sadece bu süreçte çalışmamı bıkmadan usanmadan sayısız defa dinlediği ve okuduğu için değil her zaman yanımda olduğu ve bana inandığı için minnettarım ve biliyorum ki ne kadar teşekkür etsem az kalacak.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	2
1.2.Araştırmanın Yöntemi	3
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Aktüel-Virtüel	6
2.2. Oluş	14
3. ALAN ÇALIŞMASINA YÖNELİK TASARIM	21
3.1. Fenomenolojik Yöntem	21
3.2. Alan Çalışması Tasarımı	27
3.2.1. Yöntemsel Yürüme	28
3.2.2. Fenomenolojik Yöntem ile Analiz	32
4. KENTSEL MEKANDA OLUŞUN KAVRAMLAR İLE OKUNMASI	35
4.1. Oluşsalığı içinde Kadıköy'e Tarihsel Bir Bakış	36
4.2. Rota	42
4.2.1. X Rotası	42
4.2.2. Y Rotası	45
4.2.3. Z Rotası	47
4.3.Kent Fragmanları	49
4.3.1. X Rotasının Fragmanları	50
4.3.2. Y Rotasının Fragmanları	58
4.3.3. Z Rotasının Fragmanları	66
4.4. Kentsel Mekanın Oluş Biçimleri	74

4.4.1. Duyumsal Oluş	74
4.4.2. İmgesel Oluş	76
4.4.3. Eylemsel Oluş	79
4.4.4. Zamansal Oluş	81
4.5. Kentsel Mekanın Oluş Halinin Haritalanması	83
4.6. Bölüm Sonucu	86
5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	90
KAYNAKLAR	96
ÖZGEÇMİŞ	102

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil No:</u>	<u>Sayfa</u>
1.1: Tezin aşamaları.	5
2.1: Virtüel ve aktüel birlikteliğinde varlık.	7
2.2: Kelimenin aktüelleşmesi	8
2.3: Virtüelden virtüele ve virtüelden aktüele gerçekleşen hareketler	10
2.4: Fraktal modeli.	12
2.5: Oluş diyagramı	17
2.6: Jackson Pollock'un performatif sanat üretimi	17
2.7: Yeni Babil çizimleri,1964.	18
2.8: Yeni Babil, Litho,1961.	19
3.1 Fenomenolojik araştırma yöntemleri.	23
3.2: Hermeneutik karşılaşma.	25
3.3: Yöntemsel yürüme kriterleri.	31
3.4: Kadıköy'de gerçekleştirilen rotalar.	32
4.1: Alan çalışmasının hermeneutik döngü ile aşamalandırılması.	35
4.2: V. Asırda Kadıköy, Celal Esat Arseven, 1958.	37
4.3: Kadıköy Vapurları.	38
4.4: Moda Plajı.	40
4.5: X Rotası ve fragmanları.	44
4.6: Y Rotası ve fragmanları.	46
4.7: Z Rotası ve fragmanları.	48
4.8: X1 Fragmanı, Lütfü Bey Sokak.	51
4.9: Ferit Tek Sokak ve Moda Burnu.	52
4.10: X2 Fragmanı, Ferit Tek Sokak.	52
4.11: X3 Fragmanı, Moda Caddesi.	54
4.12: X4 Fragmanı, Moda Caddesi.	55
4.13: X5 Fragmanı, Hacı Şükrü Sokak.	56
4.14: Halil Ethem Sokak ve Moda Sahnesi.	57
4.15: X6 Fragmanı, Halil Ethem Sokak.	58
4.16: Y1A Fragmanı, Haldun Taner Sahnesi ve çevresi.	59
4.17: Y1 Fragmanı, Rıhtım.	60

4.18:	Şekerci Cafer Erol'un cephesine eklenen pastiş imgeler ile değişimi	60
4.19:	Y2 Fragmanı, Mühürdar Caddesi.	61
4.20:	Y3 Fragmanı, Yasa Caddesi, Baharatçılar Çarşısı.	62
4.21:	Y4 Fragmanı, Üzerlik Sokak.	63
4.22:	Tellalzade Sokak.	64
4.23:	Y5 Fragmanı, Tellalzade Sokak, Antikacılar Çarşısı.	65
4.24:	Moda Caddesi.	65
4.25:	Y6 Fragmanı, General Asım Gündüz Caddesi.	66
4.26:	General Asım Gündüz Caddesi'nin farklı zamanlardaki görüntüsü ve insanların mekan ile etkileşimi.	67
4.27:	Z1 Fragmanı, General Asım Gündüz Caddesi.	68
4.28:	General Asım Gündüz Caddesi Üzerinde gözlemlenen çeşitli performanslar	69
4.29:	Z2 Fragmanı, General Asım Gündüz Caddesi	69
4.30:	Z3 Fragmanı, Cem Sokak.	70
4.31:	Z4 Fragmanı, Moda Bostanı Sokak	71
4.32:	Z5 Fragmanı, Moda Sahili.	72
4.33:	Z6 Fragmanı, Moda İskelesi.	74
4.34:	Duyumsal oluşları içeren fragmanlar.	76
4.35:	İmgesel oluşları içeren fragmanlar.	78
4.36:	Eylemsel oluşları içeren fragmanlar.	82
4.37:	Zamansal oluşları içeren fragmanlar.	83
4.38:	Kadıköy'ün oluş haritası.	85
4.39:	Oluş biçimleri ve oluş halindeki mekana etkisi.	88
4.40:	Oluş biçimleri ve oluşmakta olan mekanın deneyim ile algılanması.	89
5.1:	Oluş biçimleri ve oluş potansiyelleri.	94

1. GİRİŞ

Mekan, içinde yaşamın başladığı, sürdürüldüğü ve sonlandığı bir gerçekliktir. Yaşamı boyunca kendini olduğu halden farklı bir hale dönüştürerek oluşturan insan, kurduğu sosyal ilişkiler ve yarattığı toplumsal olgular ile mekanın sosyal anlamda hem öznesi hem de nesnesi haline gelir. Mimarlığın öznesinin toplum olduğunu ifade eden Tanyeli'ye [2016] göre, mimarlık pratiği ile ilişkili olan her durum, düşünce ve üretim, içinde mimarların da bulunduğu toplumsal aktörler tarafından üretilmektedir. Lefebvre [2017] ise, mekanı üreten toplumsal aktörlerin yanına kolektif özneyi de ekler. Bu bağlam Yazgan'a göre [1996], mekanın aktörlerinden sadece biri olan mimarı kavram ve deneyim arasında, mekan kavramını üreten ve biçimselliğini tasarlayan bir aktör pozisyonunda oluş sürecinin ilk aşamasına yerleştirir. İçinde yer aldığı fiziksel çevre ile bir bütün olan mekanı oluşturan diğer aktörler ise, gündelik hayatın süregeldiği deneyimler, sosyal ilişkiler ve toplumsal olgulardır.

Toplumsal hayatın sürdürüldüğü ve üretildiği kentsel mekan, çok yönlü ve hareketli dinamik bir sürecin ürünü olarak fiziksel ve biçimsel gerçekliğinin ötesinde var oluşların olduğu bir alana açılır. Mekanın fiziksel ve biçimsel gerçekliğine odaklı bir mimarlık edimi, değişen toplumsal, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumlara karşı mekanın esneyerek, eğip bükülerek ya da dönüşerek adapte olmasına olanak verecek bir tasarım yaklaşımı geliştiremez.

Değişen koşullara adapte olmakta zorlanan mimarlık üretimine karşı eleştirel bir tavırla, düşünce, deneyim ve eleştiri dahil her türlü mimarlık edimi için gerçeklik arayışına girildiğinde Deleuze'ün [2007] aktüel ve virtüel kavramları ile karşılaşılır. Yaşamı kendinde çoğaltan, farkı ve değişimi olumlayan aktüel ve virtüel kavramları ile çizilen düşünsel çerçevede mekan, mimarlık kuramcısı Tanju'nun [2008] aktarımıyla ,maddenin her zaman bir fazdan bir başka faza akış halinde olduğu bir oluş içinde duyumsanır. Kuramcıya göre, oluş içinde duyumsanan mimarlığa ve kente yönelik geliştirilen düşünce, eleştiri ve gerçekleştirilen deneyimler, aktüel ve virtüel arasındaki salınımda, senkronik olarak, geçmiş ve gelecek katmanları arasında küçük ayrımda ortaya çıkar. Bu ayrımda beliren her türlü mimarlık üretiminin, bir gerçeklik önermesi olduğu yorumunda bulunan Tanju'ya [2008] göre, bu önermeler, her an farklılaşabilme ihtimalini beraberinde taşır. Gerçeklik önermelerinin farklılaşmasının

sebebi ise kentle birlikte var olan ve birbirini tamamlayan özne ve nesnenin birlikteliğidir ve bu birliktelikte özne ve nesne hareket halindedir [Tanju,2008]. Tüm bunların yaşandığı mekan, gerçeklik önermeleri için kaygan bir zeminde devinir. Tanju'nun [2008] açtığı parantezden devam ederek, bu zeminde artık ne mimarın tek başına mekanın aktörü olduğunu ne de mekanı deneyimleyen bireyin tek başına bir belirleyici rolü olduğu çıkarımında bulunulabilir. Dolayısıyla mekana bu perspektiften bakan araştırma, kendi içkinlik düzlemini oluşturmaktadır. Bu içkinlik düzleminde kentsel mekan, kimliklerden ve etiketlerden bağımsız olarak, bitimsiz bir oluşun içinde devinir. Tasarlanan kadar tasarlanmayanın, görünen kadar görünmeyen de olanaklarına açık hale gelen kentsel mekan, kavramların açtığı ufukta yeni yaratılara olanak veren bir yöntemle okunmaya çalışılır. Bu okumayı açmak için Lefebvre'nin [2019] ressam örneğinden yararlanılır. Ressamın elinden çıkmış bir tablo ile karşılaşan her birey, kişisel algıları üzerinden o sanat eserini algılar. Resmi inceleyen birey, ilk etapta ressamın vermek istediği etkilere kapılarak tablodaki nesneler arasındaki ilişkileri okumaya başlar. Tablodaki algısını nesneler üzerinden, resmin bütününe oluşturan renkler, biçimler ve dokuların oluşturduğu iç ilişkilere yöneltir. Yani ona sunulan çerçeveye bağlı kalır. Lefebvre bu örnek üzerinden, kişinin izlenimine sunulan belli bir çerçeve içindeki ilişkileri deşifre ederek anlam üretici yaratıcı bir süreci başlattığını ifade eder. Bir tabloda görünmeyi görmeye çalışmak ve kendinden bir şeyler katarak onu belli bir anlam çerçevesine oturtmak, ressamın elinden çıkan tablonun oluş sürecini devam ettiren yaratıcı bir edimdir [Lefebvre, 2019]. Tıpkı bir resmi anlamaya çalışmak ve yorumlamak gibi, mekanı deneyimlemek onda görünmeyi görmeye çalışan ve belki de farklı deneyimlerle ondaki potansiyeli açığa çıkararak onu dönüştüren ve anlam üreten yaratıcı bir süreçtir. Bu bağlamda çalışmanın ele aldığı kentsel mekanı gözlemlemek, deneyimlemek ve oluş halini anlamlandırmaya çalışmak bu çalışmayı kavram ve deneyim birlikteliğinde anlam üreten yaratıcı bir sürece yerleştirmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik etkenler ve tez sürecinde onlara eklenen koronavirüs pandemisi sonrasında oluşan normalleşme çabaları kentlerin sürekli olarak değişim ve dönüşüm sürecinde olmasına neden olmaktadır. Kentlerde gerçekleşen bu değişimler sonucunda mimari mekan, fiziksel ve sosyal ihtiyaçlar başta

olmak üzere değişen dinamiklere karşılık vermekte sürekli bir iletişim ortamı olmaktadır. Bu çalışma kentsel mekandaki deneyimi bir mimarlık edimi potansiyeli olarak görmekte, bu bağlamda devamlı dönüşmekte olan kentsel mekanı Gilles Deleuze'ün aktüel ve virtüel kavramları üzerinden tanımlamayı amaçlayarak mimari mekanda dönüşüm potansiyelleri üzerinden tasarım tartışması açmaktadır.

Geliştirilen bakış açısına göre, her yeni deneyim mekanın tasarımcısından bağımsız ve bir oluşum potansiyeli içerir. Bu noktada kentsel mekan ne tür biçimlerde kendini gerçekleştirecek, kentli ile ne tür yeni bir oluş gerçekleştireceği soruları yanıtlanmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın temel amacı, kesin ve net cevaplar aramak değildir, aksine mimarlığın zaten kesin ve net olmayan sınırlarını farklı oluşumlara karşı daha da esneterek, rastlantısal ve düşünülmemiş olanın önünü açmak ve kentsel mekandaki yeni oluşum potansiyellerinin tartışılabilceği bir yöntem yaratmaktır.

Günümüz kentlerinde gündelik yaşam deneyimleri ekseninde birey ve mekan etkileşimleri, parça-bütün döngüsellğinde mekanı niteliksel olarak farklılaştıran, yeniden üretilmesine olanak tanıyan ve resmin bütününde kenti bitimsiz bir oluşta kalmasını sağlayan temel etkidir. Bireyin mekan ile kurduğu karşılıklı etkileşimi ve sonuçlarını gözlemlemek çalışma kapsamında mekanın oluş halinin deşifre edilmesi sürecinde bilgi sunması açısından oldukça önemlidir.

Çalışma son on yıllık süreçte belirli bir dönüşüm geçiren Kadıköy Caferağa Mahallesi, Rıhtım ve Moda bölgelerini çalışma alanı almaktadır. Metro, otobüs ve vapur gibi toplu taşıma araçları ile merkeze ulaşan kentli bireylerin gündelik gezintilerinin belirtilen bölgelerdeki izleği sürülmekte ve bu şekilde mimari mekanın, aktüel-virtüel arası geçişkenli ilişkileri görünür kılınarak dönüşüm potansiyelleri analiz edilmektedir. Bireylerin gündelik kent deneyimleri sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda oluş biçimleri tanımlanmakta ve kentin oluş hali fenomenolojik bir çerçevede sunulmaktadır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Her karşılaşma bir deneyimdir [Ballantyne, 2012]. Kentte gerçekleşen her yeni deneyim, mekanı olduğu halden farklı bir hale dönüştürecek oluş potansiyeli taşır. Kendi zamansallığı içinde kentin çeşitli noktalarında gerçekleşen deneyimleri ve oluşları gözlemlemek için, bu çalışmada flanör kavramından ilham alınarak oluşları

gözlemlemek için, bu çalışmada flanör kavramından ilham alınarak “yöntemsel yürüme” metodu geliştirilmiştir.

İnsan deneyimleri odağında mekanın oluş halini anlayabilmek ve yorumlayabilmek fenomenolojik bir araştırma yöntemidir. Bu çalışmada, mimari tartışmalar açması hedefi ile kentte bir noktadan diğer bir noktaya gerçekleştirilen yürüyüşler, rotalar ile tariflenir ve eskizlerle desteklenerek fenomenolojik olarak incelenir.

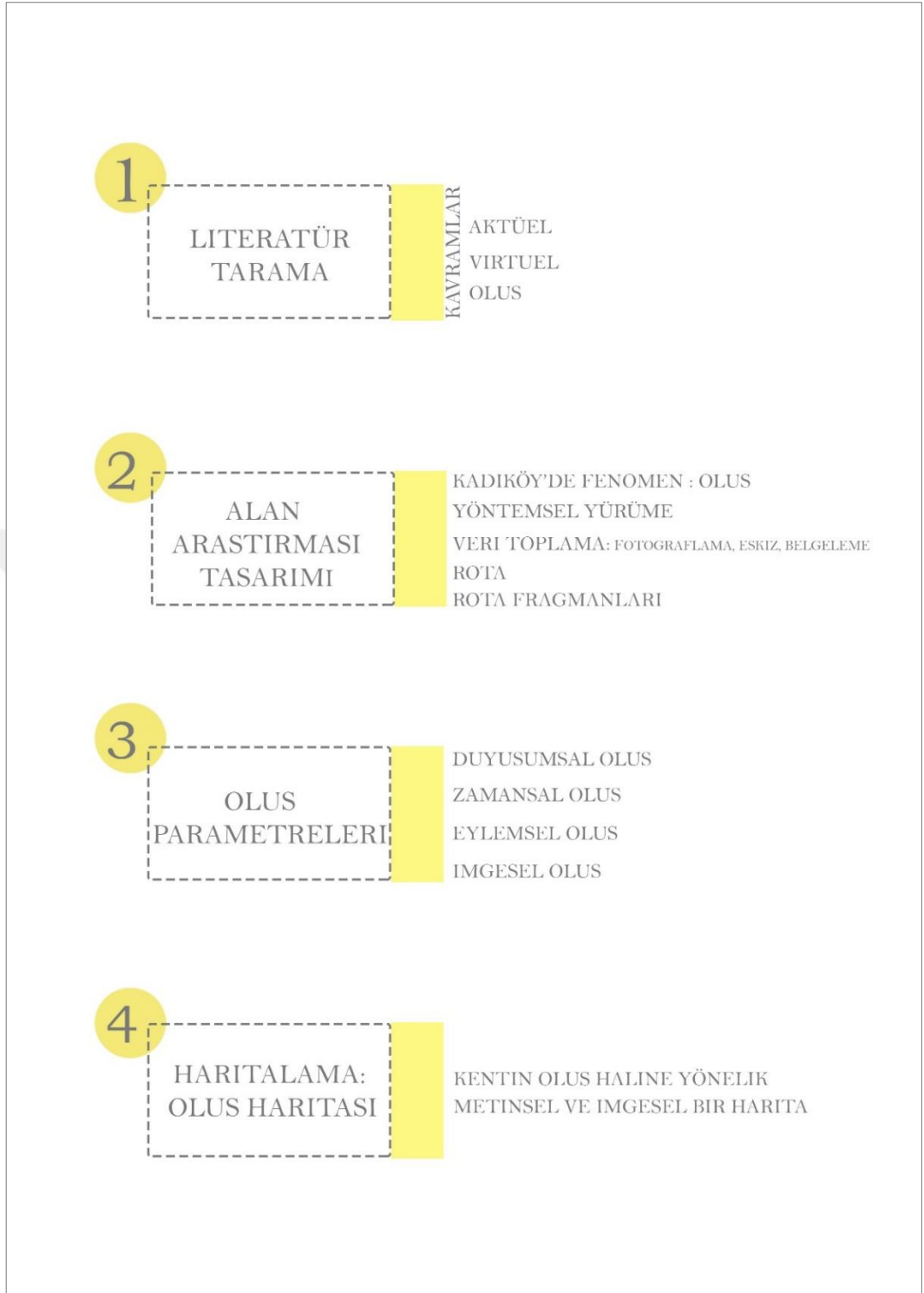
Aktüel-virtüel kavramları odağında kentsel mekanın oluş halini yürüme deneyimi ile okumayı amaçlayan çalışma, dört aşamadan oluşmaktadır. Bu bölümler; literatür taraması, alan araştırması tasarımı, kentsel mekanın oluş haline dair oluş biçimlerinin üretilmesi ve kentin oluş haritasının oluşturulmasıdır.

Tezin ilk bölümünde aktüel-virtüel ve oluş kavramları incelemekte ve kentsel mekanın oluş halini okumaya yönelik kavramsal çerçeve oluşturulmaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, Kadıköy Caferağa, Rıhtım ve Moda bölgelerinde yöntemsel yürüme edimi ile üç farklı rotada kentsel mekan yürünerek deneyimlenmiştir. Deneyimlenen rotalar fotoğraflanmış, özel durumlarda mekanı deneyimleyen insanlarla görüşmeler yapılarak araştırma desteklenmiştir. Rota deneyiminde ön plana çıkan mekansal durumları fragmanlaştırılması, yorumsal süreçleri kapsayan bir analiz oluşturmak üzere fragmanları gündelik dil ve akademik dil katmanlarına ayıran bir anlatı kurgulamasını sağlamış, bu durum aktüel-virtüel kavramları eşliğinde analiz edilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, kentsel mekanı okumaya yönelik rotalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda kentsel mekanın oluş hali dört farklı başlık üzerinden tanımlanmış ve tartışılmıştır.

Araştırmanın son olan dördüncü bölümde ise, kentsel mekanın oluş halini okumaya yönelik gerçekleştirilen üç rotadan elde edilen veriler doğrultusunda kentsel mekanın oluş halini, metinsel ve imgesel ifade gücünü birlikte kullanarak haritalanmıştır. Rotaların üst üste getirilmesi ile oluşturulan bilişsel haritanın üzerine, benzer ve farklı mekansal oluşları, ele alınan kavramlarla yazmaya dayalı bir anlatı kurgulanmıştır. Çalışma sürecinde, yürüme eylemi bu aşamada metinsel ve imgesel bir harita olarak aktüel bir edim olarak tanımlanmıştır.

Şekil 1.1: Tezin aşamaları.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

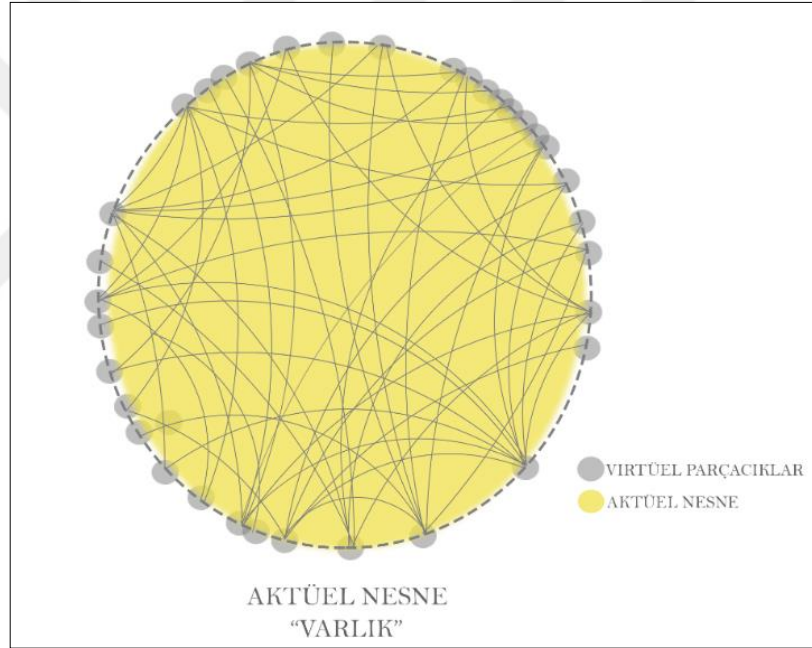
2.1. Aktüel-Virtüel

Bugün üzerine düşünce üretilebilen ya da gündelik hayatta deneyimlenebilen ve çeşitli isimlerle tanımlanabilen her nesne, her varlık henüz kendini gerçekleştirmemiştir ve henüz görünmemiş bir yüzü daha vardır. Tam da bu nokta da Badiou'nun [2019] da belirttiği gibi, '*Bir'e iki isim gereklidir*'. Varlığın, bu iki farklı boyutunu etiketlenen ve etiketlenemeyen yüzlerini Deleuze [2007] kendi felsefesinde aktüel ve virtüel olarak isimlendirmektedir.

Etrafı kuşatan her nesne, aktüel ve virtüel olmak üzere birbirine indirgenemez iki farklı boyutun birlikte var-oluşundan oluşmaktadır [Deleuze,2009]. Yaşam boyunca karşılaşılan nesneler aktüel halleri içinde algılanır ve yine aktüel halleri ile deneyimlenir [Yücefer, 2016]. Örneğin, en temel haliyle kitapların konumlandırıldığı bazen kitapların yanına anılardan arta kalan objeler ve resimlerin küçük bir koleksiyonuna zemin olan kitaplık nesnesi boyutları, rafları, biçimi ve içinde bulundurdukları ile aktüel gerçekliğinde algılanır. Kitaplık nesnesinin bütününde, kendisini oluşturan aktüel öğelerin yanında, doğrudan şu an algılanamayan ve deneyimlenmediği sürece de henüz ortaya çıkmayacak başka bir şey vardır; virtüel gerçekliği. Bu noktada, Deleuze'ün [2007] de ifade ettiği gibi varlık, sadece aktüel ya da sadece virtüel değildir. Kitaplığın raflarında yer alan kitaplar; hayatının belli dönemlerinde okuyucusuna çeşitli sıfatlarla eşlik eder; zamanını paylaşan bir arkadaş, sırlarını paylaşan bir dost ve bakış açısını değiştiren bir akıl hocası gibi. Kitap ile kurulan diyalog, okuyucunun hayatında çeşitli izler bırakarak onu değiştirmeye başlar. Bir kitap bitirildiğinde okuyucu artık okumadan önceki aynı kişi değildir. Okuyucusunu etkileyen ve değiştiren kitap, yaşantıdaki karşılığı ile virtüel halden aktüel hale geçmeye başlar. Kitapların konumlandırıldığı kitaplık ise, somut bir gerçekliğin ötesinde, okuyucuyu etkileyen ve değiştiren kitaplar ile birlikte, deneyimlenen aktüelliğinin ötesinde bir başka aktüel gerçeklik kazanmaya başlar. Kendi içindeki boşluğu ona sahip olan öznenin oluşumuna eşlik eden parçalar ile dolduran kitaplık nesnesi, dışsal çerçevesinden ziyade anılar, yolculuklar, hikayeler, ilişkiler ve zihinsel katmanlar içerdiği için özne tarafından zamanla eklenen yeni kitaplar ve yeni anlamlarla aktüelleşme sürecini devam ettirecektir. Bu bağlamda kitaplık nesnesinin virtüelliği, ne olduğundan çok neleri simgelediği ve öznenin

yaşantısına, kişisel oluşumuna neler kattığında saklıdır. Tıpkı kitaplık örneğinde olduğu gibi, varlığa bakıldığında doğrudan onda görünen ve deneyimlenen aktüel nasıl ki varlığın gerçekliği ise, onda görülmeyen henüz belirmemiş olan virtüel de varlığın gerçekliğinin bir parçasıdır.

Aktüel olarak deneyimlenen ve algılanan her varlığın bütününde, kendisine dair imgeler, öğeler, parçalar, ilişkiler ve tekillikler vardır [Deleuze, 2009]. Bu birlikte varoluşun getirdiği uyum ve bütünsellik, varlığın aktüel biçimini oluşturmaktadır (Şekil 2.1). Parçalarından soyutlanamayan bu aktüel biçimin sınırları içinde adı koyulmamış, düşüncesi oluşmamış, imgesi belirmemiş, duyumsanamamış ve henüz ortaya çıkmamış bir şey vardır. Potansiyelden tamamen farklı bir gerçekliği olan ve ne şekilde açığa çıkacağı bilinmeyen bu şeyi Deleuze [2007] virtüel olarak kavramsallaştırır.

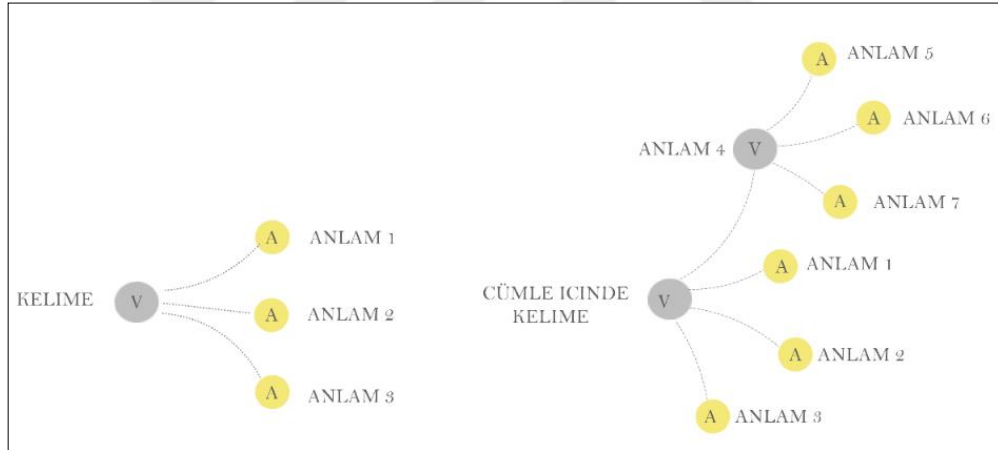

Şekil 2.1: Virtüel ve aktüel birlikteliğinde aktüel varlık.

Olanak ya da potansiyel ile karşılaştırılan virtüel, virtüel olduğu sürece gerçektir [Deleuze, 2017]. Virtüel’in, aktüel ya da herhangi başka bir şeyin imgesi olmayacak kadar gerçek olduğunu aktaran May’e [2017] göre, gerçek olabilmek için de herhangi bir şeyin ona eklenmesine ya da herhangi bir şeye dönüşmesine ihtiyacı yoktur.

Kendine has bir gerçekliği ve işleyişi olan virtüelin ne olacağını görmek için hareketin gerçekleşmesini beklemek gerekmektedir [Yücefer, 2010]. Hareket, virtüeli aktüelleştirerek ona deneyimlenebilir, algılanabilir ya da görülebilir bir gerçeklik

kazandırmaktadır. Bu noktada, sözcükler ve anlam ilişkisi üzerinden parantez açmak yararlı olacaktır. Colebrook [2013], dilin deneyimleri ifade etmeye yarayan basit bir göstergeler kümesi olmadığını ifade eder. Dilin başlı başına bir eylem olduğunu aktaran kuramcıya göre sözcükler öznenin dış dünya ile etkileşime olanak tanır. Aktüel ve virtüel kavramlarını bu çerçevede örnekleyen kuramcı, dilin aktüel sözcükler kümesinden hep daha fazlasını içerdiği yorumunu yapar. Ona göre, düşünce ve ifade ile anlam harekete geçerek kendini gerçekleştirilmeye çalışır. Çünkü sözcüklerin oluşturduğu dil kümesi ne kadar aktüel ise, anlam da o kadar virtüeldir [Colebrook, 2013]. Üstelik düşünce ile hareket bulan anlam, kişiden kişiye, durumdan duruma ve bağlamdan bağlama farklı şekillerde aktüelleşmektedir. Bir sözcük zihinde belirdiğinde buna karşılık birkaç anlam hemen harekete geçecektir. Aynı sözcük ile bir metin bağlamı içinde karşılaşıldığında daha önce hiç ilişki kurulmayan bir anlamda aktüelleşebilir (Şekil 2.2). Bu çerçevede, zihin artık o kelimeyi daha önce hiç olmadığı bir karşılıkla ilişkilendirmenin yollarını arayacak, yeni ihtimallerin önünü açacaktır.

Şekil 2.2: Kelimenin aktüelleşmesi.

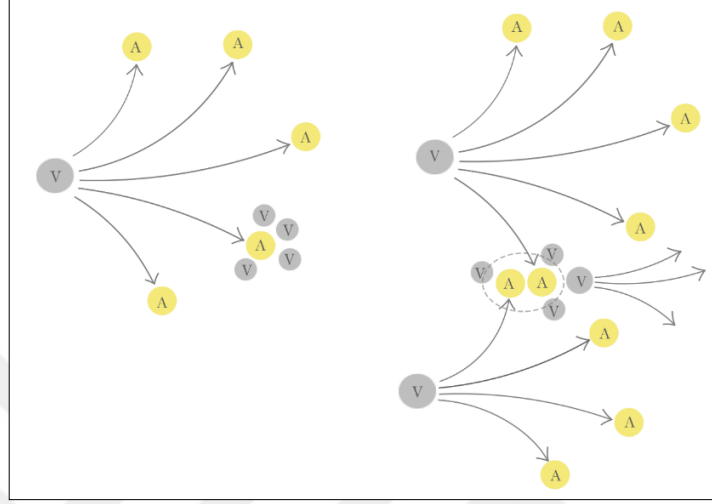
Deleuze [2009], olanaklı olanı virtüelin karşısına yerleştirir çünkü ona göre, olanak gerçeği kendisine benzer şekilde kuran bir kopyalamadır. Virtüelin kendine özgü gerçekliğinin beklenmeyen yaratıcı faaliyet gerçekleştirdiği noktada başladığını ifade eden Yücefer [2010], virtüelin olanaktan farklı bir şekilde işlediğini de belirtir. Felsefeciye göre, virtüele olanakların aktüelleşmesi olarak bakan bir düşünce yeni yaratımlara kendini kapatır ve bu noktada deneyim, düşüncenin daha önceki deneyimlerden edindiği bilgileri doğrulayan bir araca dönüşür. Yücefer böyle bir yaklaşımın, dünyadaki her şeyi olanaklar dahilinde öngörebildiği çıkarımında bulunur.

Deleuze felsefesinde virtüelin gerçekliği, buna aykırıdır. Statik gibi görünen yapıların arkasında hiçbir şeyin önceden tahmin edilebilir olmadığını ifade eden Yücefer [2010], dinamik olanın statikten önce gelerek yaşamı belirlediğinden bahseder. Onun bu ifadesinden aktüelin arkasında gizlenen virtüellerin yaşamın yaratıcı hareketini belirlediği çıkarımında bulunulabilir.

Deleuze [2017], aktüel ile virtüel arasında bir benzerlik değil bir fark ilişkisi olduğunu öne sürmektedir. Deleuze'ün kavramlarını yorumlayan Yücefer'in [2016] perspektifine göre, yeniliği düşünebilmenin yolu, benzerliği tersine çevirerek benzemeyene odaklanmaktan geçmektedir. Bu bağlam, bestecinin zihninde yer alan senfoni örneği üzerinden tartışılabilir. Yücefer [2016] bestecinin zihninde yer alan virtüel senfoniye örneklerken, Bach'ın, *Füg Sanatı* ile çizginin dışına çıkarak fark yaratmasını örnek olarak vermektedir. Besteci herhangi bir senfoni bestelemenin ötesinde bu eserinde yeni bir teknik geliştirmiştir. Felsefeciye göre, virtüel ile aktüel arasındaki benzemezlik ilişkisi sanatsal yaratımda belirgin bir farkla kendini göstermektedir. Bu bağlamda Deleuze'ün sunduğu çerçeve genel olarak herhangi bir müzisyenin zihnindeki senfoni ile değil, Bach'ın zihnindeki senfoni ile ilgilenerek tekil virtüellikleri öne çıkarmaktadır. Çünkü Bach'ı müzisyen olarak önemli bir yere koyan şey, müzik geleneğinde sapma yaratacak bir aktüellik sergilemesidir [Yücefer, 2016].

Deleuze [2017], "Fark ve Tekrar" isimli kitabında virtüelin gerçekleştirdiği iki farklı harekete dikkat çekmektedir. Felsefeciye göre, henüz gerçekleşmemiş olan virtüel, virtüelden virtüele ve virtüelden aktüele olmak üzere gerçekleşen iki farklı hareketle, kendi içkinlik düzlemini kurarak kendi içinde açılıp yayılır ve kendi içinde kendinden zengin bir hale gelir. Virtüelin kendi içinde virtüel olarak çeşitlendiren hareket farklanma olarak tanımlanırken, virtüeli aktüel olarak aktüelleştiren hareket ise farklılaşma olarak tanımlanmaktadır [Deleuze, 2017] (Şekil 2.3). Farklılaşma, somut bir biçimde vücut bulan aktüel hale işaret ederken aktüel düzeyde parça parça gerçekleşen tüketilebilir bir sürece tekabül etmektedir. Farklanma ise, varlığın virtüelliğine işaret ederken, bütüne dair bir süreci kapsamaktadır [Deleuze, 2007c]. Bu bağlamda Yücefer [2016], oluş sürecinde virtüelin aktüel olarak deneyimlenebilmesinin yanısıra virtüelin virtüel olarak da deneyimlenebileceğini ifade eder. Deleuze'ün [2009] ifade ettiği aktüel varlığı kuşatan virtüel bulutun oluşturduğu alan bir vardır ve bütün bu deneyimler varlığın bu alan içinde bir bütün halinde deneyimlenebilmesine olanak tanır. Doğrudan ne olduklarını ya da neye

dönüşecekleri bilinmeyen ve sürekli birbirine dönüşebilen virtüellerin hareketleri ile oluşan bu alan, kendi içinde geçirdiği dönüşümlerin sürekliliği ile etrafını kuşattığı varlığa kendi içinde kendinden zenginleştirebilen bir nitelik sağlamaktadır [Yücefer, 2016].

Şekil 2.3: Virtüelden virtüele ve virtüelden aktüele gerçekleşen hareketler.

Deleuze'e [2010] göre varlık, 'yaşamın kendi bünyesinde taşıdığı patlayıcı içsel güç' tarafından bir ötekine ihtiyaç duymadan kendiliğinden farklılaşırken Bergson'un ontolojisinde bu durum biraz farklı olarak dışsal etkilerin yansımalarına açıktır. 'Şeylerin bedenimiz ve bedenimizin şeyler üzerindeki virtüel eylemleri bizim algımızdır' ifadesi ile varlığın virtüel durumlarını algı ile aktüelleştiren Bergson [2007], virtüel kavramının özel bir kavrayış gerektirdiğine dikkat çekmektedir. Felsefeci, varlığın virtüel ve aktüel mevcudiyeti arasındaki farkı görünür kılmak için kendi düşüncesini, varlıktan varlığa imgesel akış üzerinden kurmaktadır. Ona göre, varlığın mevcut imgesinin gerçekliği, diğer imgeler üzerindeki etkileri ve yansımaları sonucu gerçekleşen bir geri bildirim ile aktüelleşerek oluşmaya başlar. Bergson'un [2007] bir diğer önemli argümanı ise, 'maddeden algıya geçmek için herhangi bir şeyin gerekli olmadığı, aksine bir şeylerin eksiltilmesi gerektiğidir'. "Madde ve Bellek" isimli kitabında bu argümanını açıklayan felsefeci, bilincin nesne üzerine daha fazla ışık tutarak değil aksine nesnenin bazı noktalarını karanlıkta bırakarak, nesneyi görmeye çalıştığını ifade eder. Bu çerçeveden Bergson tasarımın 'her zaman burada, fakat daima virtüel' kaldığı yorumunu yapar Bu durumda tasarım, aktüelleşme olasılığı olduğu anda kendini başka bir şeye dönüştürerek kendini kaybetme

durumunda kalır ve etkisiz hale gelir [Bergson, 2007]. Bergson'un bu yaklaşımında, varlığın virtüel gerçekliği bir başka canlı merkezdeki yansımada kendi işlevleri ile ilgili olmayan noktaların karanlıkta bırakılmasıyla varlığa yeni bir şey eklemekten aktüelleşmektedir [Pearson, 2007].

Deleuze felsefesinden süzülen aktüel ve virtüel kavramlarını odağına alan bu çalışma, özellikle virtüel kavramına diğer felsefeci ve kuramcılardan farklı bir noktadan bakan yaklaşım benimser. Bu yaklaşıma göre, virtüel ne bir potansiyeli ne de açığa çıkmayı bekleyen gizli bir gücü temsil eder. Bu çalışmada virtüel, Deleuze'un [2013a] 'Foucault' isimli kitabında ifade ettiği gibi, *'bakışın dışında kalan görünürlük'* yaklaşımına paralel bir yaklaşımla değerlendirilir.

"Zira görünürlükler de her ne kadar gizli olmasalar da, anında görünür ve görünebilir değildirler. Hatta nesnelerde, şeylerde veya duyumsanabilir nitelikler seviyesinde kaldığımız ve onları açan koşulun seviyesine çıkmadığımız sürece görünmezdirler" [Deleuze, 2013a].

Aktüel'in aksine virtüel, henüz görünmeyen bir görünürlük olarak kabul edilir. Bakışın dışında görülemeyen bir alanda kaldığı ve görünmesini sağlayan uygun koşullar gerçekleşmediği için henüz görünmediği düşünülür. Bu noktada, virtüel açığa çıkması gereken bir şey değildir; uygun koşullar altında algı ve eylem ile görünebilen henüz görünürlük kazanmamış bir şeydir. Aktüel varlık ya da şeye yönelik değişen eylem, bakış açısı, algı ya da çeşitli koşullar aktüel varlığın görünmeyen virtüel yüzlerine görünürlük kazandırabilir. Görünebilir bir alanda beliren ve deneyimlenebilir, duyumsanabilir veya hakkında tartışılabilir bir gerçekliğe yüzünü dönen virtüel bu noktadan sonra artık kavramsal anlamda kabuk değiştirerek aktüelleşir. Çalışma bu noktada aktüel ve virtüel kavramlarını metafizik boyuttan arındırarak işlerlik kazandırır ve onları gündelik hayatta deşifre edilmeye hazır hale getirir.

Yaşanan her an, ikiye bölünerek ilerler. Şimdiki zamandan daha küçük bir zaman dilimi daha vardır ve zaman ilerledikçe bu zaman dilimi virtüele dönüşmekte, nesnede virtüel imge olarak korunmaktadır. Her bölünme ile geçip giden şimdiki zaman ise, nesnenin aktüel halidir [Deleuze, 2007a]. Zamanın ikiye bölünmesi, virtüel imgelerin ortaya çıkmasını mümkün kılarken, dikkat edilmesi gereken nokta virtüelin bir imge olmamasıdır. Zaman ekseninde aktüel olanın, kendi iki boyutunu yansıtan bir şeydir sadece "virtüel imge". Gerçek varlık, geçip giden şimdiki anın aktüel imgesi ve

Deleuze'ün [2010] “Bergsonculuk” isimli eserine bir giriş metni yazan Yücefer'e [2010] göre virtüel, varlığın kendine yarattığı bir problem ve buna karşılık kendine sorduğu bir sorudur. Bu noktada felsefeci varlığın, kendisine sorduğu soruya karşılık kendi çözümlerini üretmeye çalıştıkça virtüel yüzünün aktüele dönmeye başladığını ifade eder. Böyle bir çerçeveden bakınca, bu bir soru cevap etkinliğinden çok, varlığın aktüelleşerek kendi oluşunu bulma sürecidir. Çünkü probleme yönelik düşünülen her soru, varlığı problemin belirlediği andaki aktüel gerçekliğinden uzaklaştırmaktadır. Bu noktadan sonra varlık ne olduğundan çok ne olmadığında belirlemektedir artık. Kendisini belirleyen ve önceleyen niteliklerini gölgede bırakarak, varlığın oluş sürecinde yeni nitelikleri belirlemeye başlar.

Deleuze [2013a] problemlerin sürekli bir oluş anına ya da oluş haline çekildiğinden bahseder. Bu noktada Deleuze'ün problem meselesini önemsemesinin sebebi, problem haline getirilen şeyin virtüel ile bağlarını yeninden kurup odağına aldığı meseleyi oluş haline getirmesidir. Felsefecinin bu bakış açısına göre, problem olarak odaklanılan meselenin gizli saklı kalmış ve bastırılmış yönleri altında yatan gerçeği gün yüzüne çıkarmak amaç değildir. Probleme yönelik bir yanıt ya da gerçeklik arayışından bağımsız olarak, güncelliğini koruyan bitmemiş bir mesele olarak problemin şimdiki zaman ile ilişkisini ortaya koymaktır. Bu bağlam, problem olarak odağa alınan meseleyi, şimdi ki zaman güncelliğinde virtüel ile ilişkilendirerek oluş haline çektiği için çalışma kapsamında değerli bulunur.

Mimarlık düşüncesi ve üretimi üzerinden bir problem örneklemek gerekirse, bu çalışmanın sürdürüldüğü zaman dilimine tekabül eden covid-19 pandemisi ele alınabilir. Pandeminin yayılması ile başlayan karantina dönemi, gündelik yaşantının tamamen içine kapanılan konutlarda sürdürülmesini zorunlu kıldı. Kentsel ve kamusal mekanlara sınırlı ölçüde temas edebildiği durumlar, bir takım problemleri de beraberinde getirdi. 24 saat aralıksız içinde yaşantı sürdürmek zorunda kalınan bir ev daha önce olmadığı bir şekilde aktüelleşmiş oldu. Bu süreçte pencere, balkon, apartman boşluğu, bina giriş holü tıpkı bir kentsel ve kamusal mekan gibi dönüşmeye başladı. Birlikte sosyalleşen insanlar ve yakın çevreleri ile bu kısıtlı imkanlarda yeri geldi balkondan balkona, yeri geldi pencereden pencereye görüşmeye başladı. Bu dönemde apartmanın giriş merdivenlerinde apartman sakinleri oturarak sohbet etti. Özel mekanların sokağa açılan küçük bileşenleri sosyal yaşantının devam ettirebildiği kamusallığa açılan ara yüzler olarak dönüşmeye başladı. Bazen de bir mutfak masası

ofis masasına, salon bir eğitim mekanına ve balkonlar ise geçirilen zor günlerde zihinsel olarak özgürleşilen mekanlara dönüşerek bir probleme karşılık kendi oluşunu yeni bir boyutta sürdürdü.

2.2.Oluş

Her şeyin geçicilik üzerine kurulu olduğu dünya, başlı başına bir oluş mekanıdır. Dakikalar geçer, mevsimler akar ve yıllar geçip gider. Zamanın bir akış halinde olduğu dünya üzerinde yer alan her varlık bir şekilde bu akışa teslim olur. Çocuklar büyür, çiçekler açar, nesneler yıpranır, düşünceler ve duygular değişir, insanlar ölür, çiçekler çürür, mekanların kullanım biçimleri değişir. Dünya yüzeyinde yer alan her varlık bir şekilde kendi oluşunu gerçekleştirir; bazen akıp giden zamanla bazen kurulan ilişkilerle bazen de sadece karşılaşmalarla. Her karşılaşma, yeni bir deneyim demektir. Ve her yeni deneyim, nereye sürükleyeceği belli olmayan bir nehrin akışına kapılmak gibidir. Akış halinde yaşam, hiçbir varlığı bir heykel, bir anıt gibi durağan kalmasına imkan vermez; değiştirir ve dönüştürür. Bu noktada oluş, *‘her türlü sabitliğin ve durağanlığın yerine akışkanlığı ve yaratıcılığı koyarak, yaşamın anıtsal olmayan yönlerini’* olumlar [Ballantyne, 2014].

Felsefe sözlüğünde oluş; bir şeyin gizil gücünü ortaya çıkarması, olanaklarını gerçekleştirilmesi ve varlığın doğasında var olan hedefine varma süreci olarak açıklanmaktadır [Cevizci, 1999]. Oluş, bakıldığı zaman tamamlanmış gibi görünen varlığın tamamlanmaktan çok kendini gerçekleştirmek üzere sürekli yinelenen bir değişim sürecinde olmasıdır. Bu çerçeveden oluş, bir şeyin, bir varlığın sadece ne olduğunun temel düzeyde bir açıklanışı değildir. Oluşa kavramsal olarak bakıldığında; kendisini zaman ile açığa çıkaran bir oluş ve karşılaşma ile olan oluş olmak üzere iki farklı bağlamı bulunmaktadır [Colebrook, 2013].

Düşünsel çerçevesinde, şimdiyi birbirinden farklı iki yöne bölen ve birini geçmişe bir diğerini geleceğe göndererek çift katmanlı ve eş zamanlı bir zaman kavrayışı geliştiren Deleuze’e [2015] göre, oluş içinde bulunduğu şimdiki zamandan sıyrılarak başlar. Şimdiden kurtularak kendini kuran oluş, öncenin sonradan ve geçmişin gelecekte koparılmasına izin vermez. Nasıl ki her aktüel olan şey, kendi virtüelliğini kendinde taşıyorsa, aynı şekilde her şimdi, içerisinde kendi geçmişini taşıyarak geçmiş ve gelecek arasında bir ayırt edilemezlik içinde var olur [Badiou, 2019].

Aynı anda iki yöne birden ilerleyebilen oluşun doğasının burada gizli olduğunu ifade eden Deleuze [2015], bu iki farklı yöne çekilme halinin özneyi parçalayarak oluş içinde ayırt edilemez hale getirdiğini ifade eder ve Anlamın Mantığı isimli eserinde Lewis Carroll’un hikaye karakteri Alice üzerinden bu bağlamı şöyle örneklemektedir;

“Alice büyüyor” dediğimde kastettiğim şey onun az önce olduğundan daha büyük hale gelmesidir. Ama aynı nedenden dolayı, Alice şu an olduğundan daha küçük hale de gelmektedir. Alice aynı anda hem daha büyük hem daha küçük değildir elbette. Ama aynı anda bunlara dönüşür. O şu an daha büyük, az önce daha küçüktür. Ama aynı anda, tek bir hamleyle olduğumuzdan daha büyük hale geliriz ve yeni halimizden daha küçük oluruz.”[Deleuze, 2015].

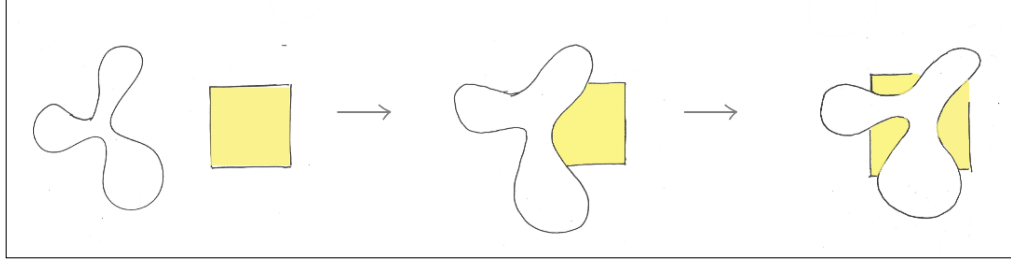
Oluş açılımını Alice örneği üzerinden yapan felsefeciye göre, geçmiş ve gelecek arasındaki süreçte oluşa yerleştirilen Alice bir değişim geçirmektedir ve bu değişim, aktüel olarak aynı anda mümkün olmayan hem büyük hem de küçük olma halini virtüel olarak bir arada tutmaktadır. Aynı anda gerçekleşmesi mümkün olmayan; doğmak ve ölmek, büyümek ve yaşlanmak, bir çiçeğin açması ve solması gibi durumları çoğaltabilir ve Deleuze’un düşünsel çerçevesinde, bir arada aktüelleşmesi mümkün olmayan bu gibi örneklerin virtüel hallerde birlikteliğini eş zamanlılık ilkesi ile düşünülebilir [Yücefer, 2016].

Dünya üzerindeki varlık, çevresinde bulunan birçok şeyle ilişki içerisinde. Goodchild’a [2005] göre, “olmak” bir ilişki içinde olmayı gerektirir ve bir ilişki içinde olmak ise bir oluş içinde var olmaktır. Bu noktada Goodchild’in bakış açısından, ‘var olan her şey bir oluşturmaya’ ve bu oluşu kavramak için varlık ile ilişki kurmak elzemdir. Bu ilişki varlığı kendi özünde olmayı bulmaya ve ona ulaşmayı hedeflemeye yönelik bir akış içinde öteki ile etkileşimi sonucunda değişime sokar. Demirtaş’ın [2016] aktarımıyla oluş, sadece insanlar arasında gerçekleşen karşılaşmalarla açığa çıkan bir etkileşim değildir. Deleuze’e [2013b] göre oluş, insanlar arasında değil ‘daha çok bir insan dışı-oluş, evrensel bir hayvan-oluş’ halinde kendini göstermektedir. Bu bağlamda oluşu Deleuze çerçevesinde tartışan Demirtaş [2016], oluş sürecinde kendisi-olmayan ile etkileşime giren varlığın, kendisinden kaçıp kurtulmak istediği yorumunu yapar. Oluş sürecine giren insan, kendi kaçış çizgilerini yaratarak kendisinden daha fazlası olur ve kendinde olmayan ile kendi sınırlarını aşabildiği kadar aşar [Demirtaş, 2016]. Kaçış çizgisi tüm belirlenmişlikleri ve etkiletlenmeleri

ters yüz eden bir sapma yaratır ve bir başka oluş haline gelişi mümkün kılar [Hakverdi, 2015]. Öteki ile karşılaşma sonucu bir başka şey olma arzusu [Demirtaş, 2016] bu sürece motivasyon sağlar. Bir ressam tuvaline, gördüğü manzarası kendi yorumuyla yansıtmadan önce, dünya ile temas ederek kendi ressam oluşunun altını doldurmaktadır. Renkleri, ışıkları, dokuyu, biçimleri, duyularını ve duygularını kişisel filtrelerinden geçirerek kendi sanatsal alt yapısını oluşturmakta ve belli bir birikimi tuvaline yansıtmaktadır. Merleau-Ponty [2019] bu durumu şöyle açıklar: “*Ressam, dünyaya vücudunu vererek, dünyayı resme dönüştürür*”. Ressamın dünyayı algılama biçimi, sanatsal bir edimle tuvalinde aktüelleşmektedir. Ressam oluşundaki yolculuğunda geçirdiği her değişim, yaratımında kendini dönüştürerek tuvalin sınırlarının ötesinde de bir karşılık bulacaktır. Tıpkı Vincent Van Gogh’un ayçiçeği-oluş, buğday-tarlası oluş, yıldızlıbirgece-oluşu gibi.

Durağan olanın karşısında yer alan oluşun doğasında ayırt edilemeyen ve seçilemeyen bir muğlaklık vardır [Deleuze ve Guattari, 2014]. Edebiyatın yaratıcı gücünden beslenen Deleuze, “Moby Dick” örneği üzerinden oluş halindeki ayırt edilemezliğe parantez açar. Kaptan Ahab, bacağını koparan balina Moby Dick’e karşı öyle öfke doludur ki, tüm benlik duygusunu kaybederek kimliğini balina etrafında yeniden inşa eder. Kendisine ait bu öfkeyi balinaya karşı geliştirdiği takıntılı düşüncelerle yansıtan Ahab, Moby Dick ile birlikte bir balina-oluş içindedir [Ballantyne, 2014]. Bu oluş, bir insanın kendi gibi olmayan bir şey haline gelişidir. Deleuze’e [2019] göre, birbirine benzemeyen iki farklı duyum kucaklaşır ve insanca bir duyum, hayvanca bir duyumun içine geçer. Bu bir taklit, imgesel özdeşleşme ya da benzerlik değildir. Aksine oluş, biçimleri ve kimlikleri birbiri içinde eriterek kimin insan kimin hayvan olduğunun ayırt edilemediği bir muğlaklık içinde deneyimlenir [Deleuze, 2019].

Deleuzeyen çerçevede oluş, bir biçime ulaşma motivasyonu ile gerçekleşmez. Bu bağlamı çalışmalarında örnekleyen felsefeciyeye göre oluş, bir kadından, bir hayvandan ya da bir molekülden ayırt edilemeyecek şekilde farklılaşma bölgesini bularak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla farklılaşma bölgesi, oluş halinde olan varlığı kendi biçimsel niteliklerinden soyutlayarak karşılaştığı diğer şey ile arasında bir yakınlık kurduğu noktada belirlemektedir [Deleuze, 2013b] (Şekil 2.5).

Şekil 2.5: Oluş diyagramı.

Zizek [2013], Jackson Pollock'un Deleuzecü bir ressam olduğunu ifade eder ve Pollock'un bir dansçı gibi hareket eden bedeninin katılımıyla oluşturduğu resimlerini oluşun bir akışı olarak yorumlar (Şekil 2.6) [Web-1]. Aynı zamanda resimlerin belli bir manaya gelmeyen virtüellikler içermesi ve yoruma dayalı olarak aktüelleşebilen '*kişisiz-bilinç dışı yaşam enerjisinin*' [Zizek, 2013] bir karşılığı olarak tuval yüzeyinde vücut buluyor olması Zizek'in Pollock'un resimlerini oluş bağlamında değerlendirmesinin sebebidir.

Şekil 2.6: Jackson Pollock'un performatif sanat üretimi ve oluş akışı.

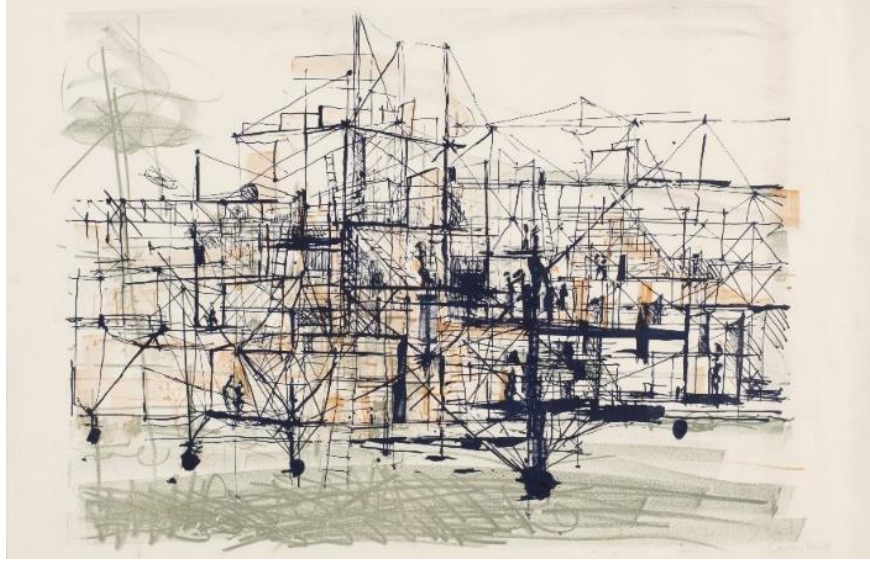
Constant Nieuwenhuys'un 'Yeni Babil' projesi, mimarlık ediminin olası oluş hallerini düşünmek için zihin açıcı bir okuma sağlar. Constant, Paris'te flanör olarak yaşadığı deneyimlerden ve Alba'daki Çingene yerleşimlerinden esinle, 'Yeni Babil' isimli projesinde yeni bir kent ve kent yaşamı tasvir eder [Bal, 2018] (Şekil2.7) [Web-

2] [Web-3]. Göçebe yaşam tarzı sürdüren kent yaşamında, mimarlık edimi ve düşüncesi her türlü sabitlikten kendini özgürleştirir [Ojalvo, 2018] . Gündelik yaşamın getirdiği deneyimlerle kendini bağımsız olarak inşa eden ‘Yeni Babil’ mimarlığında referans noktası, mekanlarda yaşayan insanlardır. Kendini yaşanan ana içkin olarak oluşturan insanlar, mekanları da kendi özgül eylemleri doğrultusunda ana içkin olarak oluşturlar ve yıkarlar [Ojalvo, 2018]. Her yeni anda yeniden oluşturulan mekan, yine insanların eylemleri ile birlikte kişisel deneyimleri lanse eden bir uzama dönüşür [Bal, 2018]. Sadece içinde bulunduğu ana özgü olarak oluşturulan bu mekanın katı ve değişmez bir mimarlık nesnesi ya da düşüncesi olmadığını ifade eden Bal [2018], ‘Yeni Babil’ de yer alan mekanların gelecekte olası halleri de içinde taşıdığını ifade eder. Bu noktada incelenen ‘Yeni Babil’ projesinin, gelecekte oluşacağı aktüel halleri de içinde virtüel olarak taşıyan bir oluşsallığa sahip olduğu çıkarımında bulunulabilir.

Şekil 2.7: Yeni Babil çizimleri, 1964.

Yeni Babil çizimlerinde görülen, zemin, rampa, merdiven, ara bölme ve köprü gibi mekan bileşenlerinin tümü belli bir anlam ve mekansal kurgu ifade etmeden hareket halindedir (Şekil 2.8) [Web-4]. Bu noktada Zizek’in [2013] “yüzergezer” motif yorumu zihinde canlanır. Kendi içinde hiçbir anlam ifade etmeyen ve bütünsellik taşımayan mekan bileşenleri, deneyimle bir bağlama dahil olduğunda anlam kazanarak oluşmaktadır. Dolayısıyla Yeni Babil projesi, mimarlık ve oluş bağlamında, gerek mekansal gerek düşünsel olarak “yüzergezer” nitelikte belirmektedir [Ojalvo, 2018].

Şekil 2.8: Yeni Babil, Litho, 1961.

Aktüel ve virtüel kavramları üzerinden kentsel mekanda oluş okumaları yapmayı hedefleyen araştırma, oluş kavramına yönelik yaklaşımını geçmiş ve gelecek arasında her an kendini güncelleyen şimdiki zaman üzerinden temellendirir. Bu bağlam ise, araştırmanın kentsel mekanda güncel problemler veya deneyimler etrafında odaklanmasını sağlar. Öteki ile karşılaşma halinde kendinde olmayan ya da henüz görünür olmayan niteliklerin görünür olmaya başladığı oluş halini Deleuze [2013a], değişim ve mutasyona uğramış olmuş, bitmiş ve tamamlanmış kuvvetler üzerinden değerlendirmeyi. Oluşun oluşturunca kuvvetlere ilişkin olduğunu ifade eden felsefeciye göre oluş, özne ve nesne ikiliği karşısında yer alırken belli bir pozisyonda konumlanmaz. Felsefecinin bir problem etrafında onu oluşturan kuvvetlerle birlikte hareket halinde değişen çokluklara odaklanan oluş yaklaşımı, bu araştırmada benimsenir.

Oluş, mimarlığın anıtsallığına, kalıplaşmış düşüncelerine ve kök salarak derinleşen edimlerine karşın bağlamsal ve kavramsal çerçevede yeni bir ifade fırsatı sunmaktadır [Baudrillard ve Nouvel, 2011]. Anıtsallaştırılan mimarlık nesnesi, içinde var olduğu çevre ve onunla etkileşime geçen insanlar ile oluşan yaşantıya zamanla nüfuz etmektedir. Kendini oluşturulduğu ortamın içinde ötekiliğe açarak, yeni kavramları ve yeni yaşam tarzlarını biçimlenerek sürdüren mimarlık nesnesi, her karşılaşma ve deneyimle oluşa açılır. Bu açılma halinde, mekanı deneyimleyen ve mekansal düşüncelere sahip olan özne, alışkanlıkların ve sağduyunun biçimlendirdiği dünyasından dışarı adım atarak uzaklaşmaya başlar [Ballantyne, 2014]. Pallasma'nın

[2011] da ifade ettiği gibi özne, önce bedeni ile dünyayı deneyimler ve daha sonra bedeninde deneyimlediği dünyayı bedensel etkileşimi ile oluşturmaya başlar: “*Ben kentte barınırım, kent de bende barınır*”. Etkileşime giren kent ve özne, birbiri içerisinde çözünür. Bu çözünme halinde ne özne ne nesne ne de mekana dair herhangi bir ön kabul söz konusudur artık. Kendiliklerinden ve özne-nesne ikiliğinden soyutlanan birliktelik hali, kentsel mekanda oluş halinde beliren dinamikleri doğrudan deneyimlemeye olanak tanır. Sokakları, durakları, peyzajları, gürültüleri, görüntüleri, yolları, yapıları ve boşlukları ile kenti var eden tüm bileşenler, bedene eklemlenerek kenti bir şekilde deney ortamına dönüştürür [Aydınlı, 2018]. Bir sokak kent ve özne arasında gerçekleşen etkileşimle dönüşebilir. Ballantyne’nin [2014] da ifade ettiği gibi mekan, önkabullere dayalı farkındalıklardan soyutlanarak, öznenin içine daldığı çoklukta beliren oluşların deneyimlemesini mümkün kılmaktadır. Bu noktada biraz daha açmak gerekirse, kentte virtüel olarak var olan mekansal dinamikler oluş halinde belirerek doğrudan deneyimlenebilir olmakta ve bazen aktüelleşerek yeni mekansallıklar olarak karşılık bulmaktadır. Her türlü mimarlık edimi ve düşüncesi, bağlamsal ve kavramsal çerçevede, kendini aktüel ve virtüel arasında gerçekleşen salınımda bitimsiz bir oluşa açmaktadır.

3. ALAN ÇALIŞMASINA YÖNELİK TASARIM

Aktüel ve virtüel kavramları eşliğinde kentsel mekanın oluş halini okumaya yönelik yapılan bu araştırmada, oluşun arka planında yer alan katmanları ve oluşu oluşturan dinamikleri görünür kılmak için fenomenolojik yaklaşımı odağına alan bir yöntem kurgulanır. Fenomenolojik yaklaşım, kent bağlamı içinde kent ile birlikte var olan, değişen, dönüşen ve oluşan özne deneyimlerini ve bu deneyimlerden elde edilen bilgileri anlamlandırabilmek ve okuyabilmek için araştırma kapsamında değerli bulunarak bu bölümde açıklanacaktır.

Bu bölümde, fenomenolojik yöntemler tartışılarak araştırmanın yöntemine dair çerçeve belirlenecek ve fenomenolojik yönetime dair çerçevesi belirlenen araştırmanın alan çalışması tasarlanacaktır. Alan çalışması tasarımı ise, kenti yürüyerek deneyimleyen öznenin yürüme yöntemine dair belirlediği kriterleri içeren Yöntemsel Yürüme ve araştırma odağında yer alan kavramların kentsel mekandaki karşılıklarının fenomenolojik yaklaşımla analizinin nasıl gerçekleşeceğini içeren Fenomenolojik Analiz başlıklarına ayrılarak açıklanacaktır.

3.1. Fenomenolojik Yöntem

Duyularla algılanabilen ve bilinçte kendini gösterebilen her türlü görüngü, görünen şey fenomendir [Bozkurt, 2004]. Fenomenoloji ise şeylerin “öz”lerini inceleyen ve fenomenleri odağına alan bir bilimdir. Eleştirel gözle şeyleri inceleyen fenomenoloji, bir ön kabulle dayatılan ve öğretilen her türlü olguyu varsayımlardan ve deneyimlenmemiş ön-kavramsallaştırmalardan kaçınarak sorgularken şeylerin saf gerçekliğine ve özlerine ulaşmayı hedeflemektedir [Eyce, 2011]. Aktüel olarak deneyimlenen “şey”in bireye yansıyan aktüel hallerinin ardında görünmeyen ve virtüel olarak var olan hallerinin peşine düşen fenomenoloji, kısa ve öz, görünmeyeni görünür kılma bilimi olarak da tanımlanabilir.

Fenomenolojik yaklaşımda şeylerin var olma hallerinin, gerçeklik olarak var olabildiği durumlar olduğunu ifade eden Küçükalp'e [2010] göre, şeylerin ortaya çıkma biçimleri de, şey olmalarının bir parçasıdır. Fenomenolojiye dair yorumunu bu bağlamda biraz daha açan Küçükalp argümanını şu şekilde destekler: *‘şeyler ne ise o olarak tezahür ederler ve tezahür ettikleri halleriyle de ne iseler odurlar’*. Bu

perspektiften bakınca şeyler sadece var olmazlar, belirme biçimleri de varlıklarına eklenir. Bu aktarımda bulunan kuramcıya göre fenomenoloji, kavram ve idealin zihinde biçimlenmesini değil, dünyanın bir parçasının açığa çıkabiliyor ve anlamlandırılabilir olmasını ifade etmektedir. Böylece şeylere yönelik görüş ve belirmeler tam olarak şeylerin özünü karşılayamazken hiçbir şey de sadece görüşlerden ibaret olmamaktadır [Küçükalp, 2010].

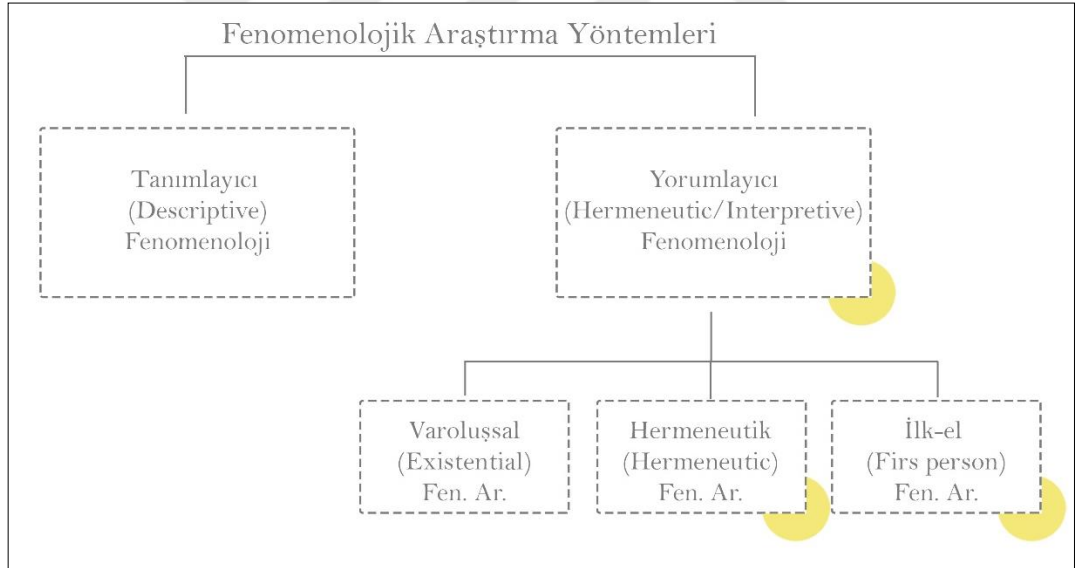
Slaterry [2007], yaşıntıda yer edinen nesnelere karşı tanımlanan işlevler ve anlamlar doğrultusunda verilen isimlerin, nesnelere yapıştırılan etiketler olduğunu ifade eder. Bu bağlamda örneklemek gerekirse, masa olarak etiketlenen nesne özünde ahşap malzemeden yapılmıştır ve ahşap olarak görülen herhangi bir nesne sadece masa olarak etiketlenemez, belki bir sandalyedir belki bir kitaplıktır belki de sadece ahşap bir kaşıktır. Aynı şekilde masa olarak deneyimlenen ve görülen bir nesne, özünde demir ya da çelik gibi malzemelerden yapılmış olabilir ve masa olarak deneyimlenen nesneyi, üzerinde uyuyan bir kedi yatak veya altını kendine mekanlaştırarak oyunlar oynayan bir çocuk kulübe olarak deneyimleyebilir. Daha uç bir örnek olarak, hayatında hiç masa görmemiş ve deneyimlememiş bir birey için masa tanımsız, belirsiz ve belki de işlevsiz bir nesne olacaktır. Slaterry [2007] ve Küçükalp'ın [2010] açtığı ufukta ifade edilebilir ki, sadece nesneye bakıldığında ve deneyimlendiğinde, zihinde onun yaşıntıdaki yerine karşılık bir anlam tezahür etmektedir ve bu anlam o nesnenin özü ve gerçekliği demek değildir, nesneye eklenen gerçekliğin bir parçasıdır sadece.

Husserl'in fenomenolojisi üzerine kitap yazan Küçükalp'ın [2010] aktarımıyla, Husserl'e göre, bilgi ve bilgi nesnesinin eleştirisi fenomenolojisinin ilk ve temel ögesini oluşturmaktadır. Husserl'in fenomenolojiye bir bilim ve bilimsel disiplinlerin bağlantısı olarak yaklaştığını belirten Küçükalp, Husserl için fenomenolojinin aynı zamanda özel bir felsefi düşünme biçimi ve yöntemi olduğunu ifade eder. Husserl'in [2003] algılanması, hayal edilmesi ve hatırlanması önemli olmaksızın bilinçte beliren şeye karşılık gelen fenomen kavramsallaştırması nesnelerin bilinçteki değişmeyen özlerine tekabül etmektedir. İnsan bilincinin nesnelliğinde fenomenolojik anlayışını temellendiren Husserl [2003], şeyleri anlamak ve tanımlamak için önceden edinilmiş her türlü bilgiyi bırakarak “şeylerin kendisine geri dönmeli” söylemi ile saf bilince yönelmektedir [Küçükalp, 2010].

Husserl'in ardından Kartezyen özne ve nesne ikiliği, “gerçekliğin” öznel bilinçte bir nesnenin anlamında cisimleştiği varsayılarak yıkılır [Groat vd., 2013]. Bu yıkımla

beraber Husserl'in yaklaşımını, öne sürdüğü “dünya-içinde-olmak” kavramı ile dünya ve insanın kurduğu birliktelikten ayrı düşünülmediği bir noktaya getiren Heidegger [2004] kendi fenomenolojisinin temellerini atar. İnsan ve dünyaya bir bütün olarak bakan Heidegger'e göre, bu bütünlüğün içerisinde dünyadan ayrı tutulacak bir “ben” öznesi yoktur [Heidegger, 2004].

Fenomenolojinin kurucusu olan Husserl ve onun ardından gelen Heidegger'in çalışmaları fenomenolojik araştırma metodu için önemli referans noktaları olurken zamanla kendi içinde farklılık göstererek, tanımlayıcı (descriptive) ve yorumlayıcı (interpretive) fenomenoloji olarak iki farklı gruba ayrılmıştır [Kıral, 2021] (Şekil 3.1). Kıral [2021], Husserl'in çalışmaları etrafında şekillenen tanımlayıcı fenomenoloji yaklaşımını, dış dünyayı ve kişisel önyargıları paranteze alarak fenomeni olduğu gibi görmeyi ve tanımlamayı amaçladığını ifade ederken, Heidegger tarafından ortaya atılan yorumlayıcı fenomenoloji yaklaşımında ise, fenomeni deneyimleyenlerin görüşleri yorumlanarak bir anlam arayışında bulunduğunu vurgulamaktadır.

Şekil 3.1: Fenomenolojik araştırma yöntemleri.

Mimari fenomenoloji, yapıları, mekanları ve fiziki çevreyi; mimarının fiziksel oranların analizlerini ve binaların stilistik özelliklerini göz ardı ederek araştırma konusu edinir [Eyce, 2011]. Fenomenolojik yaklaşımın en temel özelliğinin “anlam”a odaklanmak olduğunu vurgulayan Grauman [2002], anlam bağlamının sınırlarını çizer. Ona göre anlam, ne bireyin özel durumundan kaynaklanır ne de tümüyle nesneldir, insan-çevre ilişkilerine pratik bir işlerlik kazandırmak için öznelarası bir

meseledir. Mimari fenomenoloji bağlamında değerlendirilecek olursa, anlamın bağlamı insandır ve insanın bağlamı ise, içinde var olduğu, dönüştüğü, olduğu ve oluşturduğu çevredir [Grauman, 2002]. Bu yüzden mimari fenomenolojik yaklaşımda yapılan çalışmalar Seçer'in [2016] de ifade ettiği gibi, modern kavrayıştaki gibi soyut, öznen ve onun deneyiminden bağımsız, orada duran zamansız bir gerçeklik değildir.

Çevresel tasarım alanlarında araştırmalar yapan David Seamon [2003], araştırmacının doğrudan kendi ilgisi ve anlayışı üzerinden fenomeni açması ve fenomeni kendi bütünlüğü ve karmaşası içinde göstermek için yöntemsel bir çalışma bütünlüğü önermiş ve bu araştırma yöntemini belli bir temel üzerinde inşa etmeyi hedeflemiştir. Seamon çalışmasında, Von Eckartsberg'in Varoluşsal (existential) ve Hermeneutik (Hermeneutic) olarak isimlendirdiği araştırma yöntemlerine ek olarak birinci-şahıs (first person) olarak adlandırdığı bir yöntem daha ekleyerek fenomenolojik araştırma yöntemlerini üç farklı kategoriye ayırmaktadır [Seamon,2003].

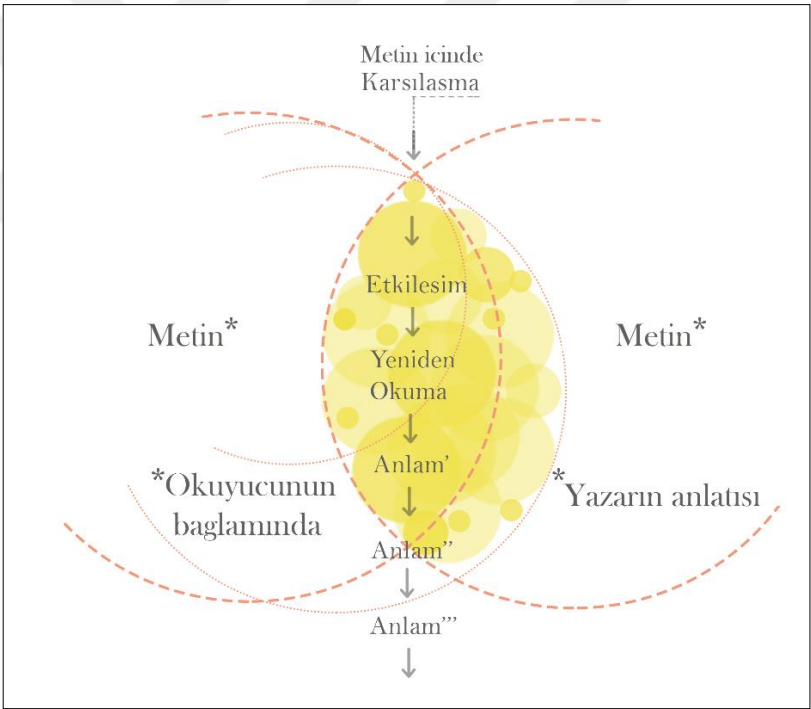
Birinci-şahıs fenomenolojik araştırmada (first-person phenomenological research) araştırmacının, fenomene yönelik nitelikleri anlamak için doğrudan kendi deneyimlerini kullandığını ya da gözden geçirilmiş deneyimleri dikkate aldığını ifade eden Seamon'a [2003] göre, araştırmacının kendi yaşam dünyası üzerinden temellenen bu yöntemde, araştırmacı aynı zamanda başkalarının dünyalarını kuşatacak yollar bulmaya çalışmaktadır.

Seamon [2003] fenomenolojik yöntem ile yapılan araştırmalarda başkalarının dünyalarını kuşatabilecek arayışların, Varoluşsal-fenomenolojik araştırma (existential-phenomenological research) yöntemini çağırdığını ifade eder. Varoluşsal-fenomenolojik araştırmada farklı kişilerin fenomene yönelik gerçek yer ve durumlarda geçen deneyimleri ve bu deneyimlerden elde ettiği varoluşsal bilgileri toplandığını ifade eden kuramcıya göre, bu yöntem ile yapılan araştırmada, aynı kültürü ve dili paylaşan insanlardan oluşan grupların, fenomene dair deneyimleri tutarlı ve uzlaşmış bir çerçevede tanımlanır ve genelleme yapabilmek için çıkarımlarda bulunulur [Seamon, 2003].

Hermeneutik-fenomenolojik araştırma, Seamon'un [2003] fenomenolojik araştırma yöntemlerini sınıflandırdığı son yöntemdir. Somut ve nesnel olarak var olan belge, üretim ve nesnelerin yorumu bu araştırma yöntemini tanımlamaktadır.

Fenomenolojik bir araştırma yöntemi olarak hermeneutik-fenomenolojik araştırma açıklanmadan önce hermeneutiğe başlı başına bir yaklaşım bir kuram olarak

edecektir [Zimmerman, 2020] (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 : Hermeneutik karşılaşma.

Gündelik yaşantısında yapılı çevre içine daldırılmış insanın çevresi ile fiziksel olarak kurduğu ilişkiyi deneyim üzerinden çözümleyerek yaşam-dünyasının oluşumlarını anlamlandırmaya çalıştığını ifade eden Seamon'a [2003] göre Hermeneutik-fenomenoloji, betimsel ve yorumsal tarzda araştıran bir yaklaşım olması

sebebiyle çevre-davranış araştırmalarında sıklıkla kullanılan bir araştırma yöntemi olmaktadır.

Hermeneutik-fenomenolojik yönteme örnek bir bağlam sağlamak adına Thiis-Evensen [1989], merdiveni farklı fiziksel seviyeler arasında mekansal geçişi sağlayan bir zemin türü olarak değerlendirirken çeşitli yorumlar geliştirmektedir. Ona göre, en temel haliyle merdiven, bir bina ve çevresi arasında, iç-dış arasında bir bağlantı aracıdır. Thiis-Evensen'in bu alandaki çalışmasını aktaran Seamon'a [2017] göre, merdivenin mimari ve biçimsel niteliklerin kullanıcı üzerindeki etkisi ile ilgilenen Thiis-Evensen, farklı perspektiflerden yorumlar geliştirir. İlk yorumu merdiven deneyiminin hareket duygusu ve tırmanma dürtüsü ile ilgili olduğudur; ikinci yorumu ise merdivenin geniş-dar ve yumuşak-dik eğimli gibi mimari niteliklerinin kullanım işlevine göre karakterize olduğü yönündedir. Bu noktada yorumunu biraz daha açan Thiis-Evensen'e göre, dar bir merdiven mahremiyet açısından özel nitelikli bir kullanım amacıyla hızlı hareket etmeyi teşvik edebiliyorken geniş bir merdiven kamusal ve törensel nitelikte bir kullanım amacıyla daha yavaş hareketlerde yükselmeyi ya da alçalmayı teşvik edebilmektedir [Thiis-Evensen, 1989; Seamon, 2017].

Thiis-Evensen'in mimari yapı elemanlarını yaşamsal nitelikler odağında yorumladığı kavramsal çalışmalarına benzer bir yaklaşımda bulunan Christopher Alexander [2002], çalışmalarının zihinsel çerçevesini mekanların yaşamsal nitelikleri odağında oluşturmaktadır. "İnşa Etmenin Zamansız Yolu" -*The Timeless Way of Building*- ve "Örüntü Dili" -*Pattern Language*- isimli kitaplarında belli ilkeler ve arketipler etrafında örüntü dilini temellendiren Alexander'ın çalışmaları fenomenolojik araştırma yöntemi kapsamında değerlendirilebilir. Alexander'ın çalışmalarını bu bağlamda değerlendiren Serim [2006], nesnenin ya da mekanın biçimsel niteliklerini gölgede bırakan yaşantı ve deneyim temelli betimlemelerden oluşan arketiplerin ve kalıpların Alexander'ın kalıp dilini oluşturduğunu ifade eder. 'Kamusal alanda uyumak' , 'güneşli yer' , 'basamaktan oturaklar', 'cadde de dans etmek' gibi veya mimari nitelik ve biçimsel betimlemelerin ötesinde yaşamsallık taşıyan; 'küçük buluşma adaları', 'dükkan önü okulları', 'tek kişiye ait dükkanlar' ve 'suya doğru' gibi cümleler ile Alexander'ın kalıplarını örneklendiren Serim [2006], kişisel deneyimlerinden edindiği önyargı, gözlem ve bilgiler eşliğinde kendi kalıp dilini oluşturan tasarımcının, belirlediği bu kalıplar ile yeni tasarımlar yapmak için anlatım yöntemleri geliştirdiğini tartışmaktadır.

Fenomenolojik çerçeveden mimarlığa yöneltilecek her bakış, yapıları olan bir araç olarak görmemekle birlikte yapma ve inşa etme eylemlerini sorgulamaktır [Hisarlıgil, 2007]. Hisarlıgil'in bu yaklaşımı üzerinden değerlendirmek gerekirse, verili olanı araçsallaştırmak sadece görünenin nasıl görüldüğünü değerlendiren biçimsellikte kalır. Oysa fenomenoloji, görünenin ötesinde görünmeyeni ve Hisarlıgil'in aktardığı gibi, görünmeyenin kurduğu çevresel ilişkilerle '*şeylerin anlam dolu karakterlerini*' [Hisarlıgil, 2007] anlamaya çalışır. '*Şeylerin anlam dolu karakterinin*' çevresi ile kurduğu ilişkiler bütününde oluştuğu yorumunu yapan Hisarlıgil'e göre, çevre ise sadece görülen şeylerden oluşmaz; işitsel, dokunsal, kokusal, tatsal öğelerin oluşturduğu bütüncül bir atmosferdir. Dolayısıyla böyle bir atmosfer içinde yer alan ve fenomenolojik değerlendirme konusu olan her mekansal ve çevresel "şey"i anlamlandırmak için görülmeyenlerin virtüel güçlerini ve potansiyellerini deneyimlemeye ve okumaya açık olmak gerekmektedir ve bunun yöntemi de bireyin odağına fiziksel biçimleri değil duyumları alması ile mümkün olmaktadır [Hisarlıgil, 2007].

3.2. Alan Çalışması Tasarımı

Kadıköy'de Rıhtım, Caferağa ve Moda bölgelerini içeren alan çalışması, kentsel mekanda oluş fenomeni gözlemlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın odağı olan fenomenin, kentsel mekanda kendini hangi deneyimlerle, ne tür etkileşimlerle ve hangi biçimlerde açığa çıkarmakta olduğunu gözlemek için araştırmaya yönelik geliştirilen yöntemsel yürüme metodu ile kent, yürüme deneyimi sırasında oluşan rotalar üzerinden deneyimlenmektedir.

Araştırma konusu olan fenomen, kent düzleminde gerçekleşen gündelik yaşantıdan beslenmektedir. Bu sebeple yakından gözlenen gündelik yaşamın kentsel mekanda yarattığı dinamik etkileşimler, zıtlıklar, hareketler, karmaşalar, telaşlar, durağanlıklar oluşa elverişli olgusalıklar yaratmaktadır. Bu olgusalıkları okumak ve yakından gözlemek için Kadıköy sağladığı olanaklar sebebiyle örneklem olarak belirlenmiştir.

Kadıköy Rıhtım ve Caferağa bölgelerinin İstanbul'un Anadolu ve Avrupa yakası için önemli ulaşım bağlantılarını sağlaması sebebiyle kenti özellikle hafta sonları bir cazibe merkezi haline getirmektedir. Rıhtım ve Caferağa bölgelerinin dinamik, hızlı ve akışkan yaşantısına karşın Moda bölgesinin gerek sosyal gerek meskun kullanımı

ona daha yaşamsal bir atmosfer sağlamaktadır. Farklı kültürel nedenlerden pek çok insanı kendine çeken kentin bu bölgelerinde zaman zaman görülen farklı deneyimler, farklı mekansallıklar oluşturma potansiyeli taşımaktadır. Zaman ve yaşanmışlık dolu farklı işlevlerde, yeni ve eskinin bir arada olduğu, çeşitli dokuları içeren ve insan ölçeğine uyumlu mekanlara sahip olan kentin bu bölgeleri, bazen karışık kullanımların zorluğu bazen de farklılıkların birlikteliğinden doğan uyumla kentin çizgiselliğini sekteye uğratmaktadır. Sennet'e [2019] göre, kentin çizgiselliğinin sekteye uğradığı noktalar birer boşluğa çıkma yerleri olarak değerlendirilmektedir. Ve bu boşluğa çıkılan yerler, kentsel mekanı deneyimleyen bireylerin etkileşimleri ile kendi oluşsallığını taşıırken çok yönlü zengin okumalar yapmaya olanak vermektedir.

3.2.1. Yöntemsel Yürüme

Kentte süren gündelik hayat, öngörülebilir, beklenmeyen, rastlantısal, planlı ve plansız çeşitli deneyimlere zemin hazırlar ve gerçekleşen deneyimler, kentin oluş halini devam ettirebilme potansiyeli taşır. Bu noktada yürümek, kentsel mekanı oluşturan '*mekansal dinamikleri oluş halinde yakalanabileceği*' [Aydınlı,2018] ve hatta doğrudan bir parçası olarak oluş haline yerleşilebilir türden bir eylemdir. Yürümek, sadece oluş halinin gözlemlenebileceği veya oluşun içinde yer alınabilecek bir eylem değildir; bu çalışma kapsamında, eleştirel düşünmeyi geliştiren yaratıcı bir yöntem olarak araştırılmaktadır.

Kenti oluşa sokan dinamikler ve mekansal olgular, yürüme eylemi ile gerçekleştiği bağlam içinde görünebilir ve deneyimlenebilir hale gelirken araştırmaya gündelik hayatın akışkanlığı içinde öğrenme biçimi kazandırmaktadır. Bu öğrenme biçimi için yapılan yürüyüşler, özel bir duyarlılık içinde olmayı gerektirmektedir. Bal [2019], gündelik hayatın içinde gözden kaçırılabilen, görmezden gelinen ve önemsemeyen durumların, geliştirilen duyarlılıkla yakalanabilir hale gelerek bir keşif nesnesi olabildiğinden bahseder. Bu bakış açısından alınan ilhamla, çalışma kapsamında kentte gerçekleştirilen her bir yürüyüş oluş keşfidir ve gündelik hayatta gözden kaçırılan detaylar da bu keşif sürecinin bir parçasıdır.

Kendine bir görev biçmeden ve belli bir plana bağlı olmadan sadece telaşsız bir şekilde yürümek Grosz'un [2017] ifadesi ile , kentin onu ilk kez gören birine görüldüğü gibi görünmesine olanak verir ve bu şekilde dikkat edilen özel bir şey olmadığında her şey açık seçik bir biçimde ortadadır. Kuramcının ifadesini bu çalışma

bağlamında değerlendirmek gerekirse, kent düzleminde gözlemlenebilen her şey, oluş için bir potansiyel teşkil etmektedir. Dolayısıyla, yürüme yönteminde geliştirilen duyarlılık ile aktüel olarak deneyimlenebilen ve gözlemlenebilen her şey kadar virtüel olanın ortaya çıkış halini de kaydetmeye hazır olmak gerekmektedir.

Çeşitli kuramcılar üzerinden çıkarımlar yapan Tandaçgüneş'e [2012] göre flanör, '*zaman ve mekan ayrımı olmaksızın*' yürüyen ve yürüyüşü sonucunda '*yaratıcı bir ürünle*' ortaya çıkan kişidir. Fransızca'da aylak ve avare anlamlarında karşılık bulan flanör, Benjamin [2020] tarafından '*yaya dolaşırken çevre izlenimleri ile düşünce üreten kişi*' olarak tanımlanır. Tandaçgüneş, Maclean ve Caygill gibi kuramcıların kavramsallaştırmaları üzerinden flanör karakterini, kentte anlık olarak iz süren ve bunu yaparken de zihnini içinde bulunduğu şimdinin deneyimi ile meşgul eden kişi olarak değerlendirir. Köse [2012] ise flanörü, '*yürüyen düşünce*' olarak yorumlar. Tandaçgüneş [2012], flanörün, nerede olduğu önemli olmaksızın bulunduğu yere yabancı olmasından bahseder. Bu yabancı kalma hali, flanörün yolculuğunu bir keşif serüvenine dönüştürmektedir ve flanör karakterinin özgünlüğü tam da bu noktada, kentin sokaklarında, caddelerinde aradığı özgün durumlar ve bu arayışın yaratıcı bir ürüne dönüşmesinde başlamaktadır [Benjamin,2020]. Zihnini içinde bulunduğu şimdiki zamana odaklayarak yürüyen ve düşünce üreten perspektif, yöntemsel yürüme sürecinin çıkış noktasına flanör karakterini yerleştirir.

Bauman'ın [2011] da ifade ettiği gibi, flanör kentteki '*şeyleri kaçış hallerindeyken yakalar*' ve metropol kentin kalabalık caddelerinde ve sokaklarında şeyler hep bir kaçış halindedir [Sali, 2020]. Çünkü hız, hareket ve kalabalık, mekansal ve etkileşimsel olan her şeyin çok çabuk oluşup çok çabuk dağılmasına neden olmaktadır. Bu noktada bir farkındalığa sahip olan ve aheste hareket eden flanör, şeyleri kaçış ve oluş hallerinde yakalayabilmekte ve görünür kılabilir. *Kenti ve temsil ettiği değerler dizgesini* [Tandaçgüneş, 2012] bir metin gibi okuyan flanör, yakaladığı durumları, kendi deneyimlerini ve düşüncelerini bu metin üzerinde yeni bir katman ekleyerek çoğaltmaktadır.

Flanör, Tandaçgüneş'in [2012] de ifade ettiği gibi, deneyimlerini ve gezerek ürettiği düşüncelerini yazı, şiir, resim, harita, gibi somut üretimlere dönüştürebilmektedir. Bu somut üretimleri örneklemek adına Bal'ın [2019] aktarımlarından yararlanılarak, sürrealist Louis Aragon'un Paris gezilerinin kaydını Paris Köylüsü romanında tuttuğunu ya da benzer bir gözlem ve kaydetme tekniği kullanan Georges Perec'in aynı şekilde flanör deneyimlerini mekansal bir anlatıda

somutlaştırdığından bahsedilebilir. Bu bağlamda, Guy Debord ve Asger Jorn'un Paris haritasını deforme ederek ürettikleri Çıplak Kent bir başka amaçsız gezintinin somut bir yansıması olarak örnek verilebilir [Bal, 2019].

“Psikocoğrafya Londra Yazıları” isimli kitabında yürüme literatürünü değerlendiren Covery [2011], gezgin, avare, flanör, kentli gezgin ya da iz sürücü isimleri fark etmeksizin De Quincey'in gece seyahatlerinden, Breton ve Aragon'un sürrealist gezilerine, sitüasyonistlerin *derive*'den Iain Sinclair'in seyahatlerine kadar yürüme deneyiminin bir şekilde var olduğundan ve sürdürüldüğünden bahseder. Kenti deneyimlemek ve gözlemcinin kendi penceresinden kent bütünlüğü oluşturmak için gerçekleştirilen yürüme eylemi Covery'e göre, değişen ve yayalara karşı gittikçe daha az toleranslı olan kentler için, eleştirel bir eylem olmaktadır. Kuramcı, kentlerin hızlı sirkülasyonuna karşı avare ve aheste yürüme deneyimini, kentin içinde gözden kaçan ve unutulan olguları keşfetmek için bireylere kentin resmi temsiline karşı meydan okuyan bir eleştiri olarak değerlendirir.

Flanör karakterinin, yürüyüşlerini yaratıcı bir ürünle somutlaştırması, kente eleştirel bir noktadan bakabiliyor olması, plansız ve telaşsız bir biçimde yürüme deneyimini gerçekleştirilmesi, öznenin kendi yürüme yöntemini kurmasına ilham olmuştur (Şekil 3.3). Araştırma için oluşturulan yöntemsel yürüme ediminin belirlenen ilk önceliği, bir çocuk merakında olmaktır. Çocukları '*her zaman hesaba kitaba gelmeyen aylaklar*' olarak nitelendiren Breton [2008], acelesi olan insanların sokağı işlevsel bir alan olarak kullanması ile sokağı öldürdüğünü iddia eder. Oysa ki ona göre çocuklar sokakta çizgisel bir alanda değilmiş gibi hissederek eylemleri ile sokağı bir oyun alanına dönüştürürler. Çocuklarla ilgili referans alınan bir diğer kriter de, çocukların şeyleri genellemelerden soyutlanmış duru bir zihinle önyargısız biçimde algılıyor olmasıdır. Çocuklar karşılaştıkları şeyleri, kendilikleri ve bireylikleri ile algılamaktadır [Gros, 2017]. Bu algı biçimi, kentte deneyimlenen ve gözlemlenen mekanları, kendine has özellikleri ile okumaya olanak vermektedir. Bu bağlamda mekanda gerçekleşen her etkileşim, oluş potansiyeli açısından biriciktir. Duyusal ve duyumsal uyaranlara, muğlak ve rastlantısal durumlara karşı açık olmanın da öncelikli olduğu yürüme yönteminde, mekansal oluşları görebilmek için yavaşlamak gerekmektedir. Gros'a [2017] göre yavaşlık, zamanı esneterek mekanı derinleştirir ve bedeni çevreleyen mekansal ve duyusal olguların bedene sızmasına izin verir. Bu da oluş halini gözlemlemek amacıyla gerçekleştirilen yürüme eyleminde özneyi doğrudan oluşun içine yerleştirmektedir.

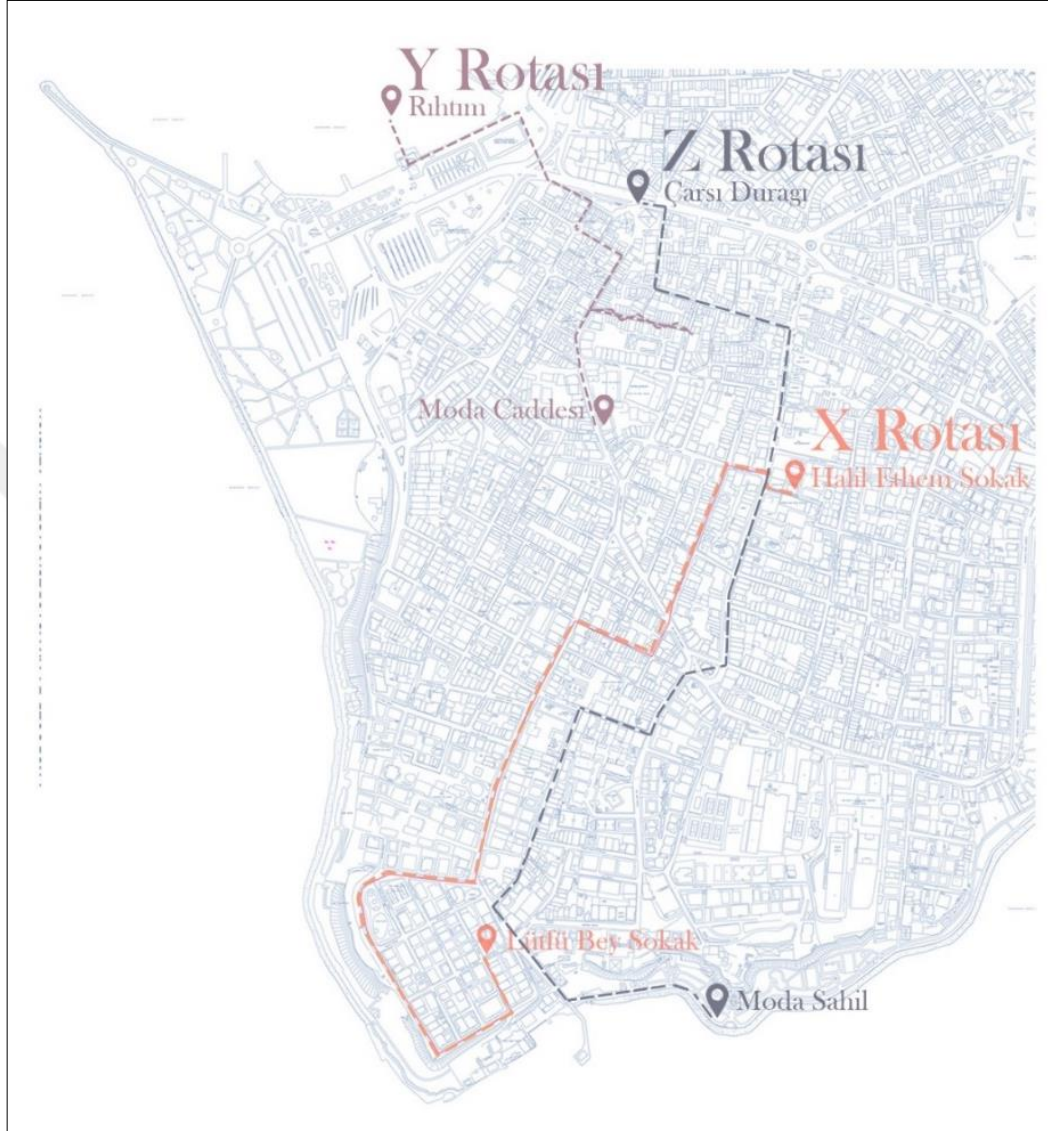
Şekil 3.3: Yöntemsel yürüme kriterleri.

Deneyimlenen her rota, öznenin kişisel anlama, yorumlama ve bilgi üretme süreci olmaktadır. Bu süreçte çalışmanın odağı olan oluş haline yönelik bilgiler, rota deneyimlerinden elde edilen fotoğraf, eskiz ve notlar ile somutlaştırılmıştır. Fotoğraflar, araştırmanın hedeflediği anlatıyı sunabilmek için üzerinde biçimsel değişiklikler yapılarak eskizleştirilmiştir. Eskizlerde ise, gözlenen oluşları vurgulamak için görselleştirmeler aracılığı ile zenginleştirmeler yapıldı.

Yöntemsel yürüme ile gerçekleştirilen yürüyüşlerin planlı bir varış noktaları yoktur. Bir rota kente Beşiktaş'tan vapur ile gelen öznenin Kadıköy'e adım atması ile başlarken, diğer rota otobüs ile kente gelen ve Çarşı durağında inen öznenin kente teması ile başlamaktadır. Bu iki rotaya karşın, son kalan rota ise öznenin Moda bölgesinde amaçsız yaptığı kısa bir gezintiden sonra rastgele seçilen bir sokak ile başlamaktadır. Rota deneyimleri gün sonunda haritalanmaktadır. Gerçekleştirilen 3 farklı rota, aktüel ve virtüel kavramları ile oluş halinin gözlemlenebildiği ve analiz edildiği 18 fragman içermektedir (Şekil 3.4).

Yürüme deneyimi gerçekleştiren özne kentin zamansal ve mekansal dizilişlerini algıları doğrultusunda bozguna uğratarak kentin çizgiselliğini kırmaktadır. Bazı mekanlara ışık tutarak öne çıkarırken bazı mekanları karanlıkta bırakmakta, bazı mekanları bölerek parçalamakta ve yine kendi algıları doğrultusunda kendi zamansal ve mekansal dizilimini oluşturan özne bu araştırma sonunda, kentin oluş haline yönelik, kendi haritasını oluşturmaktadır. Fakat burada öznenin bir birey olarak kendi haritasını oluşturmaya aktüel-virtüel ilişkisi içinde oluşabilecek sınırsız haritalamadan

bir tanesidir ve haritalamanın kendisi değil, yöntemi tez bağlamında mimarlığı anlamak için kullanılmaktadır.

Şekil 3.4: Kadıköy’de gerçekleştirilen rotalar.

3.2.2. Fenomenolojik Yöntem ile Analiz

Örnekleme alanı Kadıköy Rıhtım, Caferağa ve Moda bölgelerini kapsayan araştırmada, birinci-şahıs fenomenolojik araştırma yöntemine bağlı olarak öznel kentsel mekanı doğrudan deneyimlemiştir. Kendi içerisinde farklı zamansallıklar içeren üç farklı rota oluşturulmuş ve bu rotalara bağlı olarak kenti deneyimleyen öznenin çıkarımları “Fenomenolojik Yaklaşım” başlığı altında açıklanan hermeneutik-fenomenolojik araştırma yöntemi referans alınarak analiz edilmiştir. Seamon’un

metodolojik olarak sınıflandırdığı araştırma yöntemlerden birinci-şahıs fenomenolojik araştırma yöntemi araştırmacılar tarafından sıklıkla varoluşsal ve hermeneutik yöntem ile birlikte kullanılmıştır [Seamon, 2003]. Bu araştırmanın yöntemi de örneklem alanının özgün durumlarına bağlı olarak, birinci-şahıs ve hermeneutik-fenomenolojik yöntemin birlikte kullanıldığı karma yöntemidir.

Alan araştırması ve rota deneyimleri gerçekleştirilmeden önce çalışmanın omurgasını oluşturan kavramlar ve bu kavramların ufkunda örnekleme ve kentsel mekana dair okumalar yapılmıştır. Yapılan okumalar ve incelenen eski fotoğraflar, Kadıköy'ün oluşallığını anlama ediminde özneyi geçmişin ufkı ile birleştiren veriler olmaktadır.

Kadıköy'de süregelen oluş sürecinin ne başı ne de sonu keskin hatlarla çizilebilir. Bu bağlamda devam eden oluş, araştırma sürecinde deneyimlendiği ve gözlemlendiği kadarıyla görünür kılınmaktadır. Tarihsel bilgi ve eski fotoğraflar, kentin aktüel hali deneyimlendikçe virtüel bir imge olarak öznenin zihninin arka planında belirlemektedir. Aktüel olarak deneyimlenen kente dair, zihinde beliren virtüel imgeler, kentin oluş halini bütüncül bir açıdan değerlendirilmesini sağlayan somut veriler olarak, öznenin yorumlarını ve çıkarımlarını beslemektedir.

Kentte deneyimlenen ve gözlemlenen her durum, kendi yöntemini kurması açısından, bu araştırmaya yeni bir oluşsal katmanı açar. Dolayısıyla bu araştırma, başından sonucun belli olmayacağı ön kabulüne dayanmaktadır. Kentte var olan her mekansal ve eylemsel dinamik, deneyimlenen kentsel mekanı dönüştürerek yeni bir oluşa sokma gücüne sahiptir. Oluş olgusallığına yapılan her okuma, oluş halinin doğası gereği, her an yeniden oluşabilen ve bozulabilen niteliği yapılan araştırmaya döngüsel nitelik kazandırmaktadır. Çizgisel nitelikte ilerlemeyen bu araştırmada, deneyimlenen rotalardan elde edilen yorumsal bilgiler, her an oluşturulduğu ve deneyimlendiği 'an' içinde geçerliliğini kaybetme ihtimalini de beraberinde taşımaktadır. Bu bağlamı somutlaştırmak için, pandemi sürecine temas etmek gerekmektedir. Kuramsal çerçevesi hazırlanan bu tez, dünyada büyük etkilere ve değişimlere sebep olan pandemi sürecine doğrudan tanık olmuş ve kuramsal alt yapısını oluşturma zamansallığında planlanan alan gözlemleri, kapanma süreci ile bir adım geri giderek kendini tekrar gözden geçiren bir döngüsellik içermiştir. Pandemi sürecinin bitmesi ile birlikte, kentlere ve kentsel mekanlara yeniden temas kurularak yeniden bir adım geri giderek farklı dinamikler yakalayan bir farkındalık geliştirmiştir. Kentsel mekanı oluşa sokan pandemi süreçleri ve deneyimleri de bilgi olarak, kentin katmanlarında virtüel

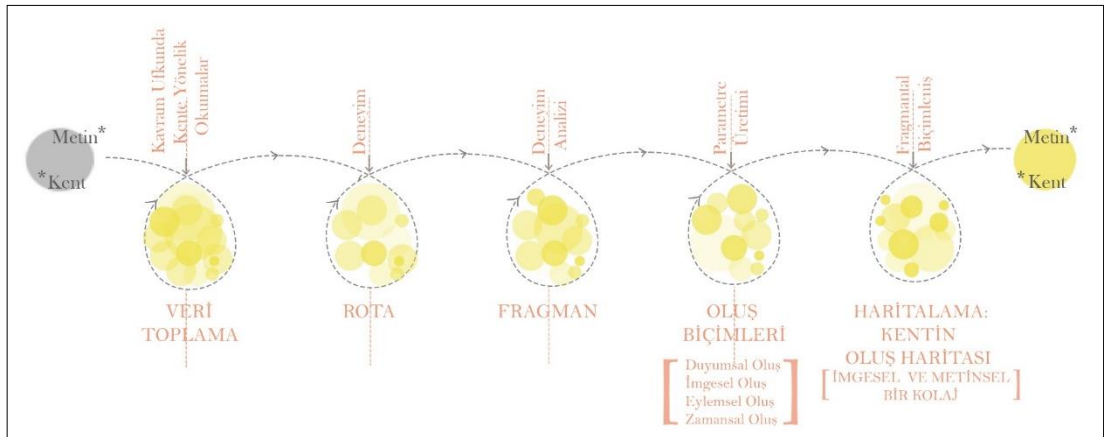
bir imge olarak korunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, virtüel olarak kendi zamansallıklarını da ihtiva etmekte ve kendi oluşunun bir parçasını görünür kılarak aktüel halde sunmaktadır

4. KENTSEL MEKANDA OLUŞUN KAVRAMLAR İLE OKUNMASI

Kendi öznel deneyimini içeren her rota, adımların hareketi ile kenti anlaşılabilir ve görünür kılmaktadır. Kente dair deneyimlerini yürüyerek oluşturduğu rotalar üzerinde bir araya getiren bu araştırma, görüntü, ses, ışık, koku, dokunsal his, zaman gibi duyumsal referansların da kaydını tutmaktadır. Bu sayede analiz edilen rota deneyimleri, canlı bir şeye dönüşerek yaşamsallık kazanmakta ve dil aracılığı ile aktarmaya çalışmaktadır. Özellikle kentsel mekana dair, zamansal ve mekansal durumların olduğu kayıtlar ise fragman olarak aktüelleşmektedir. Kendi iç dinamiklerini taşıyan her rotanın kendine özel fragmanları bulunmaktadır. Fragmanların her biri içerdiği çeşitli etkileşimler odağında mekansal oluşlar içermektedir. Fragmanların çözümlenmesi ile elde edilen veriler, tek bir başlık altında analiz edilmektedir. Bu analizler sonucunda, imgesel oluş, zamansal oluş, eylemsel oluş ve duyumsal oluş olmak üzere dört farklı mekansal oluş biçimi belirlenmektedir.

Oluş biçimleri tanımlandıktan sonra, üç farklı rotanın tek bir harita üzerinde çakıştırılması ile oluşturulan harita gerek imgesel gerekse metinsel bir kolaj niteliği taşımaktadır. Metinsel ve imgesel olanın harmanlanarak üretildiği kentsel mekanın oluş haritası, fragmantal biçimlenişin bir ürünü olmakta ve kentsel mekanın oluş haline yönelik, bu çalışmanın bütüncül algısını çalışılan alan üzerinden kurmaktadır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 :Alan çalışmasının hermeneutik döngü ile aşamalandırılması.

4.1. Oluşsalığı İçinde Kadıköy’e Tarihsel Bir Bakış

Tarihte önemli kırılmalar yaşamış Kadıköy, sosyo-kültürel çeşitliliği ile birlikte kentsel bir mozaiktir. Zamanla bozulabilen ve oluşabilen nitelikteki bu mozaığın oluşturduğu bütünü anlamak ve yorumlayabilmek için parçalara ve parçaların oluşturduğu ilişkileri zaman düzenine oturtmak gerekmektedir. Bu noktada, kentin bugüne kadar süregelen yaşantısını, geçirdiği dönüşümleri ve yeni oluşumları kurulduğu dönemden itibaren okumak için eski fotoğraf, belge ve anılar zengin bir bilgi kaynağı olarak görülmektedir. Kavramlar eşliğinde Kadıköy’ün oluş halini okumak için, değerlendirilen bilgi kaynakları, yeni bilgilerin üretilmesi için referans noktası olmaktadır. Bu bağlamda, yapılan okumalardan edinilen bilgiler tezin odak kavramları ile deneyimlenen örnekleme oluş halini okuyabilmek için ışık tutmaktadır.

Kadıköy tarihine ilişkin bilgiler, M.Ö. 7.yüzyılda buraya yerleşen ilk koloni olan Megaralıların tarihi bugüne uzanan Kadıköy’ün kurucusu olduğu yönünde birleşmektedir. Ticarete ileri gelen Fenikeliler bölgeyi “yeni şehir” anlamında karşılık bulan Khalkedon olarak isimlendirirler [Kütükçü, 2018].

Eski bir efsaneye göre, Bizans tarafından Avrupa yakasının ve özellikle tarihi yarımadaının güzelliğinden bir haber buraya yerleşerek medeniyetlerini kuran Megaralıları “kör”, Kadıköy ise “Körlerin Şehri” diye anılmaktadır [Giz,1998]. Khalkedon, önceliği tarım olan Megaralıları için bilinçli bir tercihtir ve bu yüzden Bizans karşısında daha mütevazı ve daha ikincil konumda kalmıştır. Khalkedon’un durağan ve kendi içine dönük hali sadece Bizans döneminde kalmaz, takriben 19.yüzyıl ortalarına kadar sürecek bir tarihlendirme ile Osmanlı dönemi için de geçerli olmaktadır [Türkoğlu, 2017].

Kadıköy Belediyesi Şube Müdürlüğü yapan Celal Esat Arseven’in 1958’de hazırladığı “V. Asırda Kadıköy” çizimine istinaden Khalkedon’un Moda Burnunu kapsamayan, bugünkü iskele ve çevresinde biçimlenen bir kent planında olduğu yorumu yapılabilmektedir [Atlı, 2019] (Şekil 4.2). Aynı şekilde, Khalkedon ile ilgili araştırmalarını “Eskiçağ’da Kadıköy” isimli kitabında paylaşan İnci Türkoğlu [2017],

Moda Yarımadası'nda kurulan kentin, batı yarısına kaydığını ve Ortaçağ'da küçük bir kasaba halinde görüldüğünü ifade etmektedir [Web-5] .

Şekil 4.2: V. Asırda Kadıköy, Celal Esat Arseven, 1958.

Uzun yıllar boyunca bağlar ve bostanlardan oluşan sessiz sakin bir köy olan Khalkedon, aynı zamanda doğanın, doğalın ve huzurun kenti olarak betimlenebilirken, Batılı seyyahların anlatılarından oluşan perspektiften de, ekonomik açıdan kalkınamamış ve kentleşme anlamında gelişmemiştir [Kütükçü, 2018]

18.yy başı Lale devrinde, “huzur beldeleri” olarak nitelenebilen Haydarpaşa, Yoğurtçu, Moda, Uzunçayır gibi beldeler ön plana çıkarken, gerçek dönüşüm 19.yüzyılın ikinci yarısı ile başlamaktadır. Bu tarihe kadar tarım toplumu kimliğini koruyan kentte, 1839 Tanzimat Fermanı ve beraberindeki siyasi yapılanmalar ile Batılılaşma hız kazanmaktadır. Kentleşme ve kent kültürüne yansıyan batılılaşma, Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinde hız kazanarak somut örneklerini, apartman ve konaklarda gösterecektir. Avrupa yakasında olan Batı üsluplu yapılaşma faaliyetleri, Anadolu yakası ve Kadıköy’de de kendini göstermektedir. Bunun sonucunda Kadıköy, gerek sosyal yaşantısında gerekse kentsel ve mimari çehresinde Hristiyan topluluklar kadar Müslüman-Türk toplulukların da yer aldığı bir metropolleşme sürecine girmektedir. Yerel mimari ile İngiliz ve İtalyan esintilerine sahip yeni bir mimari üslubun örneklerini içeren bu çeşitlilik, hem batılılaşma hem de

sosyo-kültürel bir çeşitliliğin sonucu olarak kentte karşılık bulmaktadır [Kütükçü, 2018] [Atlı, 2019] [Evren, 2010].

1860'ta Kadıköy'ün büyük ölçekte bir yangın geçirdiğinden bahseden Sermet Muhtar Alus'a [1995] göre Kadıköy bu yangının zaruri bir sonucu olarak yeniden kurulur. Kütükçü [2018] ise, bu yangını Kadıköy'ün oluşumunda belirleyici temel bir etken olarak görmek yerine, Batılı manada kentleşme sürecini hızlandıran bir etken olarak görmektedir. Kadıköy Çarşısının planlı sokak dokusu da o dönem de biçimlenmektedir [Atlı, 2019].

Kadıköy'ün kentsel gelişimini besleyen en önemli faktörlerden biri olarak ulaşım, kenti uzun soluklu projelerle yeniden yapılanmaya açmaktadır. Kentin ana merkezinin Avrupa yakasında olduğu göz önünde bulundurulursa, 1840'lardan sonra başlayan vapur seferleri Kadıköy'ün Boğaziçi, Üsküdar, Adalar ile ilişkisini güçlendirmektedir (Şekil 4.3). 1939 tarihli bir yazısında Alus [1995], ulaşım konusu ile ilgili bir başka gelişmeye dikkat çekerek şu tespitte bulunur:

“Kadıköy'ün asıl büyümeye ve mamurlaşmaya başlaması, 1874'te Haydarpaşa-İzmit Demiryolu'nun yapılaşmasından sonradır. Kadıköy artık hem kışlık hem de yazlık olduğu için göç eden edene, yerleşen yerleşene.”

Sayfiye alanı karakterinde olan Kadıköy, merkez ile ilişkilerini güçlendiren vapur seferleri ve çevre iller ile bağlantısını sağlayan demiryolu vasıtasıyla artık yaz-kış yaşanan ve göç alan bir yer olarak dönüşmeye başlamaktadır [Alus, 1939] [Evren, 2010] [Atlı, 2019] [Web-6].

Şekil 4.3: Kadıköy Vapurları.

Gerek zorunluluklar gerekse bilinçli tercihler, Kadıköy'ün sosyal ve demografik tarihinde önemli değişimlere sebep olmuştur. Gittikçe çok kültürlü bir yapıya açık hale gelen demografik yapı ve Kadıköy'ün etnik kimliği, 18.yüzyılda bölgeye yerleşen Ermenilerle beraber, özellikle 19.yüzyılın ikinci yarısında Moda bölgesine varlıklı gayrimüslim ve Levantenlerin, Yeldeğirmeni'ne Musevilerin ve Hasanpaşa'ya Romanya ve Bulgaristan göçmenlerinin yerleşmesiyle çok daha kozmopolit bir görüntü sunmaktadır [Dereli, 2007] [Kütükçü, 2018].

Kozmopolit görüntü içerisinde yer alan farklı etnik kökenlere sahip topluluklar, yerleştikleri yerlerde eğitim, yardımlaşma ve dini inanç gibi konularda ortak bir duyguda birleşmiş ve gündelik hayatlarını devam ettirecekleri mekanları üreterek bulundukları yerlere karşı aidiyet duygusu geliştirmişlerdir [Özgür, 2022].

19.yüzyılın sonlarına doğru Kadıköy, bir yandan özellikle Levanten ailelerin köşk ve konakları ile bezenen Batılı bir kent, diğer yandan bağ ve bahçesi ile ünlü bir sayfiye olarak, sosyo-ekonomik, kültürel ve mimari bağlamlardan bakınca adeta bir kentsel mozaik oluşturmaktadır [Kütükçü, 2018].

19.yüzyıl sonu ile 20.yüzyıl başındaki Kadıköy'ü anlatan seyyahların kent gözlemlerinde, ilk Türk tiyatrosunun Kadıköy'de bulunduğu yer verilir. Aynı gelişmeyi destekleyecek bir başka örneği Alus [1939] verir ve “*kibar, münevver, edip, şair, muharrir herkesin*” Kadıköy'e yerleşmeye başladığını ifade eder. O dönem gerçekten de edebiyat çevresi tarafından özellikle tercih edilen bir kültür mahali olan Kadıköy, artık kendi kabuğunda yaşayıp giden köyden kültür merkezi olan entelektüel Kadıköy'e dönüşür [Kütükçü, 2018].

İstanbul'un sayfiye yaşantısının Anadolu yakasındaki temsilcisi olan Moda, kaynaklardan edinilen bilgilere göre, 19.yüzyılda meskun bir mahalden ziyade seyirlik oyunların yapıldığı bağlık bahçelik bir alandır [Evren, 2010].

Moda, Kadıköy'ün deniz ile ilişki kurduğu en güçlü noktalardan biridir. İstanbul'da denize girme eylemi, 20. yüzyılın başında İstanbul'un toplumsal hayatına deniz hamamları ve plaj ile giriş yapmıştır. Bunun bir örneği olarak, doğrudan deniz ile ilişki kuran Kadıköylünün hayatında Moda plajı önemli bir yer edinmektedir (Şekil 4.4) [Web-7]. Moda plajı, temiz ve durgun sularının yanı sıra kapalı deniz hamamı ve atlama kulesine sahiptir ve Kabotaj bayramlarına ev sahipliği yapmıştır [Kütükçü, 2018].

O yılların Moda plajı ile bugün ki Moda sahilleri arasında benzer bir durum Selim İleri'nin anılarında görülmektedir:

“Moda benim için sanki bir yaz mevsimiydi. Uzun mu sürdü o yaz, kısa mı bugün bilemiyorum. Evleri, insanları tek tek yok oldular. Plajdan yükselen şarkılar birer ikişer eridi. İskelesinde vapurlar uğramaz oldu. Çarşısından geçenler artık durup birbirleriyle konuşmuyor” [İleri, 2000].

O dönemde kumlar üzerinde çalınıp söylenen şarkıların etrafında ortak bir duyguda birleşen insanlar için Moda plajı, sadece denize girilen bir plaj olgusu olarak belleklerde yer etmemektedir. Her ne kadar bugün doldurulmuş Moda Sahillerinde denize girilmese de sokak müzisyenlerinin enstrümanlarından yükselen sesler insanları yine ortak bir duyguda birleştirebilmektedir.

Şekil 4.4: Moda Plajı.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında gerçekleşen ekonomik durgunluk ve geri çekilen yabancı sermaye, Kadıköy’de kentleşme etkinliklerinde bir durağanlığa sebep olmaktadır [Atlı,2019]. Buna karşın Kente 1928’te elektriğin gelişi iskan için bölgeyi cazip hale getirmesinin bir sonucu olarak 1930’da Kadıköy’ün ilçe olmasının önünü açmıştır.1934’te ise Bostancı-Haydarpaşa arasında faaliyete geçen tramvay kentli yaşamı hareketlendirirken, 1957-1958 yılları arasında tamamlanan Haydarpaşa-Pendik D-100 karayolu Kadıköy için konut ihtiyacını arttıran bir tetikleyici olmaktadır. Bu tarihlerden itibaren, köşklerin yerine yapılan dört beş katlı apartmanlar,

kentin mimari yapısını dönüştürmeye başladığı gibi kültürel yapısını da dönüştürmektedir [Kütükçü,2018]. Bugün kentin karakteristiğini yansıtan farklı zamanlarda farklı işlevlerde yapılan o yapıların bir kısmı görülebilmekte ve yıllar içerisinde kentin tanık olduğu sosyo-kültürel dönüşümler kısmen okunabilmektedir.

Giderek artan nüfus, değişen sosyo-kültürel ilişkiler, sosyo-ekonomik durumlar ve çeşitlenen ulaşım ağlarının bir sonucu olarak metropolleşen Kadıköy, önemli mekansal ve toplumsal dönüşümler geçirmektedir. Bütün bunlar Kadıköy’ün çok sesli ve çok renkli yerel kimliğini, günü birlik kurulabilen ve bozulabilen ilişkiler gölgesinde kaybetmesine neden olmaktadır. Bugün çarşı bölgesi olarak bilinen alanın geçmişte yerel bir mahalle olduğunu aktaran Tunalı [2017], artan talepleri karşılamak adına konutlardan oluşan mahallenin zaman içinde işlev değişikliğine gidilerek, bugünün çarşısına dönüştürüldüğünü ifade eder. Aynı şekilde uzun yıllardır varlığını sürdüren ve kentliyi ismiyle hitap edebilecek kadar yakından tanıyan esnafın dükkanları, bugün yerini bir moda uğruna açılıp belki yarın yine bir başka moda uğruna kapatılabilecek marka-dükkanlara bırakmıştır. Bu bağlamda metropolleşmek, tüketim ekseninde hızla kurulup bozulabilen ilişkilere adapte olmaktır. Bu adaptasyonu, yerel dokusunu tüketim mekanları odağında gerçekleştiren Kadıköy Tunalı’nın [2017] da ifade ettiği üzere, zamanla sokak isimlerinin bile, tüketilen ürünlere göre değiştiği köklü bir değişim sergilemektedir. Tellalzade ismiyle bilinen sokak zamanla adını “Antikacılar Sokağı”na, Yasa Sokak ise “Balıkçılar Çarşısı”na bırakmıştır [Tunalı, 2017].

Kadıköy Caferağa Mahallesi ve Rıhtım bölgesi çeşitli ulaşım ağlarına yakınlığıyla ve tüketim odaklı mekanları ile bugünün İstanbul’u için, boş zaman mekanlarını bulunduran yerlerdir. Bununla beraber kent için önemli sayılabilecek birçok tiyatro, opera, sanat galerisi gibi kültürel ve sanatsal mekanları da bulundurmaktadır. Dolayısıyla genç ve orta yaş gruplarının ilgisini çekebilecek nitelikler taşımaktadır. Moda burnunun, özellikle, çeperinde bulunan ve mahalle dokusunun hakim olduğu yerleşim yerlerinde genellikle yaşlı nüfus yaşamaktadır. Kent merkezinden çepere doğru yöneldikçe birbirine temas eden iki farklı zıt olgu mevcuttur; tüketim odaklı ve boş zaman geçirmek için kente gelen hızlı düşünen ve hareket eden gençlere karşın, mahallesinde vakit geçirmekten ve kente bağlılığı olan kendi içinde acelesi olmayan yaşlı nüfus. Mekansal ve ilişkisel bağlamda yer yer birbirine temas eden ve iç içe geçen bu iki zıt olgu, kenti oluşturan ve yeni oluşsalıkların da önünü açan bir gerçeklik olarak Kadıköy’ün bir parçasıdır.

Kenti oluşturan tarih, imge, hikaye ve anlatılarda kentin bugüne kadar geçirdiği kültürel ve sosyo-ekonomik dönüşümler ile birlikte yaşamsal pratiklerin izi sürülmektedir. Farklı zamansallıklar ve çeşitli yaşamsal pratikler içeren bu katmanların arasında yapılan gezinti, bugün deneyimlenen aktüel kentte virtüel bir imge olarak okunabilmektedir. Fakat bundan daha önemli olan, geçmişin virtüel imgesi ve geleceğin virtüel belirsizliği arasında salınan ve aktüel olarak deneyimlenen kentin oluşsallığıdır. Kentin oluşsallığında virtüel olan şeylerin ne tür bir aktüelleşme gerçekleştireceğini öngörmek mümkün değildir. Fakat geçmiş ve bugünün deneyimleri ışığında gelecekte olası bir takım potansiyel dönüşümlere dair senaryolar ve bazı çıkarımlarda bulunulabilir. Bu bağlamda, kentin olası aktüelleşme biçimlerini geçmişin bilgisini okuyarak belli bir oluş çizgisine yerleştirebilir ve bir farkındalık geliştirilebilmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında çalışma, kentsel mekanın oluş haline tamamen hakim olunamayacağı varsayımı ile, kentin oluş halini tarihsellik içine yerleştirdikten sonra bugünkü kenti deneyimleyerek okumayı ve tartışmayı hedeflemektedir.

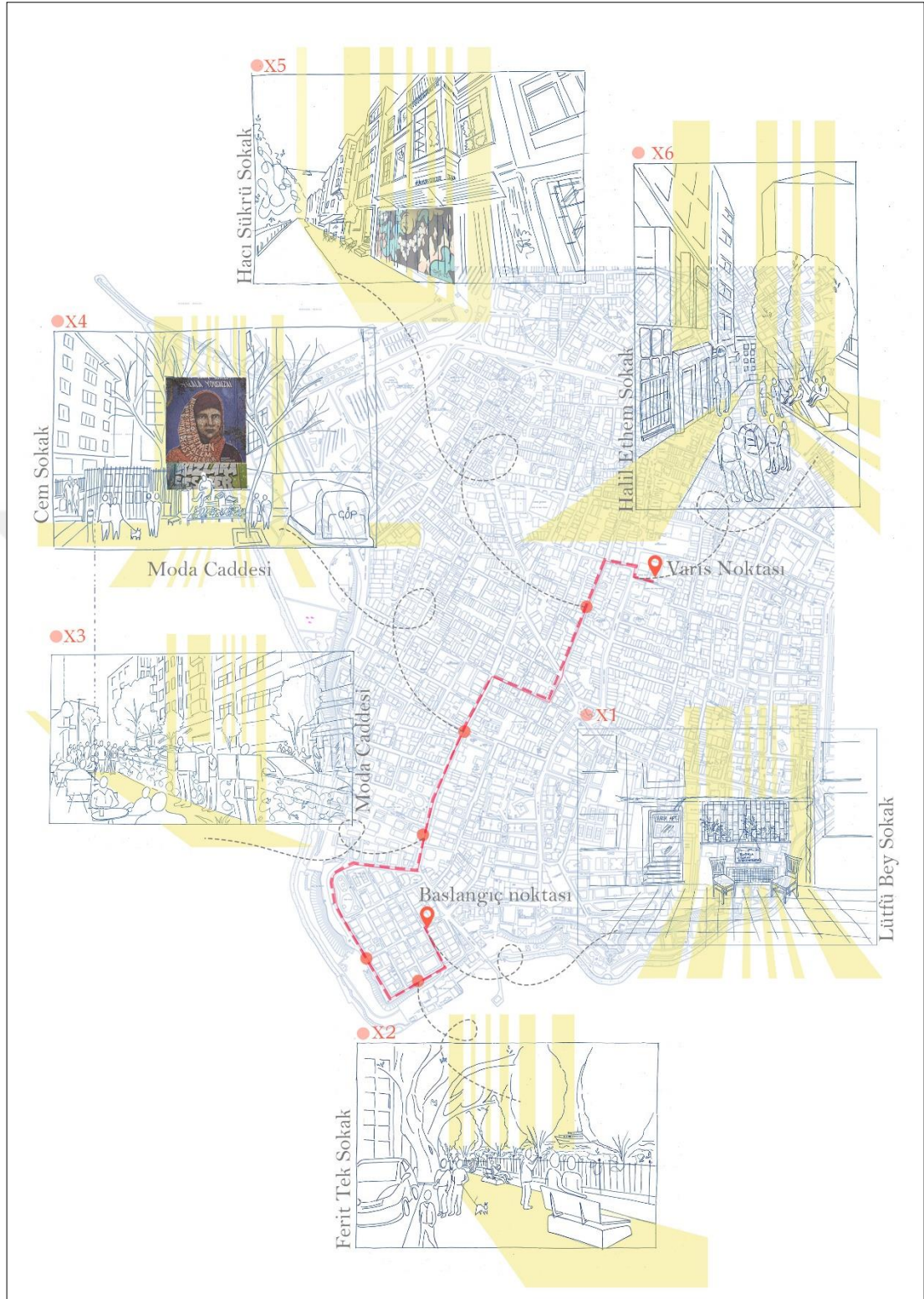
4.2. Rota

4.2.1. X Rotası

İlk rota deneyimi Moda bölgesinde Lütfü Bey Sokak'ta başlar. Mahalle arasındaki kent yaşamına karışma isteği özneyi, Ferit Tek sokağa götürür. Ferit Tek Sokak üzerinden Moda burnu olarak anılan bölgede yürüyüşler devam eder. Bölgenin sakinliği evde olma hissiyatı verir. Bu hissin sebebi, insanların mekanlara karşı geliştirdiği aidiyet duygusudur ve bu duygu mekanlara bırakılan izler üzerinden okunur. Kentin bu bölgesinde sokaklarda, mekanlarda, sokağı kullanım biçimlerinde domestik etkiler görülür. Yürüme eylemi Moda Caddesi üzerinde sürdürülür. Bu caddede yaşamın hareketlenmeye ve hız kazanmaya başladığı görülür. Beklenmedik

bir etkinlik ile karşılaşılır. Bir ressamın eserlerini taşıyan ve kentin belli noktalarında yürüyüşler gerçekleştiren ve dikkat çekici konumlarda duran bireylere Moda Caddesinde tesadüf edilir. Kent içinde yürüyen bireylerin canlı birer sergi elemanına dönüşerek kentin sokaklarını da sergi mekanına dönüştürmesi, kenti bir başka noktada oluşa iten bir etkileşim yarattığı düşünülür. Moda caddesi üzerinden

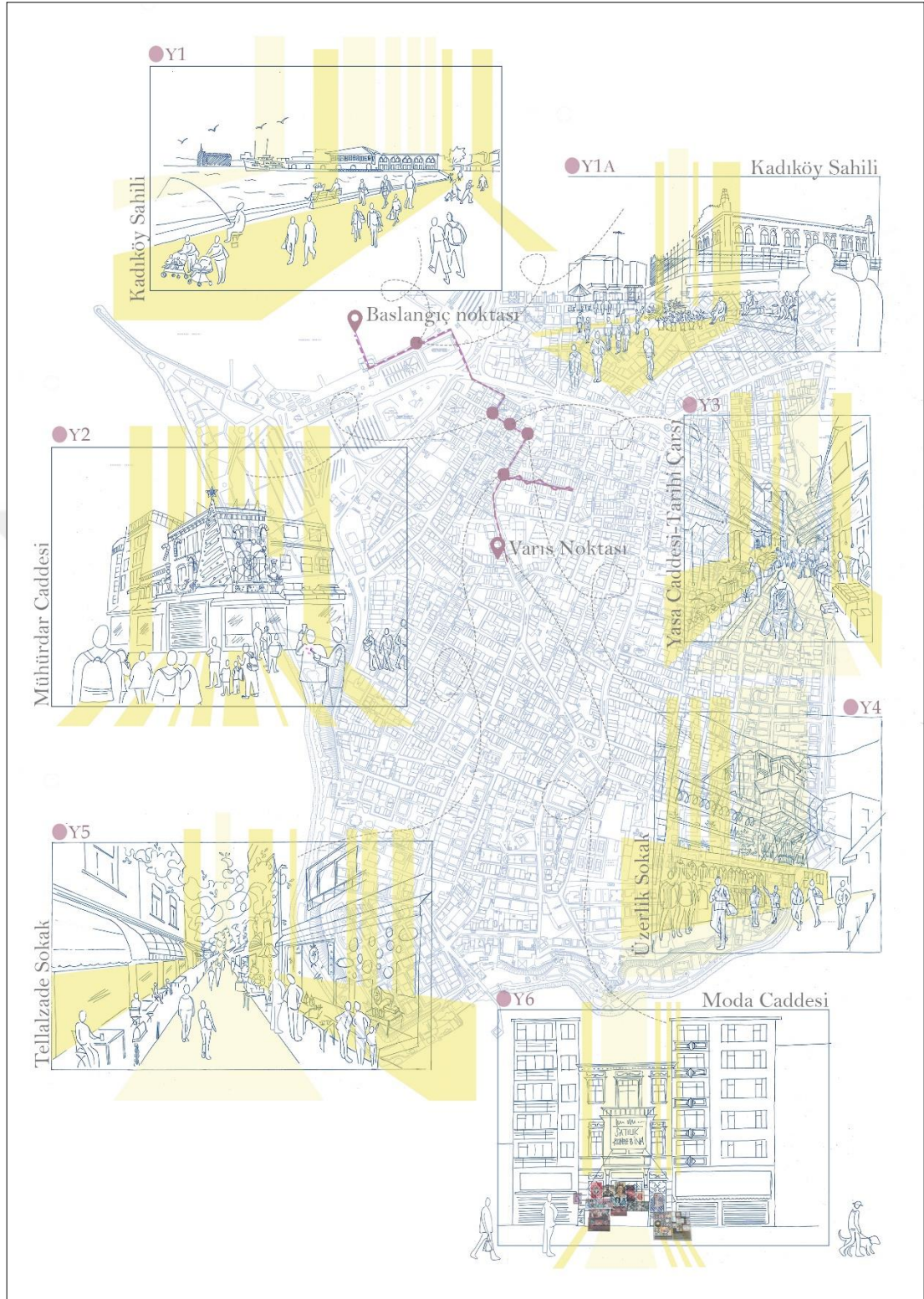
Hacı Şükrü Sokağa gelene kadar, kentteki binaların yüzeylerinde yer alan grafiti ve muralların kent içinde bulunduğu konumlar itibari ile çevresinde etkileşimi arttıran imgeler olduğunu gözlemlenir. Moda Caddesi ile Cem Sokağın kesiştiği köşede, baskın imgeler ile karşılaşılır. Kentin bazı noktalarında yer alan imgelerin, bulunduğu çevrede mekansal etkileşimi arttıran oluşsallıklar taşıdığı düşünülür. Hacı Şükrü Sokağa gelindiği fark edilir. Adımlar, özneyi insan ve trafik yoğunluğu olarak daha sakın fakat mekansal etkileşimin daha yoğun olduğu bu sokağa getirir. Binaların zemin katında yer alan kafe, fastfood, pastane, kitapçı gibi ticari mekanların sokağa açılarak yer aldığı ve genellikle kaldırımların masa ve sandalyelerle bütünleştiği bu sokakta sosyalleşen birçok insan arasında yürüme deneyimi devam eder. İnsan ölçeğine daha yakın yapılanmaların olduğu sokaklarda sosyal işlevli mekanların sokağı kolaylık dönüştürebildiğini düşünülür. Bu sokakta yer alan ve kullanılmayan pek çok yüzeyde yine grafitiler görülür. Özellikle metruk bir halde olan binanın önünde yer alan şantiye bariyeri üzerine yapılan bir grafiti dikkat çeker. Grafitinin kentte düzenlenen bir etkinlik sırasında yapıldığı öğrenilir. Kentli bireylerin ve sanatçıların, kentlerini güzelleştirmek için verdiği çaba ve kentlerine duyduğu aidiyet üzerine düşünülür. Kendilerinden bir şeyler katarak kentin oluşsallığına katılım sağlayan bireylerin izleri karşılaşılan bu yüzeyde okunur. Sakız Güllü Sokak üzerinden Bahariye Caddesi'ne çıkılır. Cadde üzerinde ilerlemek istemeyen özne, kendisini en yakında yer alan caddenin karşı tarafında bulunan bir ara sokağa yönlendirir. İlk rota deneyimi Halil Ethem Sokak'ta yürünerek sonlanır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5: X Rotası ve fragmanları.

4.2.2. Y Rotası

İkinci Rota deneyimi Beşiktaş'tan Kadıköy'e vapur ile gelerek başlar. Kente henüz adım atılmadan, kente dair ile deneyim, vapurda, görme duyusu ile başlar. Vapurda geçirilen süre boyunca öznenin etrafını saran diğer duyu referansları eşliğinde kente dair imgeler, henüz kente adım atılmadan zihinde belirmeye başlar. Vapurdan inilir, yürüme deneyimi başlar. Haldun Taner Sahnesi önüne gelinir ve burada gözlem yapılır. Rıhtım, telaşa oradan oraya koşturan insanlarla dolar taşar. Manzaraya yönelerek, bekleme halinde olan insanlar gözlemlenir. Sürekli olarak hareket eden ve bir belirip bir dağılan kalabalıklar arasında ara ara sokak satıcıları, çiçekçiler ve sokak müzisyenleri görülür ve akıp giden kalabalığın aksine bölgenin onlar için farklı bir mekansal niteliğe sahip olduğu düşünülür. Rıhtımın oluşsalığının hareket üzerine olduğu kadar bekleme ve buluşma noktası olması üzerine düşünülür. Kalabalığın bir kısmı gibi Çarşı bölgesine yürünür ve Mühürdar Caddesi'ne gelinir. Gelinecek konum, dar bir koridordan geçiyormuş hissi verir. Şekerci Cafer Erol önünde bekleyen kalabalık gözlemlenir. Şekerci sebebiyle insanların bir kısmının buraya bilinçli ve programlı geldiği düşünülür. İnsanların imgeler ile kurduğu ilişkinin mekansal kullanımın önüne geçtiğini düşünülerek Baharatçılar Çarşı'sına doğru ilerlenir. Birbirine karışan Baharat ve Balık kokuları arasından geçip Üzerlik Sokağına doğru ilerlerken Sokak isimlerini düşünülür. Baharatçılar Çarşısının hemen yanında bulunan bu sokağın ismini manidar bulunur ve bunun da aslında kentin oluşsalığının bir parçası olduğunu düşünerek devam edilir. Üzerlik Sokak'tan Moda Caddesi'ne doğru ilerlenir. Farklı bir oluş haline tanık olmak amacıyla yürürken Telallzade Sokağın önünde durulur. Antikacı, kahvehane ve çaycılarla dolu bu sokağın otantik atmosferi özneyi kendisine çeker. Antikacılar sokağı olarak da bilinen bu sokakta, karşılıklı olarak kaldırımlara dizilmiş yaşanmışlık dolu ürünler ve onları inceleyen insanlar arasında yükselen plak seslerinin yarattığı atmosfer dikkat çekici bulunur. Kendine has dokusu olduğu düşünülen bu sokağı oluşturan şeyin yaşanmışlıkları kendinde barındıran eşyalar olduğu düşünülür. Farkında olmadan sokağın sonuna kadar yürünür ve tekrar sokağın başına gelinir. Sokağın başından Moda Caddesi'ne doğru ilerlenir. İlerledikçe çok hızlı bir geçişle gündelik kent yaşantısı öznenin bedenine ve zihnine nüfuz eder. Hem yerleşik hayatın sürdürüldüğü hem de tüketim odaklı mekanların yer aldığı bu sokakta yürüme deneyimi tamamlanır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 :Y Rotası ve fragmanları.

4.2.3. Z Rotası

Son yürüme deneyimi, kente otobüs ile gelen öznenin Kadıköy Çarşı durağında inmesi ile başlar. Durak ve çevresindeki kalabalıktan kurtulma isteği özneyi, Osmanağa Camii'nin hemen yanında yer alan Pavlonya Sokağına yönlendirir. Pavlonya Sokak'tan sonra Serasker Caddesi üzerinden Bahariye Caddesi'ne ulaşılır. Kalabalıktan kurtulan özne bir başka kalabalığa karışır. Bahariye Caddesi üzerinde ilk gördüğü banka oturur ve etrafını gözlemler. Cadde üzerinden telaşlı yürüyen insanlar gözlemlenir. Caddede sokak satıcıları, sokak müzisyenleri ve banklarda oturan insanlar haricinde ciddi bir insan akışı vardır. Caddenin ritmine uymayan insanlar silinip gidecekmişçesine caddede hıza adapte olurlar ve akışa kapılırlar. Yürüdükçe caddenin dinamikleri değişmeye başlar. Bir kukla sanatçısı kuklaları ile hikaye anlatırken hemen yanında bir pandomim gösterisi, biraz ileride sokak müzisyenleri ve onları dinleyen insanlar, kilisenin bahçe duvarına ikinci el dergi ve kitapları dizmiş satan sokak satıcısı, bir başka köşede konumlanmış çiçekçi, biraz ileride ise el arabasını caddede konumlandırmış ikinci el eşyalar satan bir satıcısı dikkat çeker. Hepsinin akıp giden kent yaşantısına kendi dinamiklerinde küçük mekansallıklar oluşturduğu düşünülür. Gelip geçilen bir yer olan cadde kaldırımları bu etkileşimlerle birlikte bazen bir sanat sahnesi, bazen oturup dinlenirken müzik sesiyle zihinsel olarak başka yerlere sürüklenilen bir yer, bazen küçük bir sergi mekanı, bazen de bir panayıra dönüşebilir. Yürümeye devam edilir. Mehmet Ayvalıtaş Meydanına gelinir. Bir çiçekçi görülür ve buradan geçen insanların çiçekçiye “abla” diyerek hitap ediyor olmaları, meydanın çiçekçi ile birlikte bir oluş içinde olduğunu düşündürür. Tramvay geçer. Bu sırada tramvayın bu kent için güçlü bir imge olduğunu düşünülerek peşinden sürüklenilir. Cem Sokağına gelinir. Bu sokakta tarihi kilisenin yanındaki apartmanın duvarına yapılan küçük bir yerleştirme dikkat çeker. Bu yerleştirmenin, kente küçük yerleştirmeler yaratarak dokunan gönüllü bir grubun ürünü olduğunu öğrenilir. İçinde bulunduğu kentsel peyzajda sürprizli bir etki yaratan bu yerleştirme, çok büyük mekansal oluşumlar içermeyen de kenti oluşturan bir parçanın olabildiğini düşündürür. Bunu düşündüren biçimselliğinden çok eylemselliğidir. Görülen ilk ara sokak olan Moda Bostanı Sokağına doğru yürünür. Kendi halinde bir mahalle yerleşimi olan bu sokakta bir reklam filmi seti ile karşılaşılır. Böyle sakin bir sokaktan gelip geçen insanların bir şekilde sahnede yer aldığını gözlemlenir. Birkaç adımla birlikte kentsel peyzajın ve mekansal oluşların nasıl bu kadar farklılaşabildiği üzerine

4.3. Kent Fragmanları

Kentsel mekandaki sekansları içeren fragmanlar, dinamik bir eylem olan yürüme deneyimi üzerinden dil ile metinselleştirilerek aktüelleşmektedir. Birinci-şahıs fenomenolojik araştırma yöntemi ile doğrudan öznenin deneyim ve gözlemini içeren fragmanlar, hermeneutik-fenomenolojik araştırma yaklaşımı ile yorumsal süreçleri içererek çözümlenmektedir.

Mekan ve zamanda dolaysız olarak beliren fenomenleri [Deleuze, 2007b] deneyim ve gözlem ile anlamaya ve yorumlamaya çalışan bu araştırma, bu bölümde nesnellik ve doğruluk iddiasında bulunmaz, aksine değişen deneyimler, öznel ve mekansal koşullara bağlı olarak değişebilir olduğu ön kabulü ile kendini yeniden oluşturabilir bir döngüsellik taşımaktadır.

Üç farklı rota üzerinde farklı zaman ve mekan kesitleri alan ve bu kesitler üzerinde oluş okumaları yapan çalışma, aldığı bu kesitleri fragman olarak kavramsallaştırır. Çalışmanın bu bölümünde alınan her fragman tek tek analiz edilir. Analiz edilen her fragman, kentsel mekanın oluş haline dair kendi bağlamında veri içerir. Kenti yürüyerek deneyimleyen öznenin gözünden oluşturulan rotalar, kenti ve kentsel mekanı bütüncül olarak görünür kılar. Fragmanlar ise, kentsel mekanın oluş halini zaman ve mekan kesitleri üzerinden okunur kılar. Çalışma sonunda analiz edilen fragmanlardan elde edilen verilerin bir araya gelmesi ile resmin bütününe yönelik bir kavrayış geliştirilir ve kentin oluş haline okunabilirlik kazandırılır.

Çalışmanın odak kavramları olan aktüel-virtüel ve oluş, zaman ekseninde açığa çıkan ve anlaşılabilen kavramlardır. Bu açıdan her fragman, mekan parçası olduğu gibi aynı zamanda da bir zaman parçasıdır [Cimşit Koş, 2020]. Fragmanı mekan ve zaman parçası olarak değerlendiren çalışma, böylece fragman kavramsallaştırmasına dair kendi yaklaşımını belirler.

Bütüne yönelik kavrayışı fragmanlar üzerinden kurmak ve fragmanlara mekan ve zaman parçaları olarak bakmak bu noktada oldukça potansiyelli iki bakış açısı sunar. İlk bakış açısına göre, bütünü oluşturan fragmanlar aynı zamanda bütünü dönüştürebilme gücünü de taşır. Fragmanların konfigürasyonunda yapılan ufak bir değişiklik, bütünü tümüyle değiştirebilecek bir itki olabilmektedir. İlk bakış açısı, fragman-bütün ilişkisine döngüsel bir hareket katar ve bu hareket, her fragmanı değerli kılar. İkinci bakış açısı ise, kent içinde alınan mekansal kesitlere zaman katmanını ekler.

Analiz edilen her fragman, kendi içinde oluş halini görünür kılmak için kendi zamansallığını ihtiva eder. Böylece, analiz edilen fragman üzerinden mekanın zamanla ne tür aktüelleşmeler geçirdiğine dair yorumlar yapılabilir ve virtüel olana görünürlük kazandırılabilir.

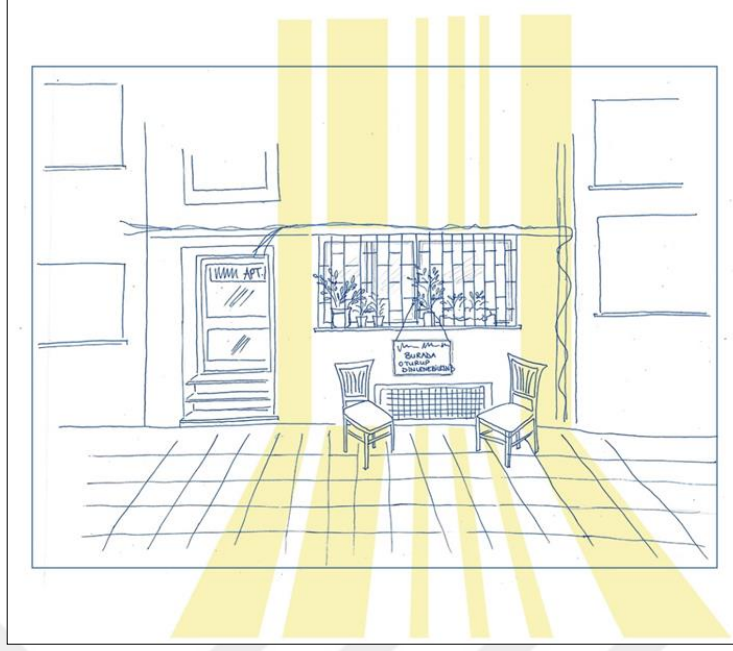
4.3.1. X Rotasının Fragmanları

- X1 Fragmanı, Lütfü Bey Sokak, İstanbul, 21 Eylül 2021.

Eski apartmanların bulunduğu Lütfü Bey Sokak'ta insanların bugün hala komşuluk ilişkileri sürdürdüğü gözlenir ve mahallede bulunan bakkala balkondan sepet indirerek siparişlerini veren mahalle sakinleri, kentin bu bölgesinde mahalle kültürünün sürdürüldüğünü düşündürür.

Kadıköy denilince akıllara gelen kentin hızlı ritmine karşın bu mahallede hayatın daha yavaş ilerlediğine tanık olunur ve gündelik hayat ritminin yaşamsallık üzerine kurulu olduğu düşünülür. İçinde yer aldığı sokaktan belirgin bir biçimde ön bahçe veya özel bir apartman giriş bahçe duvarı ile ayrılmayan bu apartmanlardan birinin önünde, hemen zemin kat pencerelerinin önüne konumlandırılmış iki salon sandalyesi dikkat çeker. Mahalle sakinleri ile sohbet eden öznenin edindiği bilgilere göre, günün belirli vakitlerinde bir araya gelen komşular, sokak düzleminde, bu sandalye ve koltuklarda çay ve kahve eşliğinde sohbet ederek vakit geçirir. Bu mahallenin süregelen eski bir kültürü olmakla beraber, kaldırım üzerinde konumlanan bu nesneler ise bir kültürün mekana yansıyarak mekanı dönüştürmesinin bir örneği olarak kaydedilir.

Pencerede mukavva üzerine yapıştırılmış A4 kağıdı üzerinde bulunan “*Yorulduysanız burada oturabilirsiniz*” yazısı dikkat çeker. Hemen pencere önüne konumlanmış sandalyelerin uyandırdığı izlenim “ev” kavramının sokağa açılarak, sokağı domestik nesnelerle ve eylemlerle birlikte evin bir uzantısı olacak şekilde aktüelleştirdiğidir (Şekil 4.8). Bu bağlamda buradaki aktüelleşme biçimi, deneyimlenen Lütfü Bey Sokağı, kent merkezinde yer alan diğer sokaklar gibi hızla gelip geçen bir sokak konumundan ayırmakta ve farklı bir yere koymaktadır.

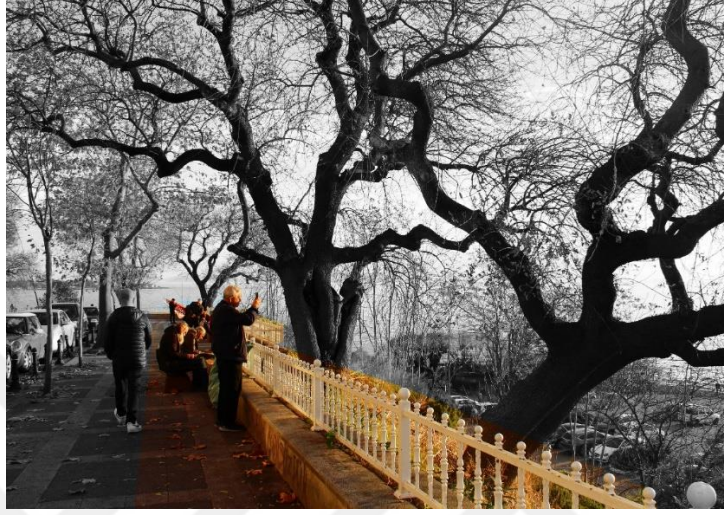
Şekil 4.8: X1 Fragmanı, Lütfü Bey Sokak.

Gerek kentli ile yapılan sohbetler gerek gözlemler doğrultusunda, sokakta gerçekleşen sohbetlerin ve anlatılan kent hikayelerinin, bugün bir şekilde aktüelleşerek zamanla kentsel mekanı niteliksel olarak değiştirdiğini ve oluş haline katkıda bulunduğu düşünülür. Aynı zamanda mahallede sürdürülen kültür, her ne kadar geçmişin bir virtüel imgesi olarak mahallelinin belleklerinde kalmış olsa da bugün anlatıldığı müddetçe aktüel olarak deneyimlenen mekanın ve kentin oluşsalığının bir parçası olmaktadır.

- X2 Fragmanı, Ferit Tek Sokak, İstanbul, 21 Eylül 2021.

Caferağa Mahallesi ve Rıhtım Caddesinden farklı olarak Ferit Tek Sokak'ta, hayat daha dingin ve sakin görünür. Sürekli olarak bir yere koşturmak zorunda olan ve aceleci adımlar atan metropol insanından ve onun telaşlarından kurtarılmış bir bölge gibi görünen bu sokak, yavaşlayan yaşantı sayesinde öznenin mekana daha çok nüfuz etmesini mümkün kılar. Manzaraya karşı konumlanan bir bankta oturup gözlemlerine devam eden öznenin dikkatini kentin bu bölgesinde yoğunluklu olarak gördüğü yaşlı bireyler çeker. Diğer banklarda oturan insanları ve eylemlerini gözlemlemek için yürümeye kaldığı yerden devam eden öznenin kaydettiği durumlar şunlardır; evden sehpa getirip bankın hemen önünde konumlandırarak yine evinden getirdiği yiyecekler

ile iki yaşlı birey yemek yemek, bir başka bankta ise yine yaşça büyük iki birey manzaraya karşı kitap okumakta ve bulmaca çözmekte ve son bankta ise üç yaşlı bireyden biri çekirdek çitlemekte, diğeri çay içmekte ve sonuncusu ise manzarayı fotoğraflamaktadır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9: Ferit Tek Sokak ve Moda Burnu.

Özellikle bankta oturan yaşlı bireyler, sokağın bu noktasını evlerinin balkonu gibi gündelik eylemlerle kullanmaktadır. Bireylerin manzaraya karşı konumlanarak sürdürdükleri eylemler ve mekanın kullanma biçimleri göz önüne alındığında, sokağın bu kısmı bir kış bahçesi ya da evin bir balkonu gibi aktüelleşmektedir (Şekil 4.10) .

Şekil 4.10: X2 Fragmanı, Ferit Tek Sokak.

Tarihi yarımada ve Avrupa yakasını içine alan manzara, özneye İstanbul'u bir bütün olarak algılabilecek perspektifler sunar. Kentin içindeyken, kentin dışında olma halini deneyimlediğini düşünen özneye göre, bu iki farklı algı birbiri içinde çözünerek İstanbul'u bir bütün halinde okumayı mümkün kılar. Bu bağlamda, Ferit Tek Sokak kentin balkonu gibi aktüelleşirken aynı zamanda Anadolu ve Avrupa yakasını bir bütün halinde duyumsatan manzara ile aktüel bir gerçekliğe sahiptir.

- X3 Fragmanı, Moda Caddesi, İstanbul, 21 Eylül 2021.

Yürüme deneyimine Moda Caddesi'nde devam eden özne, caddede aşağı ve yukarı hızla gidip gelen insanların oluşturduğu kalabalığın kendisini hızlanmaya teşvik ettiğini kaydeder. Caddenin her iki yanı fast food, restoran, 2. ve 3. nesil kahveci gibi daha çok genç nüfusu çektiği düşünülen tüketim mekanlarına ev sahipliği yapmaktadır. Gençlerden oluşan bir grubun, yüksek sesle şarkı söyleyerek ve dans ederek Moda Caddesi üzerinden sahil yoluna doğru ilerlediği gözlenir. Bir kafenin sokağa açılan balkonundaki başka genç bireyler, birkaç saniyeliğine diğer gençlerin şarkısına katılım gösterir. Moda Caddesi üzerinde yer alan ve gençleri çekebilme potansiyeli yüksek olan mekanlar, kentin bu noktasını genç bireyler için bir buluşma noktası olarak aktüelleştirir. Bireylerin mekanlarda ve mekanların etrafında topluluklar halinde görülmesinin yanı sıra cadde üzerinde yüksek sesle şarkı söyleyerek ve müzik dinleyerek yürümesi öznenin bu çıkarımda bulunmasını destekler.

Yürümeye devam eden öznenin dikkatini çeken bir başka eylem ise, caddede insanların dikkatini çekmek için en uygun yeri, restoranların önünde yer alan açık alanların önünü seçen ve ellerinde kalabalığa karşı tuttukları tuvaller ile ayakta duran üç bireyin etkinliğidir (Şekil 4.11). Ellerinde tuttukları tuvaller ile bir süre öylece duran bireyleri yakından gözlemleyen özne, çevredeki diğer insanların da tepkilerini gözlemler. Sokaktan gelip geçen insanlardan bazıları fotoğraf çekerken ve bazıları resimleri inceler. Öznenin gözlemlediği bu deneyim, aslında bir ressamın manifestosudur [Web-8]. Eserlerini sanat galerisinde sergilemek yerine üç birey aracılığı ile kentin sokaklarında gezerek sergileyen ressamın bu edimi, kentin sokaklarını bir sanat galerisi gibi aktüelleştirir. Moda Caddesinde gözlemlenen bu

deneyim, restoranda yemek yiyen, caddede dolaşan, kahvecide oturan bireylerin dikkatini çekerek bir etkileşim yaratır.

Şekil 4.11: X3 Fragmanı, Moda Caddesi.

Kentin geçicilik ve hareket üzerine kurulu sokaklarında farklı bir oluş katmanını açan bu sergi eylemi, eserleri sergileyen bireylerin rotası dahilinde aktüel sergi mekanı olarak deneyimlenmekte, eylem tamamlandıktan sonra ise virtüel bir imge olarak kentin görünmeyen yüzeylerinde var olmaktadır. Bu deneyimi gerçekleştiren, bu deneyime aracılık eden ve bu deneyime tanık olan bireyler de içinde bulundukları oluşun bir parçasıdır. Serginin sahibi olan ressam, bu eylemde somut olarak görünmese de bu sokakların bir başka kendiliğe dönüşümünde virtüel olarak yer almaktadır. Bu deneyime aracılık eden ve şahit olan bireyler ise bedensel olarak o etkileşimin doğrudan içinde yer alarak oluşa katılmaktadır.

- X4 Fragmanı, Moda Caddesi-Cem Sokak, İstanbul, 21 Eylül 2021.

Yürüyüşüne devam eden öznenin dikkatini bir lisenin bahçe duvarında yer alan grafitiler çeker. Kente renk ve değer kattığını düşündüğü grafitiler araştırmacının zihninde bir puzzle parçası gibi belirir. Moda Caddesi'nin Cem Sokak ile birleştiği

köşede, trafik ışıklarının olduğu yerde, durmayı tercih eden özne bir süre çevresini gözlemler. Sementin simgelerinden biri olan nostaljik tramvay geçerken öznenin zihninde kentin geçmişten gelen bir imgesi olarak belirir.

Şekil 4.12: X4 Fragmanı, Moda Caddesi.

Kız çocuklarının eğitimi konusunda sembolleşen ve 17 yaşında Nobel Barış Ödülü'nü kazanan Malala Yusufzay'ı konu edinen bu mural, bulunduğu binanın işlevi ile anlamlı bir bütün teşkil ederken aynı zamanda verdiği mesaj ile kentin kültürel peyzajının bir parçası olarak değerlendirilir (Şekil4.12) [Web-9].

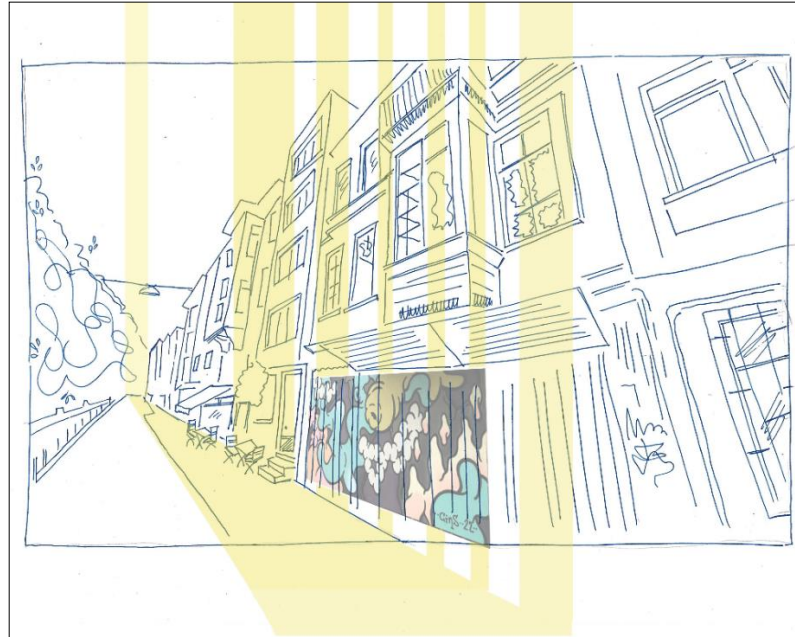
Moda Caddesi ve Cem Sokak kesişiminde, tarihi tramvay imgesi ile kentte son on senede yapılan murallardan biri olan Malala Yusufzay konulu bu muralın imgesel birlikteliğinden doğan oluş gözlenir. Geçmişten gelen imgenin üzerine eklenen bugünün güncel imgesi, kentin bu noktasında imgesel oluş bağlamında değerlendirilir ve bu oluş hali, içinde bulunduğu kentsel çehreyi günden güne artan tüketim odaklı mekanlar ile canlandırarak aktüelleştirir.

- X5 Fragmanı, Hacı Şükrü Sokak, İstanbul, 21 Eylül 2021.

Mahalle dokusunun sokak seviyesinde hissedilmediği Hacı Şükrü Sokak'ta yürüme deneyiminde, mahalleli olduğu düşünülen yaşlılar ile yabancı olduğu düşünülen gençler yanyana yürümektedir. Binaların zemin katlarını ve kaldırımları

kafelerin işgal ettiği kaydedilir. Yer yer apartmanların bahçe duvarlarında görülen grafiti ve bu grafitilerin önüne konumlandırılmış kafelere ait masa ve sandalyeler görülür. Bu sokakta yer alan bir apartman girişinde bir çocuğun el yazısı ile yazılmış şu yazı çeker: *“Ben Fatma.7 yaşımdayım. Hastalığımın dolayısı evimin sürekli havalanması gerekiyor. Çok gürültü olduğu için pencereleri açamıyoruz.”* . Bu yazı sokağın yaşam ve tüketim odaklı iki farklı ritimde aktüel olduğunu gösterir. Kamusal ile özel olanın birbirine yaklaşmasının yarattığı zıtlıktan doğan oluş hali düşündürücü olur. Yürüdükçe iki apartman arasında metruk halde kaderine terk edilmiş bina ilgi çeker. Binanın girişini sokak kotundan ayıran metal panellerin üzerinde bir grafiti yer almaktadır (Şekil 4.13).

Kentin pek çok noktasında görülen grafitilerin, niteliksel olarak içinde bulundukları çevreyi değiştirdiği düşünülür. Burada, iki farklı zamansal katmanı tek bir görüntüde okumak mümkündür. Yaşam döngüsünü işlevsel olarak tamamlayan ve bu hali ile kentsel mekanın bir uzantısı olarak, artık tek boyutta, aktüel olarak gözlemlenen yapı, grafiti sanatçısı için bir tuval, bir yüzey olarak aktüelleşmektedir. Sanatçının edimi tamamlandıktan sonra ise, kentin rastgele çeşitli noktalarına imzasını atan grafiti sanatçısı, bu üretimiyle kent ile birlikte bir oluş içinde yer alır. Bu oluş araştırmacı tarafından, grafiti sanatçısının kişisel oluşu ve kentin oluşu olarak iki farklı bağlamda yorumlanabilmektedir.

Şekil 4.13: X5 Fragmanı, Hacı Şükrü Sokak.

- X6 Fragmanı, Halil Ethem Sokak, İstanbul, 21 Eylül 2021

Bahariye Caddesine ulaşan özne, kalabalıktan kurtulmak için caddenin diğer tarafındaki ilk ara sokağa yönelir. Kentin en renkli ve işlek caddelerinden birinden bir başka ara sokağa girmenin kentsel perspektifi ne kadar değiştirdiğini düşünen özne sokağın eğimine kendini kaptırarak ilerler. Bu sokağın bir yerden bir başka yere gitme amacı taşıyan insanlarla dolu olmadığını kaydeden araştırmacının dikkatini bir binanın bodrum katının çevrildiği Moda Sahnesi çeker. Bu sokak, karşılıklı olarak iki binanın Bahariye Caddesi'nden görünmeyen ve eğimde kalan bodrum katlarının oluşturduğu cephe arasında kalan ve Moda sahnesi hariç hiçbir sosyal ve ticari birimi içermeyen bir ara sokak görünümündedir. Tiyatro merkezi önünde ve hemen sokağın karşısında bulunan yapının bodrum duvarının önünde birkaç basamak bulunur (Şekil 4.14). Bir kısmı oturarak bir kısmı da ayakta durarak sohbet eden insanlar gözlemleyen araştırmacı, bir basamağa oturarak gözlemine devam eder.

Şekil 4.14: Halil Ethem Sokak ve Moda Sahnesi.

Moda Tiyatrosu’nun hemen girişinin karşısında bulunan basamaklar ve burada sohbet eden insanların mekanda gerçekleşen etkileşimi, sokağı tiyatro merkezinin bir uzantısı gibi aktüelleştirir (Şekil 4.15). Tiyatro sahnesi kapalı olduğu bir başka zamanda sokağı deneyimleyen araştırmacı, iki farklı deneyimi sonucunda sokağın tiyatronun aktifliğine bağlı olarak farklı şekillerde aktüelleştiğini düşünür. Bu iki farklı zamansal durum üzerinden sokağın ne tür bir oluş içinde olduğunu okumak mümkün hale gelir.

Şekil 4.15: X6 Fragmanı, Halil Ethem Sokak.

4.3.2. Y Rotasının Fragmanları

- Y1 Fragmanı, Rıhtım, Kadıköy, İstanbul, 21 Eylül 2021.

Beşiktaş’tan Kadıköy’e vapur ile gelen öznenin, tarihinde “Körler Ülkesi” olarak anılan Kadıköy’e dair ilk deneyimi görme duyusu ile gerçekleşir. Rüzgar, deniz kokusu, vapurda ürünlerini satmaya çalışan satıcının yükselen sesine karışan martı ve vapur sesleri eşliğinde öznenin zihninde beliren kent imgeleri gördüğü manzaraya eklenir.

Kentin önemli bir transit noktası olan Rıhtım bölgesinin, hareket üzerine kurulu olduğu doğasında bölgedeki yapılar, küçük büfeler, sokak satıcıları, banklar ve sokak müzisyenleri dışında her şey akış halindedir. Vapurdan inip Haldun Taner Sahnesi'ne doğru yürüyen özne çok kez bu binadan yükselen opera ve müzikal enstrüman sesleri işitmiştir ve şimdi sessizliğin hakim olduğu binada bu sesler virtüel bir imge olarak yer alır. Burada gözlemine devam eden özne, restorasyona alınan Haldun Taner Sahnesi'nin etrafını çeviren şantiye bölücü duvarlarının hemen önünde konumlanan çiçekçilerin işlevini şu an gerçekleştiremeyen bu binayı kent çiçekçisi olarak aktüelleştirdiğini düşünür. Bir sınırdaki kendine yer bulan bu çiçekçiler, bu aktüelleşme ile içinde yer aldıkları bölgede görünürlük kazanır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16: Y1A Fragmanı, Haldun Taner Sahnesi ve çevresi.

Bu büyük alanı oluşturan kentsel olgu, yapılardan çok duyuşsal veriler ile duyumsanan oluş halidir. Rıhtımda olmanın anlamsal ve duyuşsal bütünlüğünü; vapur sesleri, denizden esen rüzgar, deniz kokusu, kalabalığın içindeki bireylerin kişisel alanının gitgide küçülmesi, birilerine çarpmadan yürümeye çalışan bireylerin karşılaştığı çiçekçinin çiçek satmak için yükselen sesi oluşturur. Bu duyular tıpkı bir mekanın yapı elemanı gibi bu bölgede bir karşılık bularak aktüelleşir. Manzara pencereye dönüşürken, işitilen sesler ve bedeninizi saran diğer duyular bir duvar etkisi yaratarak aktüel bir karşılık bulur ve deneyimlenen bu aktüel hal, özneye kent içinde nerede olduğunu duyumsatır (Şekil 4.17).

Şekil 4.17: Y1 Fragmanı, Rıhtım.

- Y2 Fragmanı, Mühürdar Caddesi, Çarşı bölgesi, Kadıköy, İstanbul, 6 Aralık 2021.

Kalabalıklı birlikte Mühürdar Caddesi'nde Çarşı bölgesine gelen özne, kalabalığın da etkisi ile Rıhtım'dan sonra burada, dar bir koridordan geçiyormuş hissine kapılır. Çarşının ilk meydanına ulaşan özneyi burada yoğun bir kalabalık karşılar. Şekerci Cafer Erol önünü gelen özne burada gözlemlerine devam eder (Şekil 4.18).

Şekil 4.18: Soldan Sağa: Şekerci Cafer Erol'un cephesine eklenen pastiş imgeler ile değişimi.

Sosyal medyada fotoğrafları paylaşılan ve bu şekilde ilgi odağı olan yapı, kente ziyaretçi çeker. Gözlemi sırasında bina ile fotoğraflarını çekmesini rica eden birkaç kişi ile sohbet eden özne, bu bireylerin kente gezmek için şehir dışından geldiklerini ve ilk olarak burayı ziyaret ettiklerini öğrenir. Bu bilgi, insanların mekan ile kurduğu ilişkinin imgeler üzerinden kurulduğunu doğrular niteliktedir. Gözlemlenen yapı, kente insanları çeken aktüel bir imgeye dönüşür. Aktüel olarak gözlemlenen yapı, kenti biçimsel olarak değiştirmese de içinde bulunduğu çevreyi niteliksel bir değişimin içinde olduğu oluşturma sürükler (Şekil 4.19).

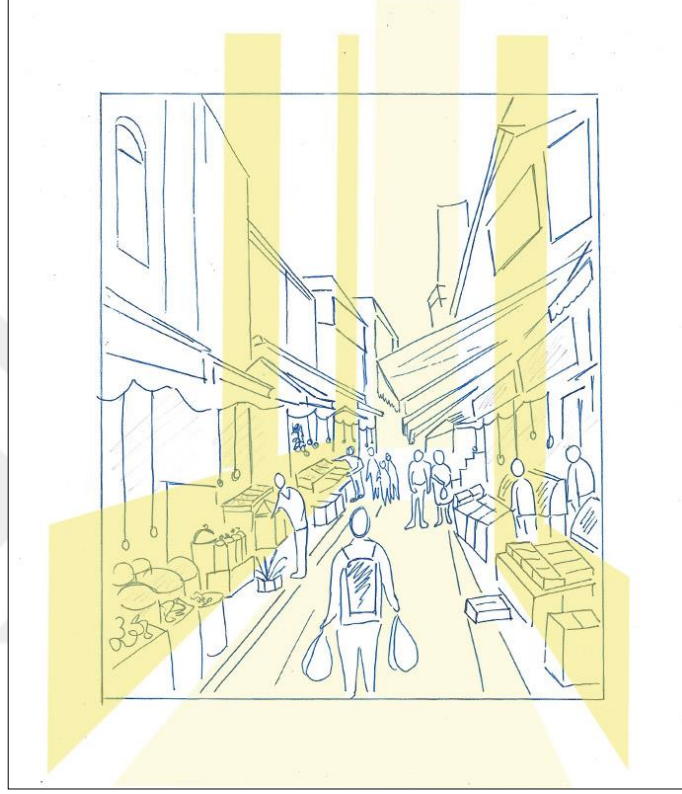

Şekil 4.19: Y2 Fragmanı, Mühürdar Caddesi.

- Y3 Fragmanı, Yasa Caddesi, Baharatçılar Çarşısı, Kadıköy, İstanbul, 6 Aralık 2021.

Şekercinin önündeki göbekten çarşı içine yönelen öznenin yürüyüşü Yasa Caddesi'nde devam eder. Balıkçıların, aktarların ve manavların yer aldığı bu sokakta, yürüdükçe birbirine karışan baharat, balık ve anason kokuları sokağı oluşturan etkenler olarak duyumsanmaktadır. Sokakta alışveriş yapan insanlar arasında araştırmacının yakaladığı renkli görüntüler, sokağı tek bir mekan halinde algılamaya olanak tanır.

Özne yürüyüşü sırasında deneyimlediği bu sokağı, birbirine karışan ses, koku ve görsel uyaranların birlikteliğinde aktüel olarak duyumsar. Sokağı oluşturan binaların tarihi, yapısı, biçimi ve sokağa verilen biçim, deneyim sırasında virtüel bir imge olarak arka plana gömülürken sokağın aktüel gerçekliği duyumsanan kokularla birlikte gıda alışverişi üzerine kurulur (Şekil 4.20).

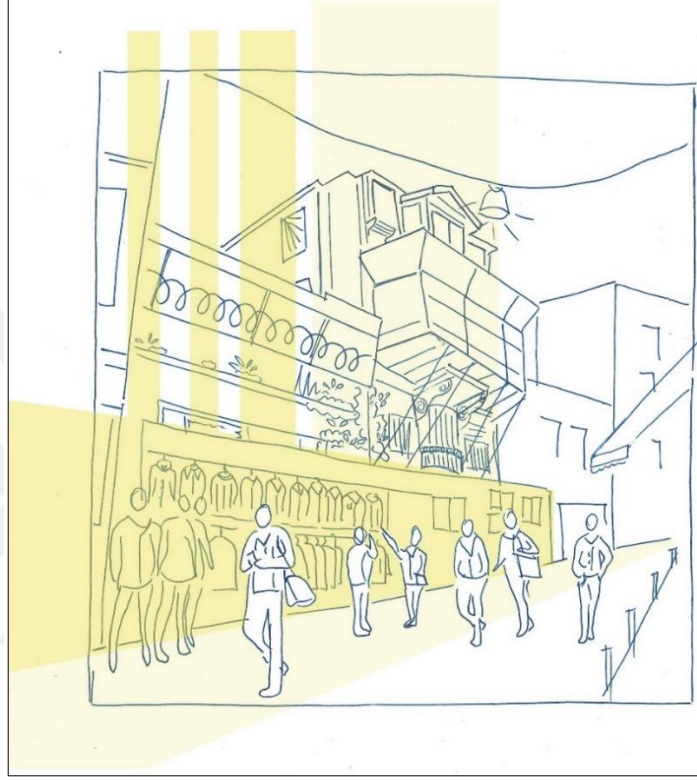

Şekil 4.20: Y3 Fragmanı, Yasa Caddesi, Baharatçılar Çarşısı.

- Y4 Fragmanı, Üzerlik Sokak, Kadıköy, İstanbul, 21 Eylül 2021.

Üzerlik Sokağı doğru ilerleyen özne, yürüyüşü sırasında sokak isimlerini düşünür. Baharatçılar çarşısından çıkan özneyi karşılayan ve adını üzerlik otundan alan Üzerlik Sokağın Baharatçılar çarşısı ile yakınlığının bir tesadüf olmadığını düşünen özne, sokakların isimlerini de oluş halinin görünen bir parçası olarak düşünür. Mühürdar Caddesi, Yasa Caddesi ve Üzerlik Sokağı doğrusal bir hatta yürür, birbirine bu kadar yakın bu üç sokağın farklı mekansal niteliklere ve kullanıcı profillerine sahip olduğunu gözlemler. Üç sokak, sırasıyla imgesel, duyumsal ve zamansal olmak üzere üç farklı oluş hali içerir. Bu sokakta bulunan metruk bir bina dikkat çeker. Yaşamsallığı

sürecinde var olan özel kullanım, içindeki yaşıntının son bulmasıyla birlikte tek bir yüzeye indirgenerek yerini kentsel kullanıma bırakır (Şekil 4.21). Mekanın biçimselliğinden çok onunla kurulan ilişkinin dönüşüyor olması içinde bulunduğu kent parçasına yapıyı adapte eder. Bu noktada, kenti yürüyerek gözlemleyen özne gözlemleri sırasında mekana bakma biçiminin değiştiğini fark eder.

Şekil 4.21: Y4 Fragmanı, Üzerlik Sokak.

Bu yapı üzerindeki bir başka gözlem, yapının kendini oluşturan ve dönüştüren zamanı virtüel olarak taşıdığı yönündedir. Sokak seviyesinde, sokak satıcısının yapı yüzeyine tutunarak sürdürdüğü işlev ise bir başka zamansal katman içermektedir. Dolayısıyla, duyumsanan zamanı katmanlar halinde okumaya elverişli hale getiren bu yapı, bir başka aktüellik kazanarak katıldığı kentsel mekanda oluş halinde sokağın bir uzantısı olarak deneyimlenir.

- Y5 Fragmanı, Tellalzade Sokak, Kadıköy, İstanbul, 21 Eylül 2021.

Kentliler arasında Antikacılar Sokağı olarak bilinen Tellalaze Sokağına gelen özne, sokak ile ilgili ilk düşüncesini, sokak isminin bir oluş içinde halk dilinde

dönüşmesi üzerinden üretir. İnsanların telaşsız ve yavaş hareket ettiği bu sokakta, mahalle kahvehanesi gibi kahve ve çay içilen mekanlar görülür. İçinde yer alan yapılarıyla birlikte Osmanlıdan kalma bir mahalle yerleşiminde olan bu sokak otel, kahvehane, kafe, plak ve antika dükkanlarına ev sahipliği yapar (Şekil 4.22).

Şekil 4.22: Tellalzade Sokak.

Halk arasındaki adını ağırlıklı olarak bulunan antika dükkanlarından alan bu sokakta gerçekleştirilen yürüme deneyimi sırasında dükkanların önünde sergilenen antika eşyalar dikkat çeker. Eşyaların sergilenme biçimi ve sokağı deneyimleyen bireylerin etkileşimi sokağı bir panayır gibi aktüelleştirir.

Aynı zamanda, plak dükkanlarından yükselen nostalji dolu sesler ve dükkanların önüne dizilen türlü yaşanmışlıklara tanık olan eşyalar, sokağı zaman olgusu ile duyumsanabilen bir oluş içinde dönüştürür. Deneyimlenen bu oluş, virtüel olarak sokağa sirayet eden zamansallığı aktüel olarak okunabilir kılar. Dolayısıyla bu sokağın, insanların etkileşimlerine bağlı olarak tüketim ve ziyaret odaklı olmak üzere iki farklı aktüelleşme biçimi olduğu değerlendirilir (Şekil 4.23).

Şekil 4.23: Y5 Fragmanı, Tellalzade Sokak-Antikacılar Çarşısı.

- Y6 Fragmanı, Moda Caddesi, Kadıköy, İstanbul, 21 Eylül 2021.

Moda Caddesi'nde iki apartman arasında kalan ve çevresindeki binalardan belirgin bir şekilde farklı bir mimari üsluba sahip bina dikkatini çeker. Birinci katında “satılık komple bina” yazan binanın zemin katının duvarlarına spreylenmiş yazılar görülür. Sokak seviyesinde pencerenin ve bina giriş kapısının hemen önünde pop imgeler içeren kanvas tablolar ve plaklar, bir dükkan vitrininde sergilenir gibi sergilenmiş durumdadır (Şekil 4.24).

Şekil 4.24: Moda Caddesi.

Bu binanın da kent içinde yaşam döngüsünü tamamlamış diğer yapılar gibi başka bir işleve hizmet ettiği gözlemlenir. Özne, bu gözleminde, postmodern pastiş tekniği ile üretilmiş pop imgelerden oluşan tablolar ile birlikte bina yüzeyinin kent içinde bir imgeye dönüşerek aktüelleştiğini düşünür. Küçük ölçekli olarak imgesel oluş halinde olan yapı, daha önce hiç olmadığı bir şeye dönüşerek kent yaşamında sokak seviyesinde deneyimlenmektedir (Şekil 4.25).

Şekil 4.25: Y6 Fragmanı, Moda Caddesi.

4.3.3. Z Rotasının Fragmanları

- Z1 Fragmanı, General Asım Gündüz Caddesi, Kadıköy, İstanbul, 6 Aralık 2021.

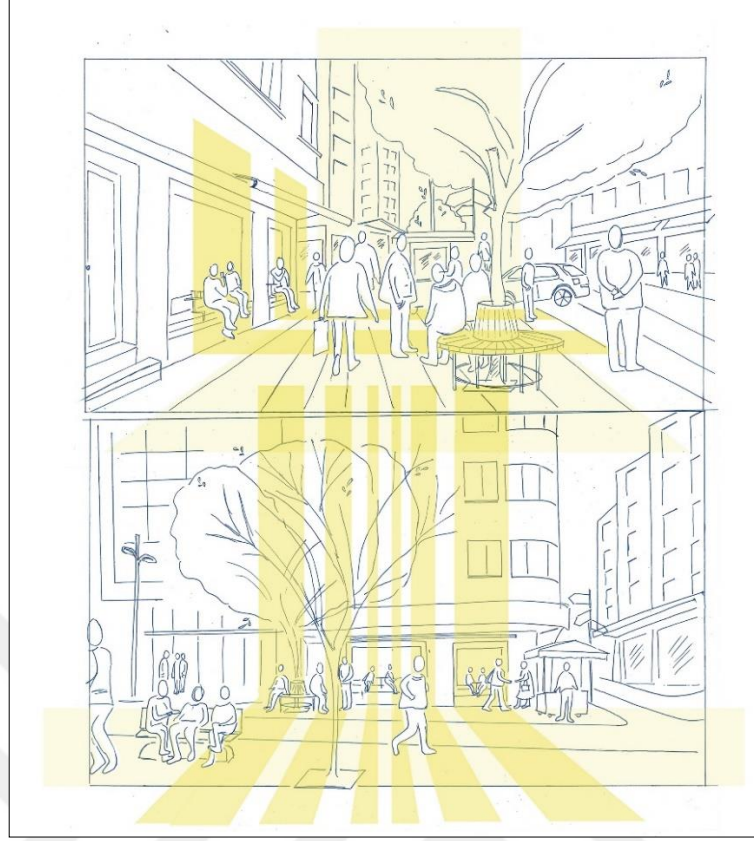
Kadıköy'ün en kalabalık caddelerinden biri olarak bilinen Bahariye caddesinde gözlem yapan özne, sokağın iki köşesinde yer alan sokak satıcılarının sabahdan akşama kadar burada olduklarını düşünerek onları caddenin yaşayan belleği olarak görmeye başlar. Cadde üzerinde akıp giden insan sirkülasyonuna karşılık bu satıcılar, sokağın içinde durup kentsel mekana ve mekanın hikayelerine doğrudan temas ederler. Metropol kentin gerçekliği olan hızlı hareket etme, hızlı yaşama ve tüketmeye karşılık bu durağanlık, bireylerin mekana daha çok temas etmesine olanak tanır. Zincir kahve

markalarından birinin olduğu bir kahve dükkanı araştırmacının dikkatini çeker (Şekil 4.26).

Şekil 4.26: General Asım Gündüz Caddesi'nin farklı zamanlardaki görüntüsü ve insanların mekan ile etkileşimi.

Mekan, dış cephesinde insanların oturup burada kahvelerini doğrudan sokağa temas ederek içebilecekleri bir oturma düzenine sahiptir. Bu düzenin hemen karşısında ise kent mobilyaları ve oturma elemanları yer almaktadır. Karşılıklı olarak burada oturan ve sohbet eden insanların eylemleri, gelip geçmek ve hızlı hareket etmek üzerine kurulu kentsel mekanda bir yırtık açar. Bu yırtıkta insanlar, içinde bulundukları kentsel mekana daha çok temas ederken zamanı esnetmektedir. İki zıt olgunun tek bir mekanda aktüel olarak deneyimlenme hali oluş ile ilişkilendirilir. Burada zaman olgusunu yavaş bir biçimde duyumsamayan ve cadde üzerinde hızla akıp giden kalabalığa karışan bireyler için, bu yırtık virtüel bir hale gelecek ve görünmez olacaktır. Bu gözlem, kentsel mekanı oluşturan ve dönüştüren hikayelerin, kente yavaş ve sakin bir biçimde temas etmekten geçtiğini düşündürür. Burada değerlendirilen belli bir aktüel gerçeklikten ziyade aktüelleşme biçimi olmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin kentsel mekanda gerçekleştirdikleri eylemler kadar bu eylemlerin hızları da mekanın aktüelleşme biçimini etkilemektedir (Şekil 4.27).

Şekil 4.27: Z1 Fragmanı, General Asım Gündüz Caddesi.

- Z2 Fragmanı, General Asım Gündüz Caddesi Kadıköy, İstanbul, 6 Aralık 2021.

Bahariye Caddesi'nde yürüyüşüne devam eden öznenin zihninde, daha önceki deneyimlerinden, sabahın erken saatlerinde caddede bulunan dükkanların henüz açılmamış hali belirir. Kapalı olan dükkanların kepenklerinde yer alan grafitiler caddeye açık hava sergisi izlenimi verir. Bu geçmiş deneyimi öznenin zihninde virtüel bir imge olarak belirir. Süreyya Operası önünde yerde oturan birey kukla gösterisi ile hikayeler anlatırken, hemen biraz ilerisinde ise Opera binasının basamaklarında Charlie Chaplin kılığına bürünmüş biri pandomim gösterisi sergiler (Şekil 4.28). Kısa süreliğine de olsa onları izleyen kentliler sayesinde cadde gelip geçilen bir yer olmaktan çıkar. Opera Binasının hemen önünde küçük aktüelleşmeler yaratan bu eylemler, caddeye yeni bir katman ekler. Eylemler tamamlandıktan sonra bu deneyimi gerçekleştiren ve bu deneyime tanık olan bireyler, bu oluş halinin katılımcıları olarak kendine yer bulurlar. Bu deneyimler sonlandıktan sonra, üzerinde gerçekleştiği caddeye virtüel bir imge olarak yazılırlar.

Şekil 4.28: General Asım Gündüz Caddesi üzerinde gözlemlenen çeşitli performanslar.

Kadıköy Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi'nin önünde görülen çeşitli etkileşimler, her bir etkileşimin ayrı bir oluş potansiyeli taşıdığını düşündürür. Biri yaşlı biri genç olan iki sokak müzisyenin müzikal etkinliği sokağı bir sahne olarak aktüelleştirirken, müzisyenlerin hemen sağında ve solunda yer alan iki farklı sokak satıcısının ürünlerini kilise duvarı üzerinde ve önünde satmak üzere sergilemesi bir başka aktüelleşme biçimi olarak gözlemlenir. Kilise bahçe duvarının köşesinde yer alan çiçekçi ise yolun her iki yanında kendi mekansallığını oluşturarak farklı bir oluş içinde gözlemlenir. Eş zamanlı olarak gözlemlenen bu kentsel olgular, caddenin gelip geçilen bir yer olma gerçeğini dönüştürerek ona yaşamsal bir nitelik atfeder. Kilise duvarının oluşturduğu sınır, bu gözlem kapsamında eylem yüzeyine dönüşerek aktüelleşir (Şekil 4.29).

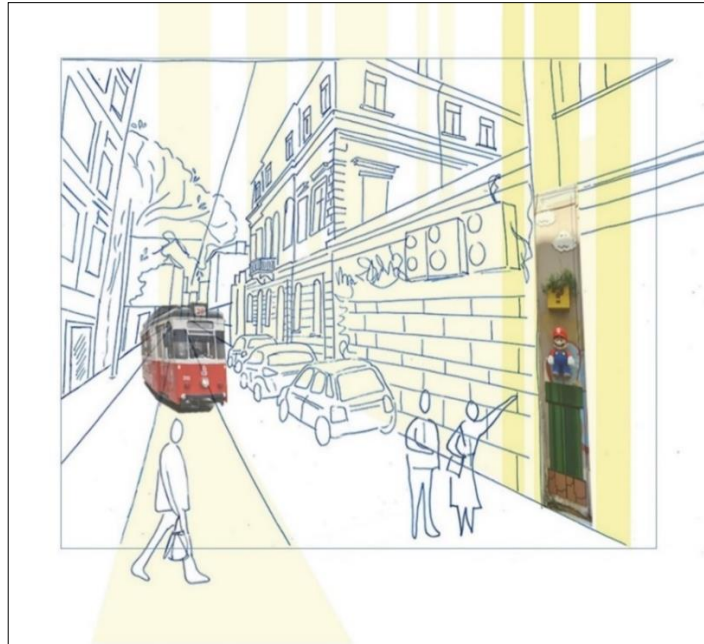

Şekil 4.29: Z2 Fragmanı, General Asım Gündüz Caddesi.

- Z3 Fragmanı, Cem Sokak, Kadıköy, İstanbul, 6 Aralık 2021.

Bahariye Caddesi üzerinden Mehmet Ayvalıtaş Meydanı'na kadar yürüyen özne, bu meydanda bir süre dinlenir. Çiçek satan kadına “abla” şeklinde hitap eden kentli olduğunu düşünülen bireyler, çiçekçi kadın ile diyaloga girer ve halini hatırlar. Bu gözlem, çiçekçinin sokak satıcısı kimliğinin ötesinde semtin bir parçası olarak kimlik kazandığını düşündürür. Çiçekçi kadın, deneyimlenen bu meydanın oluş haline sosyal bir olgu olarak katılım sağlar.

Farkında olmadan tramvay peşinden Cem Sokağına sürüklenen öznenin dikkatini, tarihi kilisenin yanında yer alan bir apartmanın zemin kat duvarına yapılan yerleştirme çeker. Yürüme deneyimini tamamlayan özne daha sonra yaptığı araştırmalarda bu yerleştirmenin, kente gönül veren bir topluluk tarafından yapıldığı bilgisini edinir. Bu yerleştirmenin, mahallelinin kente aidiyet duygusunu arttırmak için yapıldığını ifade eden grup [Web-10], kentin bir parçasını niteliksel olarak dönüştürebilecek bu küçük yerleştirme ile kendilerinin de virtüel olarak kent katmanında yer aldığı bir oluş içindedir. Sokak genelinde, farklı iki zamansal okuma yapmayı mümkün kılan bu edim, bir yandan da sokağı estetikleştiren bir imge olarak aktüelleşmektedir (Şekil 4.30).

Şekil 4.30: Z3 Fragmanı, Cem Sokak.

- Z4 Fragmanı, Moda Bostanı Sokak, Kadıköy, İstanbul, 6 Aralık 2021.

Cem Sokak'ta yürümeye devam eden özne karşısına çıkan ilk ara sokağa yönelerek Moda Bostanı Sokağı gelir. Tamamen kendi içine dönük bir mahalle görünümünde olan bu sokakta, sokağın adı dikkat çeker. Kent tarihine yönelik yapılan okumalarda, kentte pek çok bostanın olduğu vurgusu ile sıkça karşılaşılan özne, sokağın ismini kentin tarihsel süreç içerisindeki oluş halinin bir göstergesi olarak değerlendirir.

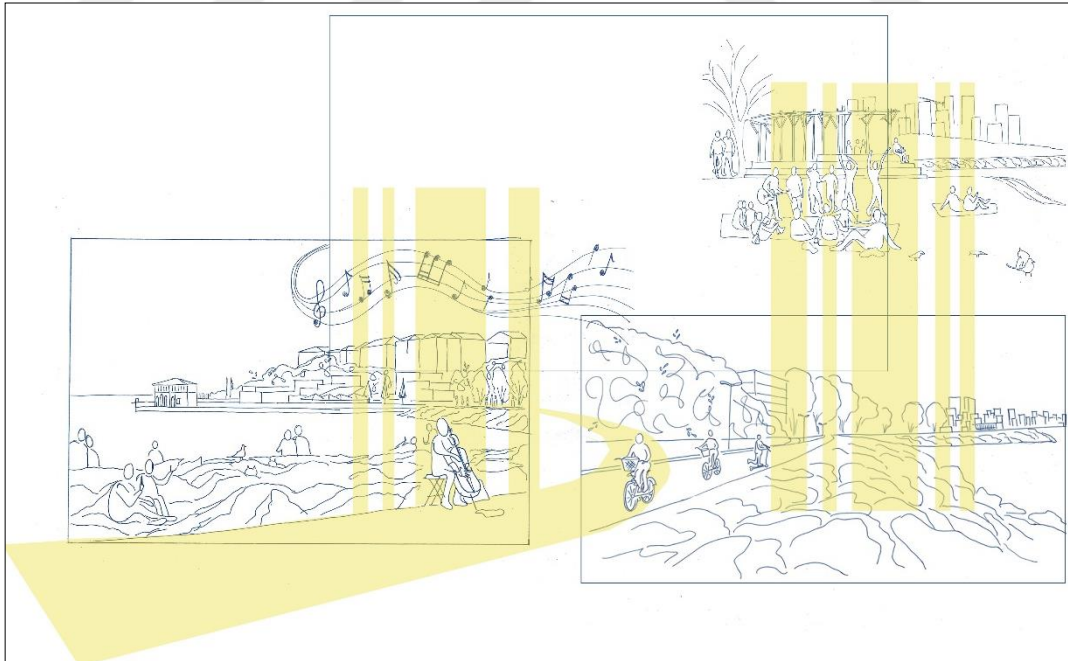
Sokağın yarısına kadar yürüyen özne geldiği noktada, bir kalabalık ile karşılaşır. Sahne ışıkları, kameralar, mikrofonlar, tripotlar ve pek çok teknik donanımı bir arada görmek, sokağı set düzeneği kurulduğunu anlamaya yardımcı olur (Şekil 4.31). Burada yer alan kalabalıktan, sokakta bir reklam filmi çekildiğini öğrenen özne, seti gözlemlemeye başlar. Apartmanlardan çıkan ve sokaktan yürüyen bireylerin set çalışanları tarafından tamamen doğal halleri içinde kayda alındıklarını gözlemlemek, kendi halinde sakin bir sokağın bir anda bir film setine dönüşmesini ve sokak sakinlerinin de figüran olmasını düşündürür. Sokakta gerçekleşen bu eylemlerin sokağı ve gündelik hayatı bir film setine dönüştürmesi, aktüel olarak deneyimlenen sokağın üzerine yeni bir katman ekler. Deneyim tamamlandıktan sonra, sokağın virtüel imgesinde bir film setinin bir parçası olma deneyimi yer edinir.

Şekil 4.31: Z4 Fragmanı, Moda Bostanı Sokak.

- Z5 Fragmanı, Moda Sahili, Kadıköy, İstanbul, 6 Aralık 2021.

Moda Sahili, İstanbul genelinde kentin deniz ile kurduğu doğal ilişkiyi sürdüren önemli bir kıyı niteliğindedir. Yeşil ve mavinin birlikteliği, metropol kent yaşamının getirdiği kaosa karşı huzurlu atmosferi ve dinginliği ile, kentli ve kente yabancı insanları kendine çeken bir odak noktadır. İnsanların bireysel ve sosyal etkinliklerinde, kendi olabilmelerine olanak tanıyan ve onlara manevra alanı sağlayan yapısı insanları günün her vaktinde Moda Sahili'ne çekebilecek bir nitelik taşır. Yoga yapan, kitap okuyan, uyuyan, piknik yapan, bir şeyler içen, gitar çalıp şarkı söyleyen, dans eden, oyunlar oynayan, spor yapan, bisiklet süren, çocuğunu uyutan, kayalıklarda ağlayan, fotoğraf çekilen, bilgisayarını açıp bir şeyler çalışan insanları gözlemlemek, burada bireylerin eşit ve özgür olduğu izlenimini vermektedir. Gözlemler boyunca Moda Sahili, kentin eşiklerinin kalktığı, hiçbir eylemin ve eylemsel oluşumlara bağlı olan mekansallıkların sabit ve kalıcı olmadığı insanların ve mekansal ilişkilerin birbirine karışabildiği ve ayrışabildiği bir yer olarak okunur (Şekil 4.32).

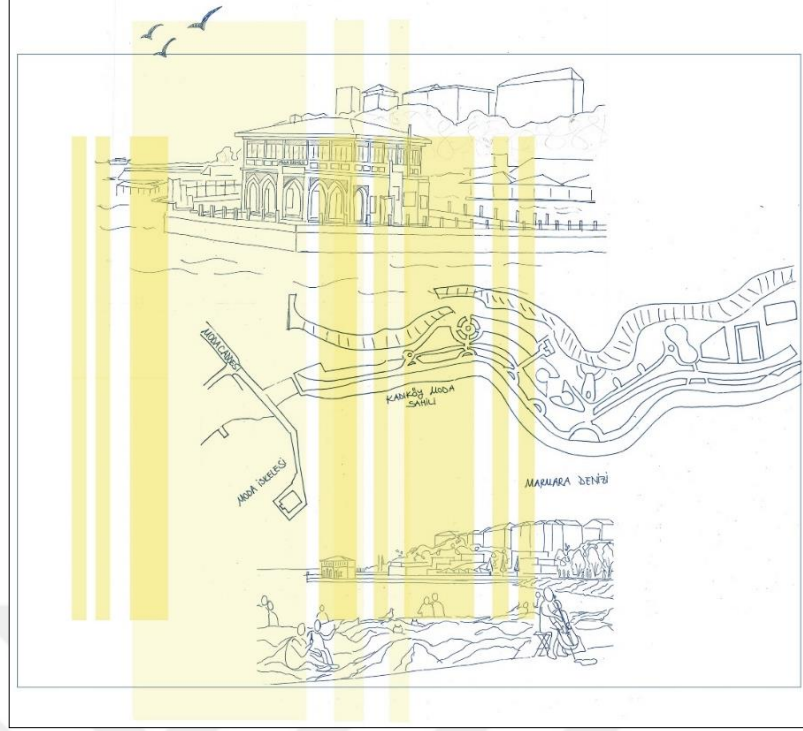

Şekil 4.32: Z5 Fragmanı, Moda Sahili.

Gün batımına sırtını veren sokak müzisyenini gözlemlemek, müzisyenin müzikal edimini gerçekleştirirken bir tabure ve bir viyolonsel ile kendi mekansallığını oluşturduğunu düşündürür. Müzisyen, gün batımı manzarası karşısında çimenler üzerinde oturan ve sahil şeridinde yürüyen insanlar tarafından müzikal etkinliği ile görünürlük kazanmaya başlar. Müzisyenin içinde bulunduğu mekan ve arkasına aldığı manzaranın sahne olarak aktüelleştirdiğini düşünülür. Zaman geçtikçe çevresi kalabalıklaşan müzisyenin bu edimi ile birlikte insanlar etrafında dans etmeye, ritim tutmaya ve şarkılara eşlik etmeye başlar. İnsanları ortak bir duyguda birleştiren müzik ve ses dalgalarının mekanda yarattığı etkileşim, virtüel olarak duyumsanabilen bir şey ile o şeyin mekanda yarattığı aktüel deneyim arasında oluş hali duyumsanır. Müzikal etkinliğini tamamlayan müzisyenin bu edimi ile birlikte oluşan mekansallaşma bozulur, insanlar dağılır ve herkes kendi içine döner.

- Z6 Fragmanı, Moda Sahili, Moda İskelesi, Kadıköy, İstanbul, 26 Eylül 2022.

Kent gündeminde olan ve restorasyonu tamamlanan Moda İskelesi odağında Moda Sahili'ni deneyimlemek ve iskelenin geçirdiği dönüşümün kentsel mekana etkisini gözlemlemek için özne, tekrar 26 Eylül 2022'de Moda Sahiline gitmiştir. Moda İskelesi, caddenin ve sahil yolunun bir devamı olarak, içinde yer aldığı bağlamı ve rota deneyimini sonlandırmaktadır. Restorasyonu bitince gerek iskele gerek kültürel fonksiyonlarla hayata yeniden gözlerini açan yapı, kent gündeminde yer aldığı kadar sosyal medya da paylaşım konusu olmuştur. Kentin kültür varlığı olan İskele, Kadıköy ve Moda'nın önemli imgelerinden biridir (Şekil 4.33). Biçimsel olarak geçirdiği dönüşümlerle birlikte var olan imgesinin üzerine yeni bir aktüel imge ekleyen İskele yapısı, imgesel oluş içinde değerlendirilmektedir ve bu durum araştırma kapsamında mekanın mimari niteliklerinin önüne geçtiğini düşündürmektedir. Kentin kültürel peyzajının bir parçası olarak aktüelleşen yapı kentin Moda bölgesindeki oluş haline bu şekilde bir katılım sağlamaktadır.

Şekil 4.33: Z6 Fragmanı, Moda İskelesi.

4.4. Kentsel Mekanın Oluş Biçimleri

Kenti plansız yürüyüşlerle deneyimleyen ve bu deneyimlerinin sonucunda rotalar ve fragmanlar oluşturan özne, kentsel mekanın oluş halini doğrudan deneyimlemek ve anlamak için fenomenolojik yöntemle fragmanları analiz etmiştir. Bu başlık altında, analiz edilen fragmanlar içerdikleri oluş biçimleri bağlamında; duyumsal oluş, imgesel oluş, eylemsel oluş ve zamansal oluş çerçevesinde tartışılmaktadır.

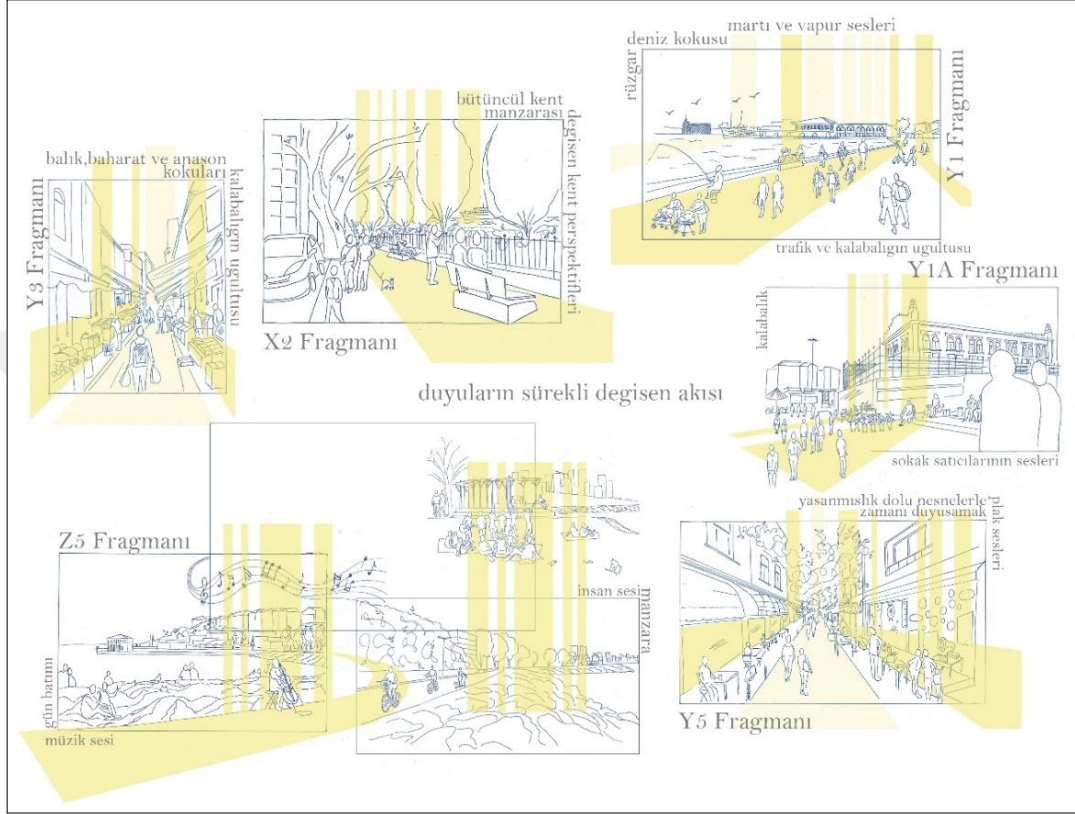
4.4.1. Duyumsal Oluş

Breton [2008], kent sokaklarında yürüyen birey, duyuların sürekli değişen akışı aracılığıyla kenti algıladığını ifade eder. Yürürken sürekli değişen mekansal perspektifle birlikte beden değişen duyusal durumları kayıt altına alır, nesnelere ve mekana temas ettikçe onlarla etkileşime girer [Le Breton, 2008]. Bu şekilde yürüyen birey dünyayı duyumsar ve algıları doğrultusunda aktüel gerçekliği arkasına saklanan mekanların, kent sokaklarının ve caddelerinin görünmeyenlerini görmeye çalışır ve virtüel bir algı biçimi geliştirir. Geliştirdiği virtüel algı biçimi, aktüel mekanın üzerine

yeni aktüel katmanlar ekler ve kentin değişen duyumsal durumlar eşliğinde bitimsiz bir oluş halinde olmasına olanak tanır. Bu bağlama, virtüel olarak duyumsanan fakat akıp gitmesi karşılığında ne gibi getiri ya da götürüleri olacağını bilinemeyen zamanın, bir fotoğraf karesinde dondurularak gözle görülebilen bir şeye dönüşerek aktüel olarak kavranabiliyor olması duyumsal oluşa örnek verilebilir.

Kenti yürüyerek deneyimleyen özne, kentsel mekana dair bedeni ile duyumsadığı oluşları X2, Y1 ve Y1A, Y3, Y5 ve Z5 fragmanlarında kaydetmektedir. Ferit Tek Sokak'ta (X2 fragmanı) gerçekleştirdiği deneyimlerde, manzara ile içinde bulunduğu kenti dışından duyumsayarak bütüncül bir kent algısı ile İstanbul'un her iki yakasını da birbirine bağlayan kentin bu noktasında, duyumsama ile gerçekleşen bir oluş olduğunu gözlemlenmektedir. Ferit Tek Sokağı, kendine özgü bir oluş içinde olmasına neden olan etkenlerden biri, sokağın her iki doğrultusu boyunca yürüyen bireylerin gördüğü, değişen İstanbul perspektifleridir. Ve bu perspektifler devam eden adımlar boyunca Anadolu ve Avrupa yakasını birleştiren bütüncül bir algı ile bireyi çepeçevre sarmaktadır. Kadıköy Rıhtım Caddesi'ni içeren Y1 ve Y1A fragmanları, martı ve vapur sesi, trafik gürültüsü, sokak satıcılarının sesleri ve müzisyenlerin birbirine karşılan sesleri ile deniz kokusu, rüzgarın tende bıraktığı dokunsal his gibi duyuşsal referansların çokluğu ile oluş halindedir. Bu oluş halinde, kentin bu noktasındaki duyuşsal referanslar mekanın bir elemanı gibi aktüelleşerek kentsel mekanın oluşsalığını sürdürmektedir. Tarihi Çarşı olarak bilinen Mühürdar Caddesinde yer alan baharatçı ve balıkçıların olduğu dükkanlardan oluşan koridor niteliğindeki ara sokaklar (Y3 Fragmanı), tarihsel süreçte mekanların geçirdiği biçimsel ve işlevsel dönüşümlerin yanı sıra, bu araştırma kapsamında, birbirine karışan balık, baharat ve anason kokuları eşliğinde duyumsanan bir oluş içindedir. Kentte bugün daha çok Antikacılar Sokağı olarak bilinen Tellalzade Sokak (Y5 Fragmanı), içinde yer alan antika dükkanlarının ve plakçıların ürünlerini dükkanlarının önünde satışa sundukları yaşanmışlık dolu nesneler ve bir yandan da bu dükkanlardan yükselen nostalji dolu sesler, sokağa kendine özgü bir atmosfer kazandırmaktadır. Virtüel olarak eşyaya ve sokağa sirayet eden geçmiş zaman, aktüel olarak duyumsanabilmekte ve bu sokağı kendi oluşsalığında deneyimlememize olanak vermektedir. Bir başka duyumsal oluş halinin deneyimlendiği mekan, Moda Sahili (Z5 Fragmanı) olmaktadır. Zamanın değişkenliğine bağlı olarak değişen dinamikler, bu alanda çeşitli duyumsal referanslar eşliğinde oluş potansiyelleri taşımaktadır. Gün batımı manzarasına sırtını dönerek manzarayı bir sahne gibi aktüelleştiren sokak

müziyeninin enstrümanından yükselen sesler, çevredeki insanların bedenini sararak kendi mekansallığını yaratmaktadır. Bu mekansallık, müziyenin edimi boyunca bir sahne gibi aktüel olarak deneyimlenmekte ve Moda Sahilini, niteliksel olarak dönüşmesine olanak veren duyumsal oluş bağlamında okunabilmektedir (Şekil 4.34).

Şekil 4.34: Duyumsal oluşları içeren fragmanlar.

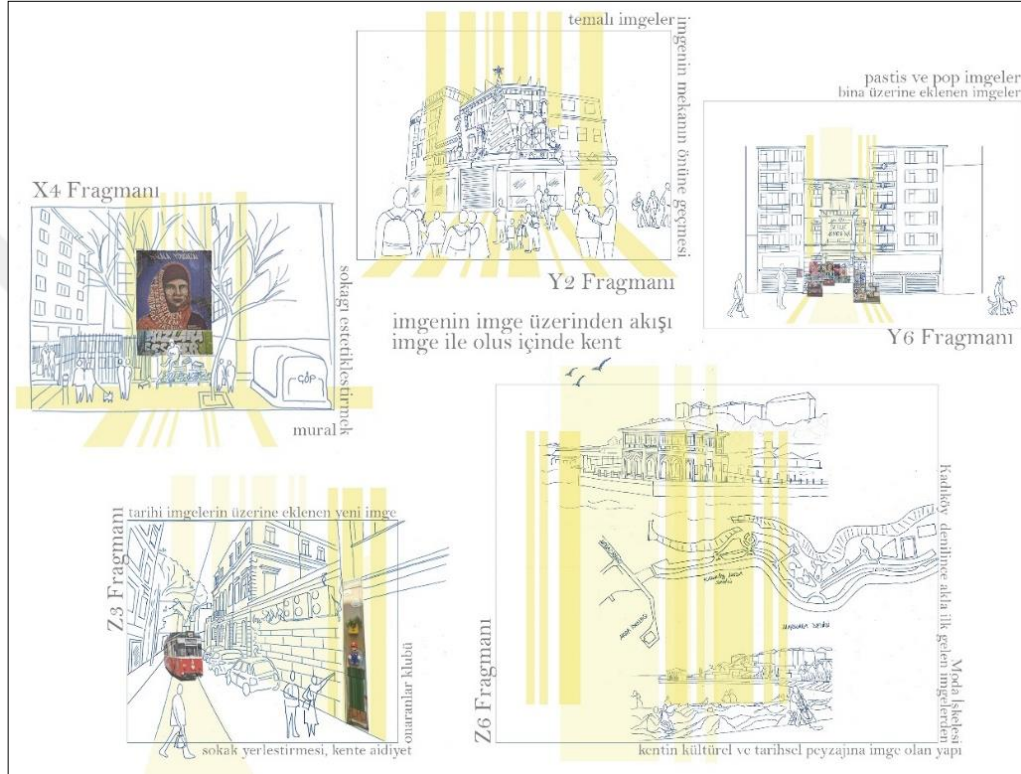
4.4.2. İmgesel Oluş

Dünya algılar ve algılar ışığında oluşan imgeler akışıdır ve her algı noktası da kendi içinde ayrı bir oluş olduğunu ifade eden Colebrook'a [2013] göre, nesneyi gören göz, geçmişten yola çıkarak geleceğe doğru hareket halinde olan akışın bir parçası olarak, karşılaştığı ve etkileşime geçtiği nesneyi kendi algıları ışığında alımlar. Çünkü nesne, “şey” ile “tasarım” arasında salınan bir oluş ve bir imgeler bütünüdür [Bergson, 2007]. Her karşılaşma, yaratıcı bir an olabilme potansiyeli taşıdığı için [Burnett, 2007], özne-nesne karşılaşması nesnede daha önce açığa çıkmamış virtüel haldeki bir imgeyi yaratıcı bir edimle aktüel imgeye dönüştürür. Deleuze'ün aktüel imge ile virtüel imge arasında, virtüelin aktüelleşmesi ve aktüelin virtüelleşmesi olarak bahsettiği yer

değiştirme bu şekilde gerçekleşir [Deleuze,1990]. Bu yer değiştirme; görünmeyeni görünür kılarak onu okunabilir bir alana açar. İmgenin üzerine yeni bir imge ekleyen bu edim; imgenin sonsuz bir yaratıcılık potansiyelinde ve oluş halinde kalmasına olanak tanır.

İmge, kent ve kentli etkileşiminde, mekanın ve kentin virtüel olanaklarını ve oluş halini, okunabilir ve tartışabilir bir düzleme taşıyan bir araçtır. İmgesel oluş ise kenti deneyimleyen kentlinin hikayesi ve deneyimleri üzerinden parça-bütün ilişkiselliğinde döngüsel olarak kentin oluş halini açıklayabilen oluş biçimlerinden biri olmaktadır. İmgesel oluş hali, kentte X4, Y2, Y6, Z3 ve Z6 fragmanlarında gözlenmiş ve kaydedilmiştir (Şekil 4.35). Kentsel peyzaja yeni bir katman olarak eklenen Kadıköy Murallarından biri, X4 Fragmanında, Cem sokak ile Moda Caddesinin kesiştiği köşede Kadıköy Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin cephesinde bulunmaktadır. Kente sadece görsel bir değer katmayıp niteliksel olarak oluşumlara da yol açan kent muralları, aynı zamanda bulundukları konumlarda kentin oluşsallığına imgesel olarak katkıda bulunmaktadır. Kentte bazı konumlarda bulunan bu murallar, bulundukları çevreye bir görünürlük kazandırmakta ve çevresinde mekansal bir takım küçük yapılanmalara da yol açmaktadır. Muralların çevresinde yer alan küçüklü büyüklü kafelerin ve tüketim odaklı mekanların, kent içinde yaygın olarak görülmesi bu bağlamı destekler niteliktedir. Mühürdar Caddesi'nde yer alan tarihi şekerinin (Y2 fragmanı) son yıllarda özel günler için cephesini temalı imgelerle bezemesi, kentli veya kent dışından gelen insanların dikkatini çekmektedir. Öznenin deneyimlediği süre zarfında, yaklaşan yeni yıl şekerinin cephesinde yer alan imgelerle kendini göstermektedir. Sosyal medya aracılığıyla fotoğraflarının paylaşıldığı ve bu sayede kent dışından da rağbet gören bu mekanın içinde yer aldığı kentsel mekan oldukça kalabalık bir şekilde deneyimlenmiştir. Kente insanları bu şekilde çeken mekan, imgenin mekanın önüne geçebileceğini hissettirerek imgesel oluş halini deneyimleme fırsatı sunmuştur. Moda Caddesi'nde bulunan üzerine satılık ilanı olan tarihi binanın, geçmiş zamanda içinde yaşayan bireylerin olduğu dönemdeki imgesi ile öznenin kenti deneyimlediği zaman üzerine satılık ilanı asılmış, içi boşaltılmış ve postmodern pastiş tekniği ile üretilmiş pop imgelerden oluşan tablolar satan bir sokak satıcısına yüzey olmuş imgesi aynı değildir (Y6 fragmanı). İşlevselliği askıya alınan bina, cephesinde yer açtığı yeni işlevi ile küçük de olsa imgesel bir şeye aracılık ettiği bir oluşun içinde, daha önce hiç olmadığı bir şeye, bir vitrine dönüşerek aktüelleşmektedir. Bir başka imgesel oluşun örneği, Cem Sokak'ta deneyimlenmiştir (Z3 fragmanı). Tramvayın

geçtiği bu küçük ölçekli sokak, aynı zamanda kent için önemli bir tarihi ve dini yapıya ev sahipliği yapmaktadır. Tarihi iki imgeye sahip olan bu sokakta öznenin dikkatini imgesel oluş bağlamında çeken, küçük bir Süper Mario yerleştirmesi olmuştur. Gönüllü bir topluluk tarafından gerçekleştirilen bir apartmanın duvarında yer alan bu küçük ölçekli yerleştirme, güçlü imgelere sahip olan bu sokak için imgesel oluş halini devam ettiren bir imge olarak yorumlanmaktadır.

Şekil 4.35: İmgesel oluşları içeren fragmanlar.

Kentin peyzajını oluşturan, mekan ve kent donatılarının kısmen de olsa sanatsal temsile dahil olmasını sağlayan bu imge ve imajlar, üzerinde yer aldığı cephe, duvar ve herhangi bir mimari elemanı, yapısal niteliklerinden bağımsız olarak aktüelleştirmekte ve kentin imgesel oluş halini devam ettirmektedir. İmgesel oluşun gözlemlendiği son fragman ise Moda İskelesi'dir (Z6 fragmanı). Kentin önemli bir kültür varlığı olan bu iskele, tarihten bugüne yaşadığı dönüşüm ve kullanım biçimleri ile kentlinin hafızasında önemli bir yere sahiptir. Öyle ki Kadıköy denilince zihinlerde beliren önemli kent imgelerinden biri Moda İskelesi olmaktadır. Kentin dışından ve içinden kent peyzajlarını kendinde toplayarak Moda Caddesi'ni ve Moda Sahili'ni sonlandıran bu iskele, özellikle son dönemde geçirdiği dönüşümle birlikte ses getirmiş

ve insanların ziyaretlerine açık hale gelmiştir. Biçimsel olarak geçirdiği dönüşümler sonucunda yeni bir işlev atfedilen iskele yapısı, sosyal işlevli kültür yapısına dönüştürülmesinin ötesinde imgesel olarak yeni bir oluş içindedir. İmgesel oluş halinin mekanın mimari niteliklerinin önüne geçtiği düşünülmektedir.

4.4.3. Eylemsel Oluş

Mekan, bir anıt ya da heykel gibi salt duyularla algılamanın ötesinde, yaşanarak ve tecrübe edilerek işlerlik kazanır [Lefebvre, 2009]. Mekanda gerçekleşen özne-özne ve özne-nesne etkileşimleri, hareketleri ve eylemleri oluşturur. Özne, nesne ve durumların değişmesine paralel olarak eylemlerde değişir ve mekanda zamana yayılan bir eylem akışı gerçekleşir. Gündelik hayatın getirdiği esneklikle ve virtüel zenginlikle beraber mimari ve kentsel mekanda gerçekleşen eylemlerin bir sonucu olarak mekan, fiziksel, anlamsal ve niteliksel olarak değişmeye ve olduğundan farklı bir hale dönüşmeye başlar. Mekanın yapısal kodlarının üzerine eylemle aktüelleşerek oluşan bir takım yeni katmanlar eklenir ve mekanın yapısal kodları geri planda kalmaya başlar. Bu noktadan sonra mekan, zamanla aktüel-virtüel salınımında, bir takım mekansallıkların oluşmaya, bozulmaya ve yeniden oluşmaya başladığı bir oluş haline girer. Bu bağlamda, kentin sokakları, caddeleri bir yerden bir başka yere ulaşmak için gelip geçilen bir yer olmanın ötesinde taşıdığı yaşamsallık ile oluşan bir gerçekliğe sahiptir. Bu farkındalık ile kentsel mekanda süren ve mekanın oluş halini sürdüren yaşantının izlerini, eylemsel oluş biçimini tanımlayarak analiz edilmektedir.

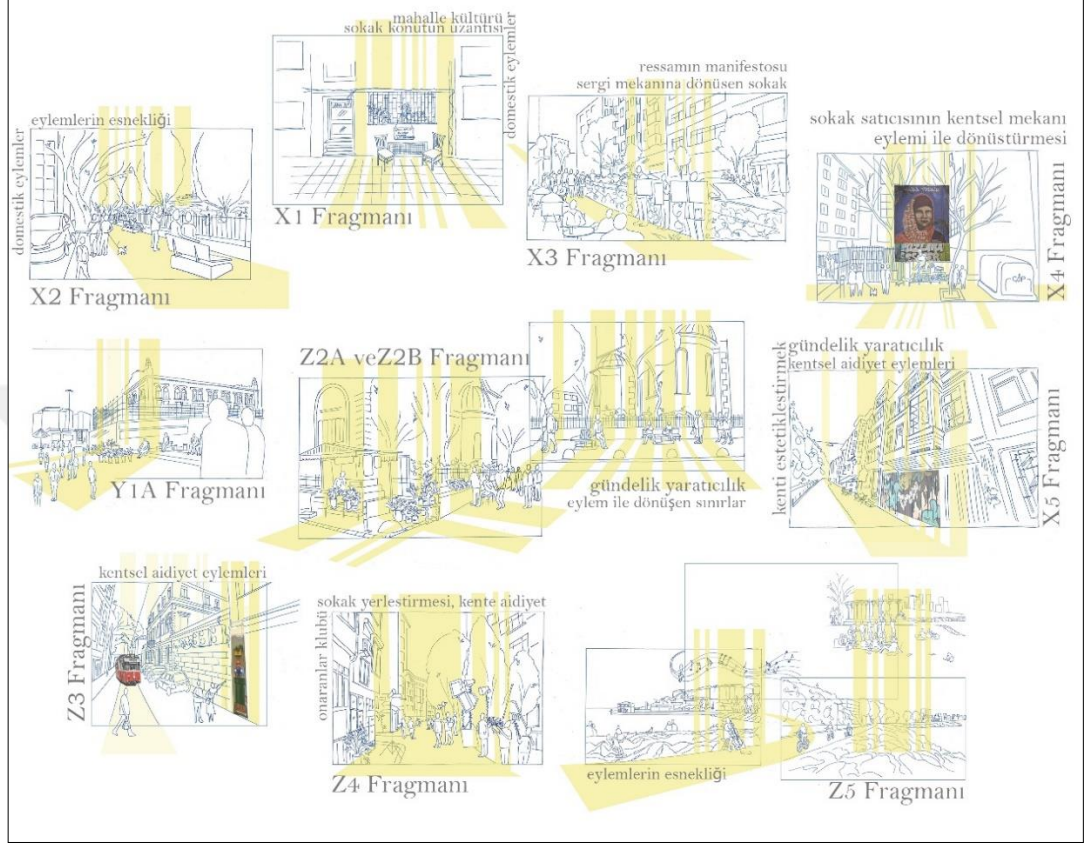
Eylemsel oluş hali kapsamında değerlendirilen eylemler X1, X2, X3, X4, X5, Y1, Z2, Z4, Z5 fragmanlarında gözlemlenmiştir (Şekil 4.36). Sokakta kaldırıma konumlandırılmış bir sandalye ve bir koltuk ile sürdürülen ve kültür haline gelmiş alışkanlıklar ile sokağın konutun bir uzantısına dönüştüren eylemler (X1 fragmanı), manzaraya karşı konumlanan banklarda gözlemlenen bireylerin tıpkı evlerindeymişçesine gündelik eylemlerde bulunarak içinde bulunduğu mekanı olağan bir biçimde dönüştüren eylemleri (X2 fragmanı), ellerinde ressamın tablolarını tutarak kentin sokaklarında gezen bireylerin gezi rotası boyunca kentsel mekanı bir sanat galerisi gibi aktüelleştiren eylemleri (X3 fragmanı), kendine bulduğu küçük kentsel boşluğa yerleşerek içinde yer aldığı çevreyi bir manav gibi dönüştüren sokak satıcısının eylemi (X4 fragmanı), metruk halde olan binanın önünde yer alan bariyere kendinden, sanatından bir iz bırakan grafiti sanatçısının eylemi (X5 fragmanı),

deneyimlenen X rotasına ait eylemsel çeşitliliklerle kenti oluş haline sokan eylemler olarak değerlendirilmektedir.

Y rotasında deneyimlenen Rıhtım Caddesinde ve Haldun Taner Sahnesinin önünde yer alan büyük alanda, insanların çokluğuna bağlı olarak gerçekleştirdikleri eylemlerin çeşitliliği, bu bölgenin kendi içinde sürekli devam eden bir oluş içinde olmasına olanak vermektedir. Bu duruma verilebilecek en somut örnek, restorasyona alınan Haldun Taner Sahnesi ve Konservatuar binasının çevresinde yer alan şantiye bariyerlerinin hemen önünde çiçek satan bireylerdir. Bu etkinlik ile içinde yer aldıkları kentsel çehrede kendilerine bir görünürlük kazandıran çiçekçiler, aynı zamanda önünde konumlandıkları yapıyı adeta devasa bir çiçek dükkanına dönüştürmüşlerdir (Y1A fragmanı).

Deneyimlenen son rota olan Z rotasında, General Asım Gündüz Caddesi'nde yer alan Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi'nin bahçe duvarının önünde sokak müzisyenlerinin müzikal edimi, bahçe duvarı üzerine satmak üzere ikinci el kitap ve dergileri dizmiş bir sokak satıcısının eylemi ve yine hemen aynı yerde konumlanan bir el arabası üzerinde yer alan satılık ikinci el eşyalar ve sokağın köşesinde kilise duvarına bitişik konumlanan sokak çiçekçisinin eylemlerinden doğan farklı karakterdeki mekansallaşmalar, eylemsel oluş bağlamında değerlendirilmektedir (Z2 fragmanı). Buna benzer bir durum Moda Sahili'nde gözlemlenmiştir. Mekanda gerçekleşen eylemlerin çeşitliliği ve mekanın esnekliği ile bir araya gelen pek çok dinamik Moda sahilinde oluş halinde deneyimlenebilmektedir. Kent içinde bulamadıkları pek çok imkanı burada bulan bireyler, Moda Sahili'nde gerek zihinsel gerek bedensel olarak özgürleşmektedir. Ve bu durum bireylerin eylemlerinde kendini göstermektedir. Yoga yapan, gitar çalan, çimlerde uzanan, arkadaşları ile bisiklet süren, oyun oynayan, kayalıklar üzerinde içkisini içen, manzaraya karşı arkadaşları ile sohbet eden, müzik eşliğinde dans eden bireylerin eylemleri ile kendi içlerinde oluşturdukları mekansallıklar, deneyimlenen bu alanda birbirinden farklı eylemsel oluşların gözlemlenebilmesine olanak vermektedir (Z5 fragmanı). Cem Sokak'ta yer alan ve edinilen bilgiler doğrultusunda Onaranlar Kulübü isimli, kente aidiyet duygusu ile bir takım dokunuşlarda bulunan, grubun yaptığı Süper Mario yerleştirmesi bu bağlamda değerlendirilmektedir. Burada görülen şey, mekanı biçimsel veya niteliksel olarak değiştiren bir etkileşim olmasından bağımsız olarak, bu yerleştirmenin yapılma biçimini ve niyetini eylemsel oluş bağlamında değerlendirilmesidir (Z3 fragmanı). Moda Bostanı Sokak'ta gerçekleşen reklam filmi

çekimi etkinliği ile sokaktan geçen insanların da film karesine dahil olmaları ve kendi gündelik yaşantısını sürdüren bu mahallenin bir film setine dönüşüyor olması bir başka eylemsel oluş hali olarak deneyimlenmiştir (Z4 fragmanı).

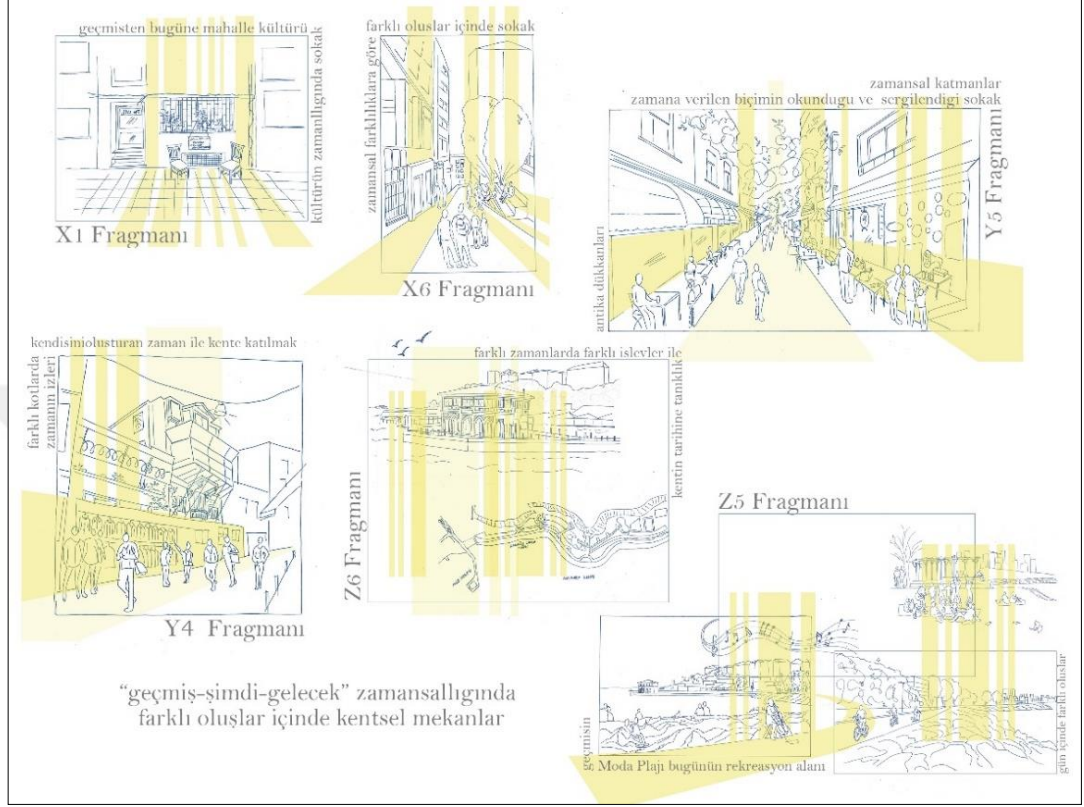

Şekil 4.36: Eylemsel oluşları içeren fragmanlar.

4.4.4. Zamansal Oluş

Bugün algıların tümü ile kavranılan ve deneyimlenen mekânın zamansallığı, mekânın üretim sürecini kapsayan zamansallıktan ibaret değildir [Cimşit Koş, 2020]. Geçmiş, şimdi ve gelecek arasında gerçekleşen zamansal akışta ve oluş halinde, şimdiki zamanda karşılık bulan aktüel halidir. Zaman aktıkça şimdi yerini geçmişe bırakır ve şimdiki zamanda aktüel olan, geçmişte virtüel bir imgeye dönüşür. Geçmiş, şimdi ve gelecek zaman kodlarının oluşturduğu geçici durum, aktüel olarak deneyimlenen her şeyin aynı zamanda virtüel bir imgeye, virtüel olarak mekânda henüz belirmeyen imgenin de aktüel hale dönüşmesine zemin hazırlar. Bu geçicilik ayrı ayrı “geçmiş”, “şimdi” ve “gelecek” özlerine odaklanmak yerine, bir bütün olarak “geçmiş-şimdi-gelecek” zamansallığında mekânı, sonlanmamış bir oluş içerisinde

aktüel halde deneyimlemeye ve okumaya olanak tanır. Kentsel mekanın oluş halini okumaya yönelik yapılan bu araştırmada, belirlenen son oluş biçimi, zamansal oluş olmaktadır ve X1, X6, Y4, Y5, Z4 ve Z5 fragmanlarında gözlenmektedir (Şekil 4.37).

Şekil 4.37: Zamansal oluşları içeren fragmanlar.

Moda'da yer alan Lütfü Bey Sokak'ta geçmişten günümüze sürdürülen kültürün mekansal karşılığı olarak kaldırımda konumlanan sandalye ve koltuk gibi nesneler ve insanların sokak ile kurduğu domestik etkileşim, zamansal olarak mekana kaydedilmekte ve geçmişin virtüel imgesi olarak mekanla birlikte var olmaktadır. Bugün hala aynı kültürün sürdürülüyor olması, zaman ekseninde mekanı oluşturan bir etken olarak, zamansal oluş bağlamında değerlendirilmektedir (X1 fragmanı). Halil Ethem Sokak'ta bir binanın bodrum katı işlevinde olan ve bugün tiyatro sahnesi olarak hayat bulan Moda Sahnesi'nin geçirdiği mekansal dönüşüm yalnızca kendisi ile sınırlı kalmamış ve içinde bulunduğu sokağı da değiştirmiştir. Geçmişte bodrum işlevinde kullanılan mekanın, tiyatro sahnesi olarak yaşamsallık kazanması ile birlikte içinde bulunduğu sokak da kendince bir yaşamsallık kazanmıştır. Geçmiş ve şimdi arasındaki oluş halini zamansal olarak değerlendirilen bu mekan ve bu sokak, oyun sahneleneyeceği

zamanlarda hareketlenmekte ve farklı bir canlılık kazanmaktadır. Moda Sahnesi kapalıyken, deneyimlenen sokak sıradan bir ara sokak niteliğindeki, sahnenin açık olduğu ve oyunların perdelendiği günlerde ise tıpkı bir fuaye gibi aktüelleşmektedir (X6 fragmanı). Üzerlik Sokakta yer alan metruk haldeki bir yapının önündeki metal bariyerlere sokak satıcısının ürünlerini asarak sergilediği oluşumda değerlendirilen şey, tıpkı bir ağacın gövdesinde kendisini oluşturan zamanın izlerini yaş halka olarak taşıması gibi mekan da kendisini dönüştüren ve oluşturan zamanın izlerini taşıdığı bir oluş içinde olmasıdır [Le Febvre, 2019]. Çünkü yapının kendisi başlı başına bir zamansal katman ihtiva ediyorken, yapının çeperinde sokak düzleminde gerçekleşen temas başka bir zaman ihtiva etmektedir (Y4 fragmanı). Benzer bir durum Tellalzade Sokak'ta gözlenmektedir. Osmanlı döneminde konutların olduğu bu sokakta yer alan yapılar, restore edildikten sonra ağırlıklı olarak antika dükkanları olmak üzere çeşitli işlevlere ev sahipliği yapmaktadır. Bu sokakta gözlem yapılırken dikkat çeken şey, eşyaya sirayet eden zamanın ruhu ile sokağın farklı zamansal katmanları bir arada barındırıyor olmasıdır (Y5 fragmanı). Mekanın ve içinde yer aldığı kentsel mekanların, zaman içinde geçirdiği fiziksel dönüşümlere odaklanmak yerine, geçmiş-şimdi-gelecek ekseninde nasıl bir oluş içinde olduğunu görmek ve deneyimlemek, Sennet'in [2019] de ifade ettiği gibi, *"o mekanda zamana verilen biçimi algılamamız sokağın geçirdiği dönüşümlerden daha heyecan verici bir deneyim olmaktadır"*.

Son olarak deneyimlenen Z rotasında, Moda Sahili ve Moda İskelesi zamansal oluş bağlamında değerlendirilmektedir. Geçmişin sayfiye yeri olan Moda, plajı ve hamamı ile kent için önemli bir yer teşkil etmektedir. Bugün ise plaj yerinde Moda Sahil Parkı olan kentin bu bölgesi, geçmişteki hali ile bir arada düşünüldüğünde, geçmişin virtüel imgesi ve bugünün deneyimlenen aktüel hali arasında bir oluş içindedir (Z5 fragmanı). Moda sahilinde yer alan iskele binasının aynı yaklaşımla geçmişteki işlevleri ile bir arada düşünmek bugün ki aktüel halini zaman ekseninde ilerleyen bir oluşa yerleştirir (Z6 fragmanı).

4.5. Kentsel Mekanın Oluş Halinin Haritalanması

Kent hakkında okumalar yapmayı, kenti yürüyerek dolaşmak gibi mekansal deneyimler sağlayan bir pratik olarak yorumlayan Şenel [2011], Certau'nun [2008] pasif tüketim olarak görülen yazma, okuma ve gezme eylemlerini yeni üretimler olarak değerlendirdiğini ifade etmektedir. Bu aktarım okuma, yazma ve gezme eylemlerini,

zihinsel katılım ile kentte gerçekleşen kişisel yolculukların bir üretimi olarak düşündürmektedir. Çalışmanın bu aşamasında gerçekleştirilen haritalama, bir mimarlık edimi ve yeni bir üretim olarak karşılık bulmaktadır. Kenti tıpkı bir metin gibi okuyan ve deneyimleyen özne, Şenel'in [2011] de ifade ettiği gibi, içinde bulunduğu kentsel çevreyi nesneler, kişiler, olaylar ve yerler arasında her seferinde değişen ve yenilenen ilişkiler kurarak tecrübe ve tercüme eder. Dolayısıyla çalışma kapsamında oluşturulan harita, kendi zamansal ve mekansal niteliklerini içermektedir. Kentin bazı noktalarını karanlıkta bırakan ve bazı noktalarını öne çıkararak oluşturulan harita, önce kenti fragmente eden ve daha sonra fragmanlardan elde edilen verilerin süzülmesi ile oluşturulduğu için bu nokta da çizgisellik ihtiva etmez.

Kentin oluş halini gözlemlemeye yönelik yürüyüşler gerçekleştiren özne, alan gözlemlerine başlamadan önce kentin tarihsel gelişimine dair okumalar yapmıştır. Okumalardan elde edilen verilerden bazıları, oluş halindeki kentin oluşsallığının ilk verileri olarak haritada metinsel olarak yer almaktadır.

Gerek geçmişin virtüel imgeleri gerek bugün deneyimlenen kentin aktüel halleri arasında oluş halinde beliren kent ve kentsel mekan, kendisini oluşturan deneyimlerin, farklı zamansal ve mekansal katmanların, sosyal ve kültürel ilişkilendirmelerin üst üste çakıştırılması ile haritalanmıştır. Rota deneyimlerinden elde edilen fragmanların analiz edilmesi ile belirlenen oluş biçimlerini de içeren harita, bu araştırmayı ve oluş hallerini görünür kılmayı hedeflemektedir.

Oluşturulan harita, kentin tarihselliği içinde mekansal imgelerin yanı sıra kenti oluşa sokan dinamiklerden olan, sosyal ve kültürel olguları metinsel bir ifade ile içermektedir. Örneğin, Moda'nın önemli imgelerinden biri olan Moda İskelesi'ni "kentnin kültürel ve tarihsel peyzajı" olarak değerlendiren çalışma, Moda İskelesini görmek ve deneyimlemek için aracı olan sokakları bu bağlamda aktüalize ederek, harita üzerine bu ifadeyi metinsel olarak kaydetmektedir (Şekil 4.38).

4.6. Bölüm Sonucu

Bu bölümde, rotalar üzerinden oluşturulan fragmanlar analiz edilmiş ve duyumsal, imgesel, eylemsel ve zamansal olmak üzere dört farklı oluş biçimi belirlenmiştir. Son olarak, yürüyerek deneyimlenen kentin farklı noktalarında gözlemlenen ve yorumlanan farklı oluş halleri, metinsel ve imgesel bir kolaj halinde oluş halindeki kent haritalanarak sunulmuştur.

Yapılan literatür araştırmaları, kuramsal okumalar ve kentin tarihine yönelik araştırmalar, kent düzleminde gerçekleştirilen yürüme deneyimi ile farklı bir boyut kazanmıştır. Gündelik hayatın deneyim zenginliği ve kentsel mekanın bu zenginliğe elverişli esnek yapısı, yürüyüşler boyunca öznenin zihninde yeni ufuklar açmıştır. Kavramla yapılan okuma, kentin sokaklarında beklenmedik karşılaşmalar ile vücut bularak somutlaşmış ve bu sayede derinlemesine analizler yapmak mümkün hale gelmiştir. Örneğin, bir şey başka bir şey ile karşılaştığında ve etkileşime geçtiğinde, daha önce onda deneyimlenmeyen virtüellikler başka bir şeye dönüşerek aktüelleştiği bir oluş içindedir, şeklinde ifade edilen oluş kavramsallaştırması kent düzleminde kendini nasıl göstermektedir? Kentte kişisel resim sergisini gezdiren ressamın bu eylemi ile kent sokakları bir sanat galerisi gibi aktüelleştiği bir oluş içindeyken diğer yandan bir başka sokakta kentin, kentli bireylerin evinden sokağa taşıdığı nesnelerle evin bir uzantısı gibi aktüelleştiği bir oluş içinde olması bu bağlama birer örnek teşkil etmektedir.

Kadıköy'ün hafta içi ve hafta sonu farklı kentsel dinamiklere sahip olması, kentli bireylerin ve kente ziyarete gelen insanların çeşitli eylemleri, festival, konser ve mahalle etkinlikleri gibi çeşitli aktivitelere ev sahipliği yapması, sosyal ve kültürel zenginliği, önemli ulaşım ağlarını barındırıyor olması gibi olgular, oluş biçimlerinin belirlenmesini mümkün kılmaktadır. Biçimsel olarak tamamlanmış gibi görünen kent deneyiminde, duyuların değişen akışı ile içinde yer alınan kentsel mekanın üzerine duyumsanılan verileri ekleyerek mekan deneyimi ve algısı, her karşılaşma anında değişen duyular eşliğinde yeniden oluşmaktadır. İlk olarak duyular ile kavranan ve daha sonra deneyimlenen mekana ve kente dair belirlenen ilk oluş biçimi, duyumsal oluş olmaktadır. Rıhtımdaki yüze çarpan rüzgarın tende bıraktığı his, kalabalığın uğultusu, deniz kokusu, çiçek satan bireylerden yükselen ses rıhtımın mekansal kodlarının üzerine yazılan duyumsal veriler olarak mekanın oluşsallığının önemli bir

parçası olarak değerlendirilmektedir. En temel haliyle, gündüz deneyimlenen kentsel mekan ile gece deneyimlenen kentsel mekan birbirinden farklıdır, aynı duyumsal referansları vermez. Bu bile kentsel mekanın oluş halini duyumsal çerçeveden anlaşılabilir kılmaktadır.

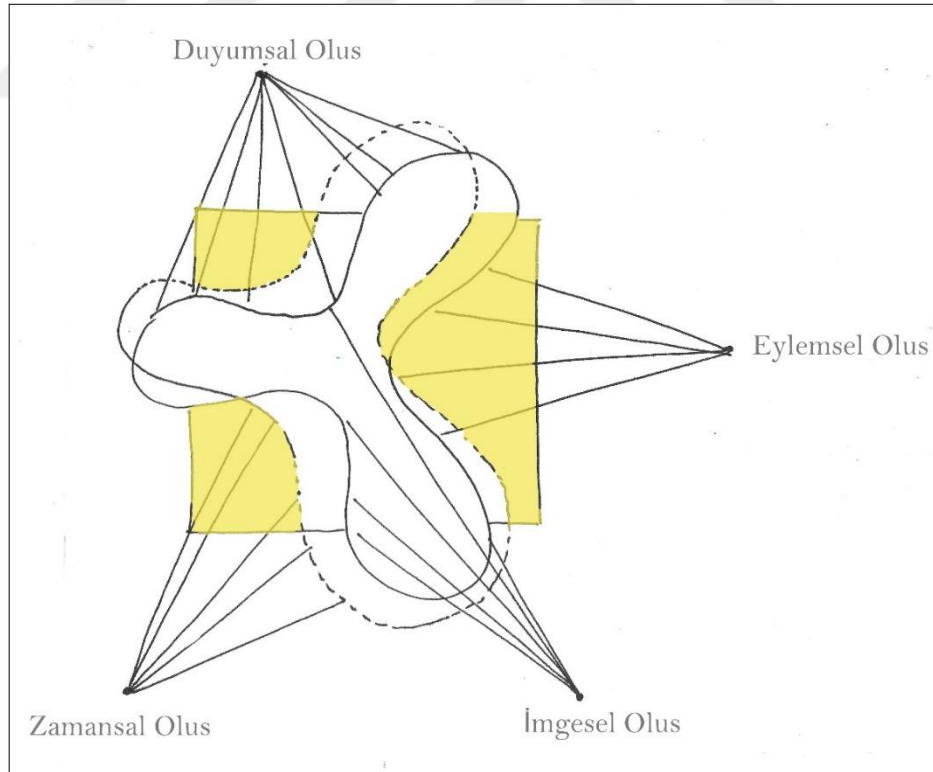
Kadıköy denilince kente az çok aşına her insanın aklında ortalama olarak beliren pek çok imge vardır; Vapur, feribot ve çiçekçileri ile Rıhtım, Boğa, Haydar Paşa Tren Garı, renkli ve hareketli yapısıyla Bahariye Caddesi, Süreya Operası, nostaljik tramvay, Barış Manço evi, Moda İskelesi ve Moda Sahili gibi. Kent değiştikçe ve dönüştükçe bu imgelerin üzerine yazılacak yeni imgeler olacaktır. Deneyimlerin kentte bıraktığı izler, restore edilerek kullanıma açılan ve dönüştürülen kent gündeminde ve çeşitli sosyal mecralarda sıklıkla paylaşılan tarihi yapılar, temalı cephesi ile özel günlerde gündeme gelen kent ile eşleşen yapılar, değişen koşullar altında kentin bireylere gösterdiği adaptif durumların yarattığı imgeler bu duruma örnek olarak verilebilir. Dolayısıyla gerçekleşen ve kenti dönüştüren eylemlerin, imgesel anlamda bir karşılığı olmaktadır ve bu karşılık, mekansal olarak kentle kurulan etkileşimleri arttırarak yeni oluş potansiyelleri taşıdığı için oluş biçimi olarak belirlenmektedir.

Kentte gerçekleşen bir şantiye bölücü duvarını boyama, sahilde yapılan yoga, apartman önündeki kaldırımda konumlanan koltukta komşularla gerçekleştirilen sohbet, sokakta sergilenen kukla gösterisi, herhangi bir köşe başında çalınan gitar ve ona eşlik eden şarkılar, sokaklarda gezdirilen ressam sergisi, bir parkta oturup insanlara karşı okunan şiir, kent otoparkında gerçekleştirilen konser gibi deneyimler oluş halindeki kentin, eylemsel oluş biçimini belirleyen eylemler olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada kentte gerçekleştirilen her deneyim, deneyimlenen kenti dönüştürerek yeni bir oluş potansiyeli taşımaktadır. Özellikle plansız ve öngörülemeyen deneyimler, gerçekleştiği مکانı belirgin bir şekilde dönüştürmektedir. Bu yüzden gözlemlenen çeşitli deneyimler kentin oluşsallığını anlamak için süreç boyunca değerli görülmektedir.

Mimar ve plancılar tarafından biçimsel olarak tasarlanan ve oluşturulan kent, içinde yaşam sürdüğü sürece, gelişimini, değişimini ve dönüşümünü sürdürerek oluşacaktır. Geçmiş-şimdi-gelecek zamansallığında üst üste yığılmış zaman katmanları içinde deneyimlenen kent, oluş halinde belirmektedir. Bu bağlamda, çalışmada belirlenen son oluş biçimi, zamansal oluş olmaktadır. Kent, kendini oluşturan zamanı bazen mekanda okunabilen izlere bazen de kentlilerin belleklerinde

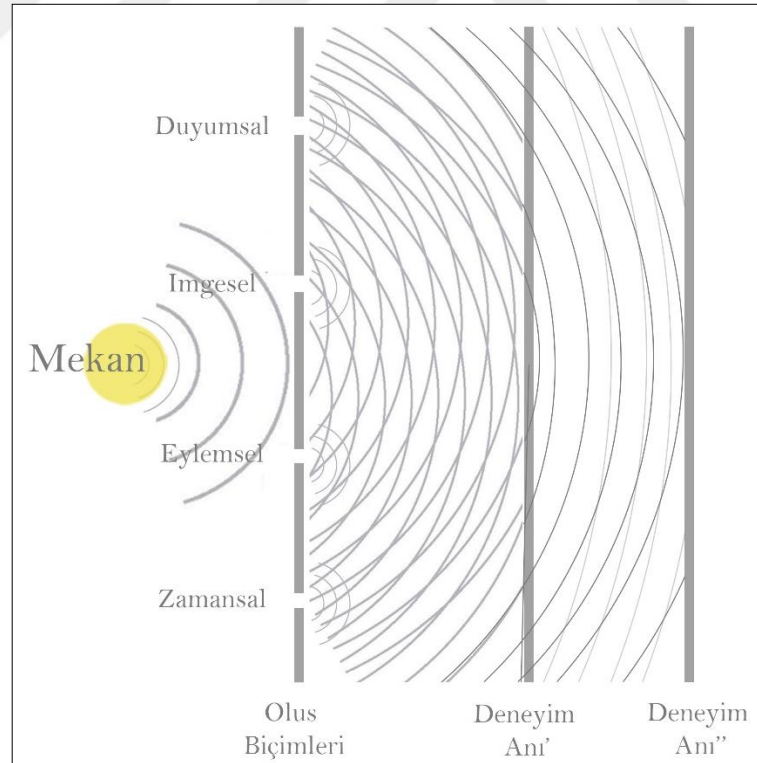
yer alan anılara ve anlatılara dönüştürerek aktüelleştirmektedir. Yaşamsallığını yitiren bir binanın sıfır kotunda, kentsel mekanın bir uzantısına dönüşmesinin bir örneği olarak, cephesine grafiti ve mural yapılmış, reklam afişleri asılmış hali her bir eylemin zamansallığını ihtiva etmektedir. Ya da artık kent anlatılarında, romanlarda, kentin tarihi belgelerinde ve fotoğraflarda kalmış olan Moda plajı bu bağlamda örneklenebilir. Kent düzleminde, Moda Sahili'nde, plajın izlerini okumak mümkün değildir belki fakat bugün bir şekilde bu bilgi virtüel olarak Moda'nın katmanlarında mevcuttur ve kentin oluşsallığının bir gerçekliğidir.

Araştırma kapsamında okuması yapılan kentin oluş haline yönelik belirlenen oluş biçimleri, süreç sonunda oluş olgusunu, kentsel deneyim anında tanınabilir ve gözlemlenebilir bir düzeye taşıyarak önem arz etmektedir. Bugün kentlerde gözlemlenen mimari ve planlama edimlerinde mekan, fikirsel ve biçimsel olarak bitmiş ve tamamlanmış bir gerçeklikte düşünülerek oluşturulmaktadır. Oysa hayata geçirilen mekan deneyimlendikçe ve yaşamsallık kazandıkça oluşsallığını sürdürecektir (Şekil 4.39).

Şekil 4.39: Oluş biçimleri ve oluş halindeki mekana etkisi.

Tanımlanan oluş biçimlerinin eş zamanlılığında kentte gerçekleşen her deneyim anında kent, farklı bir biçimde belirecektir (Şekil 4.40). Bu gözden kaçırılan durumda indirgemeci yaklaşımlarla tasarlanan gerek mimari gerek kentsel mekan, değişen koşullara adapte olmakta zorlanacaktır. Çünkü kentsel mekan, başı belli fakat sonu belli olmayan oluş ekseninde deneyimlenmektedir. Sonunda ne olacağını, ne gibi ihtiyaçlara yetersiz kalacağını ya da neye dönüşerek yanıt vereceği bilinmeyen ve ön görülmeyen kentsel mekan tasarımları için bu oluş biçimlerinin, doğrudan birer tasarım girdisi olmasa da, oluş hali için belirleyici olduğu düşünülmektedir. Somutlaştırmak gerekirse, bir imgenin etkileşime geçtiği herhangi bir kentsel mekanın nasıl bir oluş içinde olabileceği doğrudan bir tasarım girdisi olmayabilir fakat oluşturulan tasarımın yaşam döngüsü sürecinde onun dönüştüren ve oluşturan bir itki, bir motivasyon olabilmektedir. Bu noktada imgesel oluş, bir oluş biçimi olarak mekanın yaşam sürecinde önem kazanmaktadır. Bu noktada yapılan bu araştırmada, kendi gerçekliğini bulmaya çalışan kentsel mekan için belirlenen bu oluş biçimleri ile kentsel mekana manevra alanı yaratılabileceği düşünülmektedir.

Şekil 4.40: Oluş biçimleri ve oluşmakta olan mekanın deneyim ile algılanması.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yapılan bu araştırmanın ortaya çıkış motivasyonu, mimarlık ve kentsel tasarım disiplinlerinde planlanan mekan ve kent temsillerinin, bugün aktüel olarak deneyimlenen mekan ile birebir örtüşmemesidir. Sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik etkenlerle sürekli değişmekte olan kentler, tasarımcısından bağımsız olarak değişen ihtiyaçlara içeriden yanıt vermeye çalışmakta ve tasarımcı olarak etiketlenen özneyi bir noktadan sonra dışlamaktadır. Tanju'nun [2008] da ifade ettiği gibi, bu durum tasarım öznesi olan mimarı mekanın dışında ayrıcalıklı, bütüne hakim ve sabit bir pozisyonda mimarlık nesnesinin aşkın kurucusu olduğu gerçeğini sarsıntıya uğratar. Kuramcıya göre, aşkınlığını yitiren mimar özne içkinlik düzlemine gömülür ve bu durum, mekan ve mekanın diğer öznelerle olan ilişkisini dönüştürür. Böylece mimarlık adına temsil edilen özne ve nesne, temsilinden uzaklaşmaya başlar. Bu uzaklaşma göz önüne alındığında, her türlü mimarlık üretimi henüz ortaya çıkmamış öteki oluşları da kapsamaktadır [Tanju, 2008].

Kendi içkin düzleminde tasarımcısını aşan mekan, kendini ötekilik yolunda oluşa açarken tasarlanmamış olanın potansiyellerini deneyim ile açığa çıkarır. Araştırma bu noktada, oluş olgusunu sorunsallaştırarak, kentsel mekanın nasıl bir oluş içinde olduğunu, değişen koşullarla beraber kentin kendini nasıl gerçekleştirdiğini ve kentsel mekanda oluş potansiyeli yaratan durumları tartışma konusu edinir. Kentsel mekanın tasarımında ve tasarım sonrası oluş halinde, gündelik yaratıcılığın kullanılması ile ilgili sorular soran araştırma, Deleuze'ün aktüel ve virtüel kavramlarının açığı ufuktan beslenir. Yaşamdan beslenen ve yaşamsal yaratıyı temellendiren bu kavramlar, kentsel mekanı kendi içkinliğinde ve kendi hareketinde çoğaltan, değiştiren ve dönüştüren bir çerçeve çizer. Bu sayede oluş halindeki kent, kendi kaçış çizgilerini oluşturur ve çalışma bu noktada, oluş halindeki kenti kendi kaçış çizgilerinden yakalar ve deşifre eder. Deşifre amacıyla kentsel mekanda yürüyüşler gerçekleştiren özne, kavram ve deneyimi çakıştırarak ilişkisel bir okuma gerçekleştirir.

Kentte gerçekleşen her türlü tekil karşılaşma ve deneyim, araştırmada geliştirilen yaklaşıma göre, kentsel mekanın ve kentin oluş halini sürdürebilecek potansiyeller taşımaktadır. Bu bakış açısı, kentte gözlemlenen deneyimleri ve çeşitli karşılaşmaları değerli kılar ve gözlemlenmeye değer bulmaktadır. Geliştirilen tartışma modeli için

özne, kentin oluş halini gözlemlemek ve anlamak için, bu süreçte sabit bir pozisyonda konumlanmaz; kenti dolaşır, değişen zaman ve mekan dolaylarında kenti deneyimler, gözler ve oluşu duyumsar. Beden kentte hareket ederken zihin ise gözlemlediği deneyimleri ve durumları kavram filtrelerinden geçirir ve sokağın içinden, kentin içkinlik düzleminden bilgi toplar. Çünkü araştırma kapsamında sorunsallaştırılan oluş olgusunu tartışabilmek ve ona dair bilgi üretebilmek için doğrudan oluşun içinde olmak, onu deneyimlemek gereklidir. Bu bağlam, deneyimi bilgi üretme konusunda araçsallaştırır. Oluş bilgisini, deneyim ile edinen özne, ürettiği bilgiyi araştırma kapsamında kullanabilmek ve paylaşabilmek için eskiz, dil ve harita aracılığıyla süreç sonunda bir mimarlık üretimine dönüştürür.

Kentin dinamik ve çok katmanlı yapısı, kentsel mekanda deneyim çeşitliliğine olanak verir. Gençliğini Moda'da geçirmiş bir yazarın anlatılarında yer edinen kent tasvirleri, yolu Kadıköy'den geçmiş seyyahların anlatıları, kentte yaşamını sürdüren bireylerin anılarında kalan kent hikayeleri, geçmişten günümüze uzanan kent fotoğrafları, tarihi yapılar ve bu yapılarla ilgili hikayeler, sosyal medyada paylaşılan kent ile ilgili fotoğraflar, kente insanları çeken tüketim odaklı yapılar, bir sokak adının geçmişten günümüze geçirdiği değişim, yolu kentten geçen insanların deneyimleri, kente gönül vermiş insanların kent sokaklarına bıraktığı izler, duvar üzerine yapılan resimler, bina duvarlarına grafiti ile yazılan yazılar, şantiye bariyerlerine asılan reklam afişleri, kent sokaklarında çekilen filmler, kentle özdeşleşen imgeler, vapur sesine karışan martı sesleri, trafik gürültüsüne karışan müzik sesleri, sokak satıcılarının sesleri, birbirine karışan kokular, duyularla anımsanan sokaklar, ilk buluşma heyecanını yaşatan mekanlar, ara sokakta gözün görmeyi beklemediği türden bir şey görmenin verdiği his ve sayılamaz çoklukta bir çok anlatı, deneyim ve duyum kenti oluşturan olgular olarak kentin virtüel hafızasına kaydedilir. Kentin virtüel hafızasında yer edinen her tarihsel, kültürel, sosyal ve imgesel katman ile bugün aktüel olarak deneyimlenen kentte yer edinen duyumsal, zamansal, etkileşimsel etkenlerin birlikteliği, oluşu beslerken bu çalışma için bir bilgi ortamına dönüşür. Kentin sokaklarında, caddelerinde, meydanlarında ve parklarında bilginin izini süren özne için kent okunması gereken bir kitap gibi aktüelleşir. Bu durum, kenti deneyimleyerek ve gözlemleyerek oluş okumalarını yapmayı gerekli kılar ve özne kenti plansız rotalar üzerinden deneyimler.

Çağdaş kent yaşamının karmaşıklığı ve rastlantısal karşılaşmaların baskınlığı, kentte deneyim rotaları oluşturan öznenin '*yaratıcı bir gezinme zekası geliştirmesini*'

sağlar [Stravrides, 2016]. Yürümek öylesine kenti gözlemlemek demek değildir, göze çarpmayan bazen virtüel halde olan ve bazen de açıkça hissedilen potansiyel durumları yaratıcı bir zeka ile görmek ve eleştirel bir bakış açısı ile okumaktır. Araştırma, rota deneyimlerinde dikkat çeken ve ön plana çıkan oluşsal durumların okumalarını kentsel mekanı fragmanlara ayırarak yapar. Fragmanların kurgulanmasında iki temel yaklaşım göz önüne alınır. İlki, Bergson'un maddeden algıya geçerken bir şeylerin eksiltilmesi argümanıdır. Bu argüman, nesnenin bazı yönlerini karanlıkta bırakarak nesneyi görmeye çalıştığında virtüel olan aktüelleşmeye başlar. Kentin bütününe değil, deneyimlenen kent parçalarına yöneltilmiş bir algı geliştirmek, virtüel olanı aktüel olarak duyumsamaya olanak tanıyabilir. İkinci yaklaşım ise, kentsel mekana zaman ve mekan parçaları olarak bakar. Deneyimlenen kent parçasını aynı zamanda bir zaman parçası olarak görmek, virtüeli aktüelleştiren hareketi ve oluşu görmeyi mümkün kılar. Referans alınan her iki argüman, kenti olduğu gibi deneyimlemeye karşılık eleştirel ve yaratıcı bir tavidir. Bu noktada bir başka eleştirel tavır ise, kentin tamamının okumasının mümkün olmayacağı yönündedir.

Mimarlık pratiğine bilgi sunmak adına kendi eleştirel yöntemini ve tartışma ortamını oluşturan çalışma, aslında dikişsiz bir yapıda olan kentsel mekanı parçalarına ayırarak okuma yapmayı mekanı derinlemesine nüfuz etmek adına verimli bulur. Parçalardan çıkarılan bilginin bütünü dönüştürme gücü, her bir fragmanı kendi içinde değerlendirmeye ve analiz etmeye değer kılar. Parça-bütün ilişkiselliğinde parçadan üretilen bilginin bütünü dönüştürme gücü, çalışma kapsamında kentin eş zamanlılığında gerçekleşir. Bu durumda sürekli bir oluş içinde devinen kent, fotoğraf karesinde dondurulmuş bir kompozisyon gibi durağan bir olgu değildir. Araştırma bu noktada, tartışmayı somutlaştırmak ve bir adım daha ileri götürmek için mimarlığın üretim pratiklerinden beslenir ve haritalama ediminde bulunur.

Kavramsal okumalardan ve kentin tarihsel arka planına yönelik okumalardan çıkarılan bilgiler ve fragmanların analizi sonucunda elde edilen oluş biçimleri katmanlar halinde çakıştırılarak kentin oluş haritası yapılır. Yapılan bu harita, deneyimlenen kent mekanlarının oluşsal verilerini içermektedir. Kentin bütününe yönelik bir harita olma iddiası taşımadığı gibi oluşa yönelik bir kesinlik iddiası da taşımaz. Kentin oluş halini, araştırma sürecinde deneyimlediği kadarıyla içerir. Kent ve mekan temsillerinde yer edin(e)meyen ve tasarlanamayan olguları harita üzerinde görünür kılarak bir araya getiren özneye göre, oluşturulan harita eleştirel bir yaklaşımın ürünüdür. Tasarlanamayan ve mekan temsillerinde yer edinemeyen

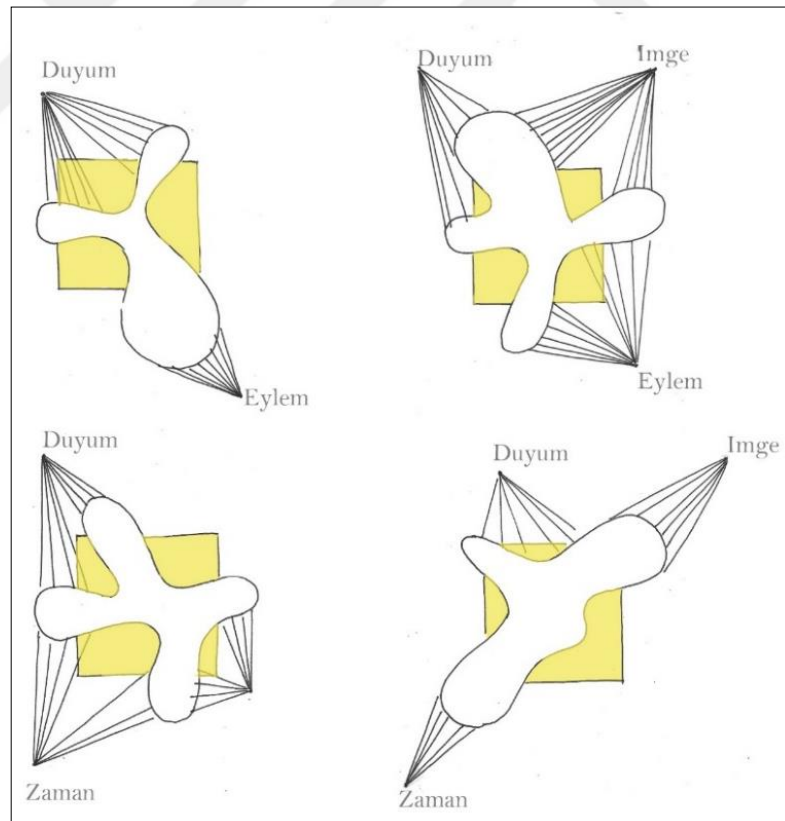
olgular, doğrudan biçimsel olarak mekanı oluşturan etkenler olmamakla birlikte tasarımı yapılmış mekanları dönüştüren ve oluşunu sürdüren etkenlerdir. Yapılan harita çalışması, vurgulanan bu olguların bir mekan düşüncesi, mekan tasarımı veya herhangi bir mimarlık ediminde bulunurken göz önüne alınması gerektiğini öğretir.

Kentin oluş haritası, mekanların fiziksel ve biçimsel niteliklerini içermez aksine tarihsel, sosyal ve kültürel değerlerini ve bunların etkileşimlerini içerir. Kenti oluşturan dinamikleri içeren harita, oluş olgusunu serimlerken, ilişkisel ve çok yönlü düşünmeye teşvik eder. Mekan temsillerinde yer edin(e)meyen ve tasarlanamayan olguları metinsel olarak içerir. Örneğin, duysal referansları “deniz kokusu” , “vapur sesi”, “baharat, balık ve anason kokuları”, “gün batımı”, “müzik sesi” olarak , tarihsel referansları “körler ülkesi”, “moda plajı” olarak, anlatılarda kalan imgeleri “moda benim için bir yaz mevsimiydi” olarak, alan deneyimlerinden çıkarılan analizleri “mahalle kültürü” , “sokak, evin uzantısı”, “buluşma noktası” olarak, ve yakından duyusamsanan oluşları “ sanat galerisi gibi aktüelleşen cadde”, “kentin balkonu”, “kentin kış bahçesi”, “yaşanmışlıklarla dolu sokak” olarak ile içermektedir. Dolayısıyla oluşturulan harita, hem metinsel hem imgesel bir kolaj niteliği taşır.

Bilgi üretmenin mimarlık üretimi kapsamında değerlendirilmesi farkındalığını doğrudan kentin içinden edinen özne, süreç sonunda oluş olgusuna yönelik üretilen bilgilerin tasarım ortamında nasıl kullanılacağını sorgular. “Oluş”un, mekan tasarımı sürecinde doğrudan bir tasarım girdisi olup olamayacağını ya da tasarımın hangi aşamasında yer edineceğini sorgular. Bu noktada araştırma, soru sormayı cevap almaktan daha verimli bulmaktadır. Soru sormak, düşünce üretmektir. Cevap verme etkinliği ise, potansiyeller alanından tek birini ya da birkaçını görünür kılar. Fakat, sorular ve sorunlar araştırmayı içkin düşünceye yönlendirir. Her bir soru beraberinde yeni bir soru geliştirerek çeşitlenir ve farklanır.

Tasarım sürecinde mekanın oluş hali göz önünde bulundurulmayan üretimler, içinde ve çevresinde yaşantı geliştikçe ve sürdürüldükçe işlevselliğini kaybetmeye başlar. Değişime uyum sağlayamayan her şeyin bir gün yok oluşa sürüklenmesi gibi mekan da gerek işlevsel gerek anlamsal boyutta bir yok oluşa sürüklenir. Bu durumun önüne geçebilmek için değişen koşullara cevaben yeni bir inşa faaliyetinin içinde olmak, bir eksikliği bir başka eksiklikle kapatmaya çalışmaktan farksızdır. Dolayısıyla, bu süreçlerin hiç yaşanmaması için tasarım sürecinin başından sonuna kadar oluş olgusunu düşünmek gerekmektedir. Araştırma, sorunsallaştırdığı oluş olgusuna yönelik herhangi bir biçime indirgenecek bir tasarım fikri önermemektedir.

Araştırma mekan temsillerinde yer almayan bu biçimlerin, tasarım aşamasında mekana yönelik sorular olarak işlevselleşmesi gerektiğini önermektedir. Tasarlanmakta olan mekanın, zamanla neye dönüşeceği, zamanla hangi ihtiyaçlara yanıt vereceğini, kentsel mekanda ön görülemeyen ne tür eylemlerin gerçekleşebileceğini ve bu eylemlerin, kentsel mekanı ne tür bir oluş içinde dönüştürebileceğini, kentsel mekanda oluşacak olan imgelerin mekanı hangi biçimlerde etkileyebileceğini ve nasıl bir oluş gerçekleştirebileceğini, mekanda ne tür duyumsamalar gerçekleşebileceği ve temsil edilemeyen bu duyumsal referansların mekanda nasıl bir oluşa imkan tanıyacağını sorgular. Duyumsal, Eylemsel, İmgesel ve Zamansal olarak belirlenen oluş biçimlerine yönelik sorular bu şekilde çoğaltılarak tasarım aşamasında, oluş potansiyellerinin önünü açabilir (Şekil 5.1).

94

Süreç boyunca yapılan analizleri, analizlerden üretilen bilgileri somutlaştırmak ve tasarım alanında araçsallaştırmak adına araştırma, oluş potansiyelleri önermektedir. Kentin oluş durumlarını somutlaştırmayı öneren bu çalışmada, hangi biçimler ile ne tür oluşlar gerçekleşeceğine dair olasılıklar ortaya koyulabilir. Oluş potansiyeli sorgulanan kent bağlamında, ilgili oluş biçimlerini içeren veriler belirlenip modele sunulduktan sonra kentin hangi yönde değişeceği, dönüşeceği ya da gelişeceği öngörebilir ve olasılıkları belirlenebilir. Örneğin, imgesel durumların yoğun olduğu kent mekanında nasıl bir oluş olabileceğini düşünmek için, imgesel veriler belirlendikten sonra oluş potansiyellerine yönelik sonuçlar alınabilir. İleri dönük çalışmalarda, oluş biçimleri sayısallaştırılarak alternatif oluş modelleri ve matrisleri elde edilebilir. Oluş potansiyellerinden elde edilen ürünler üzerinden tasarım tartışmaları ve çalışmaları sürdürülebilir. Geliştirilen bu yöntem, kentsel mekanın kaçış çizgilerini henüz tasarım aşamasında çoğaltan bir bakış açısı sağlarken oluş haline yönelik zengin perspektifler sunabilir.

KAYNAKLAR

Alexander C., (2002), “The Process of Creating Life: The Natura of Order Book 2”, California: Center for Environmental Structure.

Alus S.M., (1939), aktaran Burçak Evren(2010) “Seyyahların Gözünden Semt Semt İstanbul”, İstanbul: Novartis Yayınları.

Alus S.M., (1995), “İstanbul Kazan Ben Kepçe”, İstanbul: İletişim Yayınları.

Atlı A.T., (2019), “ Kadıköy Moda Semtinin Tarihi ve Kentsel Sit Olarak Tanımlanması Ve Korunması İçin Öneriler”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Atmaca Y., (2017), “Mimarlıkta Biçimlenme Sorunsalı: Sinop Sur Duvarı Üzerinden Bir Tartışma”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Aydınlı S., (2018), “Aylak-Muğlak Kent Deneyimleri”, der. Artun N., Ojalvo R., içinde Arzu Mimarlığı: Mimarlığı Düşünmek ve Düşlemek, İstanbul: İletişim Yayınları.

Bal B., (2019), “Çizgiyi Kentte Yürüyüşe Çıkarmak: Boğaz(içi) Günlükleri”, Tasarım Kuram, Sayı: 28, Sayfa:27-52.

Badiou A., (2019), “Deleuze: Varlığın Uğultusu”, Çev. Murat Erşen ,İstanbul: Monokl Yayınları

Ballantyne A., (2014), “Mimarlar İçin Deleuze ve Guattari”, Çev.Rahmi Öğdül, İstanbul: Yem Yayın.

Baudrillard J., Nouvel J., (2011), “Tekil Nesneler Mimarlık ve Felsefe”, Çev.Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul: Yem Yayın.

Bauman Z., (2011), “Postmodern Etik”, Çev. Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BenjaminW., (2020), “Pasajlar”, Çev.Ahmet Cemal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bergson H., (2007), “Madde ve Bellek”, Çev. Işık Ergüden, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Bozkurt N., (2004), “XX: Yüzyıl Düşünce Akımları Yorumlar ve Eleştiriler”, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Burnett R., (2007), “İmgeler Nasıl Düşünür?”, Çev. Güçsal Pular, İstanbul: Metis Yayınları.

Cevizci A., (1999), “Felsefe Sözlüğü”, İstanbul: Paradigma Yayınları.

Cimşit Koş F., (2020), Mimarlıkta ve Göstergebilim ders notları, 18.11.2020 tarihinde https://teams.microsoft.com/_?culture=trtr&country=tr#/conversations/19:meeting_NDZkOWJkMDMtNTZhYS00ZTVmLTThhYTgtNDgzNmM0YjgyYWZh@thread.v2?ctx=chat adresinden erişildi.

Colebrook C., (2013), “Gilles Deleuze”, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Covery M., (2011), “Psikocoğrafya-Londra Yazıları”, Çev. Selen Serezli, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

De Certau M., (2008), “Gündelik Hayatın Keşfi I”, Çev. Lale Arslan Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Deleuze G., (2007a), “Dialogues II”, USA: Colombia University Press.

Deleuze G., (2007b), “Kant Üzerine Dört Ders”, Çev. Ulus Baker, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Deleuze G., (2007c), “Kritik ve Klinik”, Çev. İnci Uysal, İstanbul: Norgunk Yayıncılık.

Deleuze G.,(2009), “İssız Ada ve Diğer Metinler”, Çev. Ferhat Taylan, Hakan Yücefer, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Deleuze G., (2010), “Bergsonculuk”, Çev.Hakan Yücefer, İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Deleuze G., (2013a), “Foucault”, Çev. Burcu Yalım, Emre Koyuncu, İstanbul: Norgunk Yayınları.

Deleuze G., (2013b), “Müzakereler”, Çev. İnci Uysal, İstanbul: Norgunk Yayınları.

Deleuze G.,Guattari F.,(2014), “Anti-Ödipus Kapitalizm ve Şizofreni”, Çev. Fahrettin Ege, Hakan Erdoğan, Mustafa Yiğitalp, Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.

Deleuze G., (2015), “Anlamanın Mantığı”, Çev. Hakan Yücefer, İstanbul: Norgunk Yayınları.

Deleuze G., (2017),“Fark ve Tekrar”,Çev. Burcu Yalım, Emre Koyuncu, İstanbul: Norgunk Yayınları.

Deleuze G., Guattari F., (2019), “Felsefe Nedir ?”, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Demirtaş M., (2016), “Arzu ve Etik”, Cogito, Sayı:82,177-197.

Dereli N., (2007), “Karşıdan Karşıya”, İstanbul: Komşu Yayınları.

Elliot P., (1972), “The Making of a Television Series (A Case Study in Society of Culture), Essex:The Anchor Press.

Evren B., (2010), “Seyyahların Gözünden Semt Semt İstanbul”, İstanbul: Novartis Yayınları.

Eyce N., (2011), “Çağdaş Mimarlıkta Mekan, Yer ve Mekansallık Tartışmaları-Cermodern Örneği”,Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.

Giz A., (1998), “Bir Zamanlar Kadıköy”, İstanbul: İletişim Yayınları.

Goodchild P., (2005), “Deleuze& Guattari: Arzu Politikasına Giriş”, Çev. Rahmi G. Ögdül, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Grauman C. F., (2002), “The Phenomenological Approach To People-Environment Studies”, Handbook of Environment Psychology, 5:95-113.

Groat L., Wang D., (2013), “Architecture Research Methods”, New Jersey: John Wiley&Son.

Gros F., (2017), “Yürümenin Felsefesi”, Çev. Albina Ulutaşı, İstanbul: Kolektif Kitap.

Hakverdi G., (2015), “Gitmeden Göçmek: Bir fotoğrafçının Düşündürdükleri Üzerine”, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2(1):224-241.

Heidegger M., (2004), “Varlık Ve Zaman”, Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi.

Hisarlıgil B.B., (2007), ““Yer”leşimin Düş(üm)lenmesi: Geleneksel Anadolu Yerleşmelerinde “Ara”lar” , Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Husserl E., (2003), “Fenomenoloji Üzerine Beş Ders”, Çev. Harun Tepe, Ankara: Bilim ve Sanat.

İleri S., (2000), “Moda Plajı”, “İstanbul’da Zaman”, Tomris Uyar, Sırma Köksal (Dü), İstanbul:Büke Yayınları, 66-67.

Kıral B., (2021), “Nitel Araştırmada Fenomenoloji Deseni:Türleri ve Araştırma Süreci”, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 10(4), 92-103.

Küçükalp K., (2010), “Husserl”, İstanbul: Say Yayınları.

Kütükçü T., (2018), “Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında Kadıköy’ün Kitabı”, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Le Breton D., (2008), “Yürümeye Övgü”, Çev. İsmail Yerguz, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre H., (2017), “Kentsel Devrim”, Çev. Selim Sezer, İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Lefebvre H., (2019), “Mekanın Üretimi”, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- May T., (2017), “Deleuze Bir Birey Nasıl Yaşayabilir?”, Çev. Serkan Çalcı, İstanbul: Kolektif Kitap.
- Merleau-Ponty M., (2019), “Göz ve Tin”, Çev. Ahmet Soysal, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Özgür M., (2022), “Gündelik Yaşam Pratikleri Çerçevesinde Sokak Deneyimi: Moda Senti”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Pallasma J., (2011), “Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular”, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul: Yem Yayınları.
- Pearson K. A., (2007), “Virtüelin Gerçekliği: Bergson ve Deleuze”, Cogito, Sayı: 50, 87-105.
- Sali M., (2020), “Modern Kentin Yürüyen Seyreden, Üreten Karakteri: Flanör”, Toplumsal Değişim, 2(1), 83-96.
- Seamon D., (2003), “Fenomenoloji, Yer, Çevre ve Mimarlık Literatürünün Değerlendirilmesi”, Çev. Sema Serim, Tol Mimarlık Kültür Dergisi, 36-53.
- Seamon D., (2017), “Hermeneutics and Architecture: Buildings-in-Themselves and Interpretive Trustworthiness”, “Place, Space and Hermeneutics”, Bruce B. Janz (Dü), Springer International Publishing, 347-36.
- Seçer E., (2016), ““Yer” Kavramının Anlamsal Değişimi: Mimarlıkta “Öz”e Dair Fenomenolojik Bir Sorgulama”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi.
- Şenel A., (2011), “Bir Topografik Pratik Olarak Mimarlık Rehber Kitap Okumak”, Mimarlık, 359.
- Sennet R., (2019), “Gözün Vicdanı”, Çev. Süha Sertababioğlu, Can Kurultay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Serim S., (2006), “Yapılı Çevre Üzerinden Mimarlık Bilgisinin Üretilmesi: Eleştirel Bir Değerlendirme”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Slattery M., (2007), “Sosyolojide Temel Fikirler”, (ed) Ümit Tatlıcan, İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Stavrides S., (2016), “Kentsel Heterotopya Özgürleşme Mekanı Olarak Eşikler Kentine Doğru”, Çev. Ali Karatay, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Tandaçgüneş N., (2012), “Kent Kültüründe Modernizm ve Sonrası: “Gözlemleyen Özne” Olarak Flanörü Yeniden Okumak”, içinde “Flanör Düşünce” Der. Hüseyin Köse, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Tanju B., (2008), “Mekan-Zaman ve Mimarlıklar”, “Zaman-Mekan”, A. Şentürer, Ş. Ural, Ö. Berber, F.U. Sönmez (Dü), İstanbul: Yem Yayınları.

Tanyeli U., (2016), “Uğur Tanyeli İle Söyleşi: Toplumsallık Üretim Biçimi Olarak Mimarlık”, Haz.: Sıtkı Karadeniz, Ömer Faruk Güneç, Emin Selçuk Taşar, “Mimarlığın İzinde”, Sosyoloji Divanı, 4(7),233-244.

Thiis-Evensen T., (1989), “Archetypes in Architecture” Oxford: Oxford University Press.

Tunalı S., (2017), “Tüketim Kültürü ve Tüketim Kültürünün Ürettiği Mekanlar: Kadıköy Çarşı Örneği”, “XXI. Yüzyılın Buhranında Kent Kültürü”, Mimarist, 17(59), 38-45.

Türkoğlu İ., (2017), “Eskiçağ’da Kadıköy”, İstanbul: Ege Yayınları.

Web 1, (2023), <https://www.britannica.com/biography/Jackson-Pollock> (Erişim Tarihi: 24/01/2023).

Web 2, (2023), <https://www.postwarcultureatbeinecke.org/constant-and-new-babylon> (Erişim Tarihi: 3/01/2023).

Web 3, (2023), <http://www.urbain-trop-urbain.fr/wp-content/uploads/2011/06/constant.pdf> (Erişim Tarihi: 3/01/2023).

Web 4, (2023), <https://work-body-leisure.hetnieuweinstituut.nl/publication/constant-nieuwenhuys> (Erişim Tarihi: 3/01/2023).

Web 5, (2023), <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/28619> (Erişim Tarihi: 3/01/2023).

Web 6, (2022), <http://www.eskiistanbul.net/5354/kadikoy-burgaz-ve-heybeliada-vapurlari> (Erişim Tarihi: 25/12/2022).

Web 7, (2022), <http://mimdap.org/2014/01/moda-plajy/> (Erişim Tarihi:3 /12/2022).

Web 8, (2022), <https://www.youtube.com/watch?v=1WZGUo3yCGI> (Erişim Tarihi: 17/05/2022).

Web 9, (2023),https://tr.wikipedia.org/wiki/Malala_Yusufzay (Erişim Tarihi: 3/01/2023).

Web 10, (2023), <https://www.onaranlarkulubu.com/proje/super-mario-sokak-yerlestirmesi> (Erişim Tarihi:26/01/2023).

Yazgan K., (1996), “Olay, Programlanmış Mekan, Mimar, Bombalama”, Mimarlık, Sayı: 272, 30-34.

Yücefer H., (2010). “Deleuze’ün Bergsonculuğuna Giriş”. Gilles Deleuze, Bergsonculuk içinde, Çev. : Hakan Yücefer. İstanbul: Otonom Yayınları.

Yücefer H., (2016), “Potansiyelleri Düşünmek: Deleuze’de Virtüellik, Oluş ve Tarih”, Cogito, Sayı:82, 87-118.

Zimmerman J., (2020), “Hermeneutik”, Çev. Mehmet Çetin, İstanbul: Say Yayınları.

Zizek S., (2013), “Organsız Bedenler”, Çev. Umut Yener Kara, İstanbul: Monokl Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Sena ÇATIR, Lisans eğitimine 2013 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Mimarlık ve Mühendis Fakültesi, Mimarlık bölümünde başlamıştır. Abant İzzet Baysal Üniversitesinde başladığı lisans eğitiminin son senesini Farabi programı kapsamında Kocaeli Üniversitesi'nde devam ettirerek 2017 yılında mezun olmuştur. 2019 yılında ise, yüksek lisans eğitimine, Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında başlamıştır.

